

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

АРАПІН ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 342.951:351.823.1:339.1:633.1(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА В УКРАЇНІ

08 – Право

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Ю.М. Арапін

Науковий керівник: **Андрущенко Ігор Григорович**, кандидат юридичних наук, професор

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Арапін Ю.М. Публічне адміністрування ринку зерна в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2026.

У дослідженні сформульовано авторське визначення терміна «публічне адміністрування ринку зерна в Україні» – під яким розуміється врегульована нормами публічного права цілеспрямована діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що здійснюється із застосуванням адміністративно-правових та організаційно-економічних інструментів і спрямована на формування, функціонування та розвиток ринку зерна (далі – РЗ), забезпечення продовольчої безпеки держави, захист публічних та приватних інтересів учасників ринку, дотримання вимог якості та безпеки зернової продукції, а також стабільність і прозорість зернових товаропотоків в умовах побудови економіки ринкового типу.

Установлено хронологію виникнення та розвитку публічного адміністрування РЗ, яку умовно можна поділити на п'ять етапів, зокрема: *перший – зародження* (V – IV ст. до н.е. до початку XVII ст. н.е.; *другий – формування* (середина XVII ст. – середина XIX ст.); *третій – класичний* (кінець XIX ст. – початок XX ст.); *четвертий – промисловий* (початок XX ст. – середина XX ст.); *п'ятий – глобалізаційний* (кінець XX ст. – початок XXI ст.).

Удосконалено модель публічного адміністрування ринку зерна в Україні, яка може складатися з чотирьох рівнів, а саме: *перший – управлінський* (стратегічний рівень адміністрування ринку зерна в Україні); *другий – виконавчий* (тактичний рівень адміністрування ринку зерна в Україні); *третій – поточний* (оперативний рівень адміністрування ринку зерна в Україні); *четвертий – наступний* (перспективний рівень адміністрування ринку зерна в Україні.)

Доведено, що основними інструментами, які використовують для реалізації методів публічного адміністрування ринку зерна в Україні, є: *нормативно-правові* – законодавчі акти, підзаконні нормативно-правові акти, постанови та регуляторні акти, що встановлюють правила обігу зернових, стандарти якості, вимоги до зберігання та фітосанітарні норми тощо; *інформаційні та моніторингові* – єдині платформи збору даних про запаси, експорт-імпорт, ціни та логістику; *економічні* – тарифні механізми, митні режими, експортні квоти та інтервенції на внутрішньому ринку застосовують для стабілізації цін та забезпечення внутрішньої доступності продуктів харчування; *контрольні та сертифікаційні механізми* – сертифікація якості, фітосанітарний контроль, інспекція на пунктах експорту й зберігання сприяють дотриманню міжнародних стандартів і захищають репутацію українських зернових на зовнішніх ринках; *інфраструктурні заходи та підтримка логістики* – інвестиції в зерносховища, модернізація портової інфраструктури, розвиток залізничних і автомобільних під'їздів.

З'ясовано, що в Сполучених Штатах Америки (далі – США), Канаді, Австралії та країнах-членах Європейського Союзу (далі – ЄС) публічне адміністрування ринку зерна, зазвичай поєднує ринкові механізми з державними інструментами підтримки сільськогосподарських суб'єктів господарювання, а також регулювання якості зернової продукції та здійснення торгівлі зерновими культурами. Проте незначні відмінності у цих країнах наявні. Наприклад, у США та Австралії важливою є підтримка конкурентоспроможності виробників зернових та експорту зерна, тоді як у країнах-членах ЄС – значна увага приділяється стабільності РЗ, продовольчій безпеці, підтримці малого та середнього сектору сільськогосподарських виробників, а також гармонізації національного законодавства в межах єдиного європейського ринку.

Визначено, що основними складовими механізму публічного адміністрування є адміністративні методи впливу держави на РЗ, зміст яких полягає у дії імперативних управлінських засобів, що застосовують

уповноважені органи публічної влади в межах їхньої компетенції через прийняття обов'язкових рішень, здійснення контролю, нагляду та застосування заходів адміністративного примусу. Основними адміністративними методами впливу держави на РЗ, визначено: *контрольно-наглядовий; нормативно-регуляторний; дозвільно-реєстраційний; адміністративно-примусовий; адміністративно-процедурний.*

Також підтверджено, що публічне адміністрування РЗ в Україні здійснюють, дотримуючися фінансово-правових норм, які забезпечують мобілізацію, розподіл та використання публічних фінансових ресурсів у сфері функціонування агропромислового комплексу. Ці норми встановлюють сукупність бюджетних, податкових, кредитних, валютних та контрольних інструментів, за допомогою яких держава здійснює регуляторний вплив на РЗ, що зумовлює значний вплив фінансового законодавства щодо підтримки паритетності ринку, розвитку конкурентного середовища та гарантуванні продовольчої безпеки країни.

Аргументовано, що зміст механізму публічного адміністрування РЗ в Україні полягає у досягненні стратегічних цілей державної аграрної політики, зокрема забезпечення стабільності внутрішнього ринку, розвитку експорту та захисту прав суб'єктів зернового ринку. Підкреслено, що механізм публічного адміністрування РЗ в Україні – це комплексна система інституційних, нормативно-правових, функціональних, інструментальних та процедурних елементів, які забезпечують ефективний державний вплив на зерновий ринок та реалізацію публічних інтересів у цій сфері.

У дослідженні визначено, що до системи органів публічного адміністрування РЗ в Україні належать: 1) органи державної влади загальної та спеціальної компетенції, які в межах наданих повноважень забезпечують формування та реалізацію аграрної політики в державі, нормативно-правове регулювання, контроль і нагляд, а також координацію діяльності суб'єктів зернового ринку; 2) органи місцевого самоврядування, які забезпечують у

межах, визначених чинним законодавством, на місцевому рівні реалізацію державної продовольчої політики щодо створення належних організаційно-правових та фінансово-забезпечувальних умов для функціонування суб'єктів ринку зерна. Необхідно вказати, що їхні повноваження мають допоміжний та координаційний характер.

Автором запропоновано поділ суб'єктів РЗ в Україні на такі групи: суб'єкти виробництва зерна (приватні та державні агропромислові підприємства; фермерські господарства; особисті господарства населення); суб'єкти зберігання та переробки зерна (елеватори; хлібні бази; борошномельні та комбікормові підприємства); суб'єкти регулювання ринку (Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України; інші суб'єкти державних органів регулювання в межах визначених компетенцій, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування); суб'єкти організації торгівлі (біржі; внутрішні та зовнішні оптові ринки; міські та сільські ринки; магазини роздрібною торгівлі; фірмові магазини сільськогосподарських та переробних підприємств; ярмарки; аукціони; виставки); суб'єкти фінансово-розрахункового обслуговування (банківські установи; кредитні спілки; розрахунково-клірингові установи; страхові організації; фінансові установи, що уповноважені державою); суб'єкти транспортно-логістичної системи (залізничний транспорт; автомобільний транспорт; водний транспорт; повітряний транспорт; морські та річкові порти; елеватори та зерносховища; переробні підприємства); інші суб'єкти господарювання, які діють на ринку зерна (інформаційно-аналітичні; асоціації та об'єднання у сфері агропромислового комплексу; організації, що контролюють тощо).

З метою удосконалення публічного адміністрування РЗ в Україні, розроблено проєкт Закону України «Про державну підтримку ринку зерна та його інтеграцію до країн-членів Європейського Союзу». Зокрема, запропонований проєкт Закону України складається з таких розділів: державна політика та стратегічне планування; суб'єкти РЗ; державна підтримка

виробників зерна; державна підтримка зберігання та переробки зерна; державне регулювання обігу зерна на внутрішньому ринку; експорт та імпорт зерна; інтеграція РЗ України до ЄС; якість, безпечність та сертифікація зерна; інформаційне забезпечення та цифровізація РЗ; наукове, інноваційне та кадрове забезпечення РЗ; фінансове забезпечення та контроль у сфері РЗ; державний нагляд, контроль та відповідальність.

Ключові слова: публічне адміністрування, ринок зерна, продовольча безпека, екологічна безпека, зернова продукція, суб'єкти господарювання, виробники зерна, територія обслуговування, паритетність ринку, аграрна політика, публічні інтереси, зернові культури, регіон, система органів, державна підтримка, стратегічне планування, концепція, державне регулювання, фінансове забезпечення, взаємодія.

ABSTRACT

Arapin Y. M. Public administration of the grain market in Ukraine. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in Law (Specialty 081 – Law). National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2026.

The study formulates an author's definition of the term "public administration of the grain market in Ukraine", which is understood as a purpose-oriented activity of public authorities and local self-government bodies regulated by the norms of public law, carried out through the application of administrative-legal and organizational-economic instruments, and aimed at the formation, functioning, and development of the grain market, ensuring the state's food security, protecting the public and private interests of market participants, ensuring compliance with quality and safety requirements for grain products, as well as ensuring the stability and transparency of commodity flows in the grain market under conditions of building a market economy.

A historical chronology of the emergence and development of public administration of the grain market has been established, which may be conditionally divided into five stages, namely: Stage 1 – the emergence stage (5th-4th centuries BC to the early 17th century AD); Stage 2 – the formation stage (mid-17th century to mid-19th century); Stage 3 – the classical stage (late 19th century to early 20th century); Stage 4 – the industrial stage (early 20th century to mid-20th century); Stage 5 – the globalization stage (late 20th century to early 21st century).

The model of public administration of the grain market in Ukraine has been improved and may consist of four levels, namely: 1) the managerial level – the strategic level of grain market administration in Ukraine; 2) the executive level – the tactical level of grain market administration in Ukraine; 3) the current level – the operational level of grain market administration in Ukraine; and 4) the subsequent level – the prospective level of grain market administration in Ukraine.

It has been demonstrated that the key instruments serving the implementation of methods of public administration of the grain market in Ukraine include regulatory and legal instruments – legislative acts, subordinate regulatory acts, resolutions, and regulatory measures that establish rules for grain circulation, quality standards, storage requirements, phytosanitary norms, etc.; information and monitoring instruments – integrated platforms for collecting data on stocks, exports and imports, prices, and logistics; economic instruments – tariff mechanisms, customs regimes, export quotas, and interventions in the domestic market applied to stabilize prices and ensure domestic food availability; control and certification mechanisms – quality certification, phytosanitary control, and inspections at export and storage points, which contribute to compliance with international standards and protect the reputation of Ukrainian grain on foreign markets; as well as infrastructural measures and logistics support – investments in grain storage facilities, modernization of port infrastructure, and development of railway and road access routes.

It has been established that in the United States, Canada, Australia, and the EU Member States, public administration of the grain market generally combines market mechanisms with state instruments for supporting agricultural economic entities, as

well as regulation of grain quality and the conduct of grain trade. However, minor differences among these countries do exist. In particular, in the United States and Australia, the emphasis is placed on supporting the competitiveness of grain producers and grain exports, whereas in the EU Member States the focus is on grain market stability, food security, support for small and medium-sized agricultural producers, and the harmonization of national legislation within the framework of the single European market.

It has been determined that the main components of the mechanism of public administration include administrative methods of state influence on the grain market, the substance of which lies in the operation of a set of imperative managerial means applied by authorized public authorities within the scope of their competence through the adoption of binding decisions, the exercise of control and supervision, and the application of administrative coercive measures. The main administrative methods of state influence on the grain market include: the control and supervisory method; the regulatory and normative method; the permitting and registration method; the administrative coercive method; and the administrative procedural method.

It has also been confirmed that public administration of the grain market in Ukraine is carried out through the application of financial-law norms, which ensure the mobilization, allocation, and use of public financial resources in the sphere of functioning of the agro-industrial complex. Financial-law norms establish a set of budgetary, tax, credit, currency, and control instruments through which the state exerts regulatory influence on the grain market, thereby determining the decisive role of financial legislation in maintaining market parity, fostering a competitive environment, and guaranteeing the country's food security.

It is argued that the substance of the mechanism of public administration of the grain market in Ukraine lies in achieving the strategic objectives of state agrarian policy, in particular ensuring the stability of the domestic market, promoting export development, and protecting the rights of grain market entities. It is emphasized that the mechanism of public administration of the grain market in Ukraine constitutes a comprehensive system of institutional, regulatory and legal, functional, instrumental,

and procedural elements which, taken together, ensure effective state influence on the grain market and the realization of public interests in this sphere.

The study determines that the system of bodies of public administration of the grain market in Ukraine should include: 1) public authorities of general and special competence which, within the scope of their powers, ensure the formulation and implementation of agrarian policy in the country, regulatory and legal regulation, control and supervision, as well as coordination of the activities of grain market entities; 2) local self-government bodies, which ensure the implementation of state food policy at the local level by creating appropriate organizational, legal, and financial-supporting conditions for the functioning of grain market entities. However, their powers are of an auxiliary and coordinative nature and are exercised within the limits defined by the current legislation.

In turn, the subjects of the grain market in Ukraine, which may be conditionally divided into several groups, should include: grain production entities (private and state agro-industrial enterprises; farms; household farms); grain storage and processing entities (grain elevators; grain bases; flour-milling and compound feed enterprises); market regulation entities (the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine; other state regulatory bodies within their defined competences; local executive authorities and local self-government bodies); trade organization entities (commodity exchanges; domestic and foreign wholesale markets; urban and rural markets; retail stores; brand stores of agricultural and processing enterprises; fairs; auctions; exhibitions); financial and settlement service entities (banking institutions; credit unions; settlement and clearing institutions; insurance organizations; financial institutions authorized by the state); transport and logistics system entities (railway transport; road transport; water transport; air transport; seaports and river ports; grain elevators and storage facilities; processing enterprises); as well as other business entities operating in the grain market (information and analytical entities; associations and unions in the agro-industrial complex; supervisory organizations, etc.).

With a view to improving public administration of the grain market in Ukraine, a draft Law of Ukraine “On State Support for the Grain Market and Its Integration into the European Union Member States” has been developed. In particular, the draft Law includes the following sections: state policy and strategic planning; grain market entities; state support for grain producers; state support for grain storage and processing; state regulation of grain circulation in the domestic market; grain exports and imports; integration of the Ukrainian grain market into the EU; grain quality, safety, and certification; information support and digitalization of the grain market; scientific, innovative, and human resource support of the grain market; financial support and control in the grain market; and state supervision, control, and liability.

Keywords: public administration; grain market; food security; environmental safety, grain products; business entities; grain producers; service territory, market parity; agrarian policy; public interests; grain crops; region, system of authorities; state support; strategic planning; concept, state regulation; financial support; interaction.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Арапін Ю. М. Публічне адміністрування сільськогосподарської продукції в Україні – питання національної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8. 2022. С. 219–222.

2. Арапін Ю. М. Характеристика системи суб’єктів ринку зерна в Україні та правове регулювання їх діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 12. 2022. С. 251–254.

3. Арапін Ю. М. Ретроспектива виникнення і розвитку ринку зерна в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2023. С. 246–248.

4. Андрущенко І. Г., Арапін Ю. М. Адміністративно-правове регулювання ринку зерна в Україні та заходи щодо його удосконалення. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. № 2. 2023. С. 86–89.

5. Арапін Ю. М. Організаційні засади публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2024. С. 323–325.

6. Арапін Ю. М. Підвищення ефективності публічного адміністрування ринку зерна як напрям забезпечення продовольчої безпеки країни. *Журнал східноєвропейського права*. № 130. 2025. С. 174–178.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Арапін Ю. М. Баланс між виробництвом та реалізацією зернових культур як один з основних напрямів забезпечення фінансової безпеки України. *Дослідження фінансових інституцій та інструментів розвитку держави, територій та суб'єктів господарювання: теоретичні, методологічні та практичні аспекти* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 18 лют. 2022 р.). Одеса : Бондаренко М. А. 2022. С. 27–30.

2. Арапін Ю. М. Сучасний стан та перспективні шляхи розвитку агропромислового сектору України. *Сучасні напрямки розвитку менеджменту та економіки в умовах VUCA-світу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 17 лист. 2022 р.). Харків : ХНАДУ. 2022. С. 15–18.

3. Арапін Ю. М. Безпека логістичних операцій по транспортуванню зернових в Україні. *Фінансова безпека як складова економічної безпеки держави* : матеріали круглого столу (30 лист. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 8.

4. Арапін Ю. М. Публічне адміністрування ринку зерна в Україні: мета, чинники, механізми. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідження молодих учених, курсантів та студентів* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 40–41.

5. Арапін Ю. М. Правові основи використання категорії «Публічне адміністрування» на ринку зерна в Україні. *Інновітг сучасних трендів в*

менеджменті безпеки: Збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф. Львів: ЛДУ БЖД, (Львів, 26 трав. 2023 р.). 2023. С. 319–320.

6. Арапін Ю. М. Правове забезпечення подальшого розвитку ринку зерна в Україні. *Правове забезпечення економічної безпеки держави* : матеріали круглого столу (31 трав. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 7.

7. Арапін Ю. М. Зміст та коригування політики держави на ринку зерна України. *Угорщина – Україна – Європейський Союз: наукова взаємодія сучасних правових думок* : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Будапешт, 2023 р.). 2023. С. 6–8.

8. Арапін Ю. М. Пріоритетні напрямки здійснення публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту підприємств України* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих вчених (17 лист. 2023 р.) / Харків. нац. автомобільно-дорожн. ун-т. Харків: ХНАДУ, 2023. С. 41–43.

9. Арапін Ю. М. Проблеми та ризики в адмініструванні ринку зерна в Україні. *Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи* : матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2023 р.) / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка: 2023. С. 11–13.

10. Арапін Ю. М. Імплементация міжнародних правових норм, що регулюють відносини на світовому ринку зерна. *Бюджетування у забезпеченні фінансової безпеки держави*: матеріали круглого столу (30 трав. 2024 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 8.

11. Арапін Ю. М. Міжрегіональне та міжнародне співробітництво країни на ринку зерна. *Сучасні напрямки розвитку менеджменту та економіки в умовах VUCA-світу*: зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих вчених (14 лист. 2024 р.) / Харків. нац. автомобільно-дорожн. унт. Харків: ХНАДУ, 2024. С. 44–46.

12. Арапін Ю. М. Ринок зерна в умовах євроінтеграції України: виклики та можливості для аграрного сектору. *Правове регулювання підприємництва в*

умовах євроінтеграції України: матеріали круглого столу (05 черв. 2025 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 9.

13. Арапін Ю. М. Шляхи оптимізації державної політики щодо підвищення прозорості та ефективності механізмів регулювання ринку зерна в Україні. *Актуальні проблеми формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління бізнес-процесами суб'єктів господарювання* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (20 черв. 2025 року, м. Одеса) [Електронне видання] / відп. ред. О. В. Побережець ; ред. кол.: О. М. Савастєєва, Л. О. Масіна, Л. Є. Борисова, Є. І. Масленніков та ін. ; ОНУ імені І. І. Мечникова. Одеса : Олді+, 2025. С. 6–9.

14. Арапін Ю. М. Механізми забезпечення ефективності публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Публічне адміністрування в сучасних умовах: матеріали круглого столу (19 черв. 2025 р.).* Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 4.

15. Арапін Ю. М. Продовольча безпека України: трансформація ринку зерна України в умовах глобальної нестабільності. *Сучасні механізми забезпечення економічної безпеки України: матеріали круглого столу (12 черв. 2025 р.).* Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 5.

16. Арапін Ю. М. Державне регулювання експортно-імпортних операцій, пов'язаних з зерном. *Теорія, методологія і практика організації фінансових відносин в умовах глобальної турбулентності: актуальна проблематика і шляхи її вирішення* : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовт. 2025 р.). Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. С. 41–43.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	16
ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА В УКРАЇНІ	29
1.1. Теоретичні основи та ретроспектива виникнення і розвитку публічного адміністрування ринку зерна.....	29
1.2. Методологічні засади публічного адміністрування ринку зерна в Україні.....	43
1.3. Публічне адміністрування ринку зерна в Україні та за кордоном.....	57
Висновки до розділу 1.....	71
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА В УКРАЇНІ	75
2.1. Загальна характеристика механізму публічного адміністрування ринку зерна в Україні.....	75
2.2. Нормативно-правове забезпечення публічного адміністрування ринку зерна в Україні.....	91
2.3. Характеристика системи суб'єктів публічного адміністрування ринку зерна в Україні.....	107
Висновки до розділу 2.....	122
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА В УКРАЇНІ	125
3.1. Напрями вдосконалення публічного адміністрування ринку зерна в Україні.....	125
3.2. Шляхи взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування ринку зерна.....	141
Висновки до розділу 3.....	156
ВИСНОВКИ	159

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	164
ДОДАТКИ.....	188

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВР України	Верховна Рада України
КМ України	Кабінет Міністрів України
МЕДСГ України	Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України
ЦК України	Цивільний кодекс України
МК України	Митний кодекс України
ЄС	Європейський Союз
РЗ	ринок зерна
АПК	агропромисловий комплекс
с/г	сільське господарство
ДСТУ	державні стандарти України
OECD	організація економічного співробітництва та розвитку
США	Сполучені Штати Америки

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Обраний Україною стратегічний курс на європейську інтеграцію, трансформаційні перетворення, які відбуваються у результаті зближення з правовим простором країн-членів ЄС, зумовлюють необхідність створення комплексного й узгодженого механізму регуляторного впливу на вітчизняний ринок зернової продукції. Виходячи з цього, особливої актуальності набуває проблема публічного адміністрування РЗ в Україні, яка охоплює не лише питання нормативно-правового регулювання та інституційного забезпечення, а й процес адаптації національного законодавства до загальновизнаних міжнародних та європейських правових стандартів.

Необхідно зауважити, що результативне функціонування системи публічного адміністрування у сфері обігу зерна є неможливим, якщо не брати до уваги раціональне, екологічно виважене та збалансоване використання природно-ресурсного потенціалу агропромислового комплексу. Ураховуючи сучасні тенденції розвитку світового зернового ринку, публічне адміністрування цього ринку в Україні набуває стратегічного значення та повинно розглядається як один із пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади, насамперед Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, а також оцінюватися крізь призму забезпечення національної безпеки держави.

Характерно, що на сучасному етапі розвитку України, як у вітчизняній, так і міжнародній науковій та управлінській практиці зростає увага до проблем продовольчої безпеки, яку визначають важливою складовою загальної системи національної безпеки. Зазначене вказує на необхідність всебічного та системного аналізу питань становлення й розвитку законодавчого і нормативно-правового забезпечення публічного адміністрування ринку зерна в Україні.

Працюючи над дисертаційним дослідженням, автор провів опитування та анкетування 512 осіб, які є представниками різних суб'єктів ринку зерна в Україні (Додаток А).

Опрацьовуючи та систематизуючи отримані результати, автор сформулював такі висновки, а саме: 20,3% респондентів мають загальне уявлення про вітчизняний ринок зерна, і лише 6,3% розуміють сутність заходів, що впроваджує держава. Тільки кожний шостий опитуваний (15,5%) усвідомлює зміст терміна «публічне адміністрування ринку зерна в Україні», водночас кожний восьмий (12,7%) про це поняття не мають уявлення. Приблизно кожний п'ятий респондент отримує інформацію, що стосується публічного адміністрування ринку зерна в Україні, з періодичних видань (19,5%), аналітичних матеріалів (22,8%) та статистичних даних (20,0%).

Майже половина респондентів (49,7%) висловилися стосовно необхідності внесення змін до законодавства щодо невідповідності системи органів публічного адміністрування ринку зерна в Україні міжнародним стандартам. Понад половина опитаних (55,1%) оцінили рівень ефективності публічного адміністрування ринку зерна в державі як «середній», а кожен шостий респондент (16,7%) зазначив «більш низький». Менше третини респондентів (32,7%) вважають, що повноваження державних органів щодо публічного адміністрування РЗ розмежовані «нечітко», проте 19,7% вважають, що такі повноваження взагалі не розмежовані.

Понад третина респондентів (34,4%) стверджують, що рівень прозорості рішень державних органів на РЗ є достатнім; 19,8% вважають його середнім, а 23,1% вказують на низький рівень прозорості. Найбільш суттєвими проблемами публічного адміністрування РЗ респонденти вважають: надмірну бюрократію – 25,8%, корупційні ризики – 19,6%, недосконалість законодавства – 26,1%. Одна третя респондентів вважають державну підтримку ринку зерна в Україні малоефективною, а кожен десятий (10,3%) таку підтримку оцінює як неефективну взагалі.

Аналізуючи думки респондентів щодо удосконалення публічного адміністрування РЗ у державі, слід вказати, що більшість із них визначають такі пріоритетними напрямками: посилення фінансової підтримки – 52,5%, гармонізацію законодавства з правом ЄС – 20,7%, а також цифровізацію управління – 15,1%.

Також варто вказати, що більшість респондентів (68,2%) вважають нагальним прийняття окремого спеціального закону про державну підтримку ринку зерна, зокрема 33,0% – повністю підтримують та 35,2% – скоріше підтримують.

Найбільш вагомими в науковому розумінні для автора є теоретичні розробки провідних вітчизняних вчених-правників, зокрема: В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурки, Ю. П. Битяка, Л. К. Воронової, О. О. Воронятнікова, В. М. Жука, М. М. Ільчука, І. А. Ісаєнка, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова, В. В. Кравченка, О. В. Кузьменко, В. М. Нагаєва, М. П. Сичевського, Г. М. Шаульської та інших.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження реалізоване відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації, схваленої та затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 липня 2024 р. № 684-р; Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025 – 2027 роках, схваленої та затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 р. № 1163-р.

Робота відповідає тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства внутрішніх справ України на 2025 – 2029 роки (наказ МВС України від 21 травня 2024 року № 326) й

основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2025 – 2029 роки (рішення Вченої ради від 24 грудня 2024 року, протокол № 25).

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року, протокол № 14.

Мета і завдання дослідження. *Мета дослідження* полягає в тому, щоб на основі аналізу наукових джерел та розробок, узагальнення правозастосовної практики, вітчизняного та зарубіжного досвіду, визначити стан і тенденції здійснення публічного адміністрування РЗ в Україні, а також розробити рекомендації щодо його подальшого удосконалення.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі *завдання*:

- розглянути теоретичні основи та історію виникнення і розвитку публічного адміністрування РЗ;
- дослідити методологічні засади публічного адміністрування РЗ в Україні;
- порівняти здійснення публічного адміністрування РЗ в Україні та інших країнах, зокрема США, Канаді, Австралії, Франції, Угорщини, Хорватії;
- визначити загальну характеристику механізму публічного адміністрування РЗ в Україні;
- проаналізувати стан нормативно-правового забезпечення публічного адміністрування РЗ в Україні;
- охарактеризувати систему суб'єктів публічного адміністрування РЗ в Україні;
- окреслити напрями вдосконалення публічного адміністрування РЗ в Україні;
- визначити шляхи взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування РЗ.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі публічного адміністрування РЗ в Україні.

Предметом дослідження є публічне адміністрування РЗ в Україні.

Методи дослідження. У процесі проведення наукового дослідження використовувались загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання, за допомогою яких були визначені предмет та об'єкт дослідження, сформульовані мета та завдання наукового пошуку.

Працюючи над дисертаційним дослідженням автором використані такі методи, як: *діалектичний* – для вивчення теоретичних та нормативних положень щодо публічного адміністрування РЗ в Україні (у всіх розділах); *герменевтичний* – для формулювання основоположних дефініцій та особливостей генезису їхнього тлумачення (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1); *класифікації та групування* – для систематизації рівнів удосконаленої моделі публічного адміністрування РЗ в Україні, його нормативно-правового забезпечення та суб'єктів (підрозділи 1.2, 2.2, 2.3); *порівняльно-правовий* – під час аналізу міжнародного досвіду публічного адміністрування РЗ в Україні (підрозділ 1.3, 3.1, 3.2); *структурно-функціональний* – для дослідження особливостей, з'ясування елементів механізму публічного адміністрування РЗ в Україні (підрозділи 2.1); *структурно-логічний* – для класифікації та окреслення напрямів вдосконалення публічного адміністрування РЗ в Україні (підрозділи 1.3, 3.1); *статистичний та документального аналізу* – для виявлення прогалин у нормативно-правовому регулюванні публічного адміністрування РЗ в Україні (розділи 2, 3); *моделювання* – під час розробки пропозицій по удосконаленню вітчизняної законодавчої бази для ефективного публічного адміністрування РЗ в Україні (підрозділ 2.2, 3.1, 3.2); *статистичний* – з метою аналізу й узагальнення емпіричної інформації за темою дисертаційного дослідження (підрозділи 2.3, 3.1, 3.2).

Емпіричну базу дослідження формують статистичні дані щодо діяльності суб'єктів публічного адміністрування РЗ в Україні, результати анкетування 512 респондентів (представляють інтереси суб'єктів ринку зерна в Україні),

правова публіцистика, офіційні звіти та довідки, а також інші аналітичні матеріали з проблем дослідження тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що з огляду на зміст і специфіку проаналізованих проблемних аспектів, робота є одним із перших системних наукових досліджень, у межах якого питання публічного адміністрування РЗ в Україні розглянуте комплексно як на теоретичному, так і прикладному рівнях, що дає змогу обґрунтувати та сформулювати важливі наукові положення, висновки і практичні рекомендації, зокрема:

вперше:

– розроблене авторське визначення терміна «публічне адміністрування ринку зерна в Україні» – це врегульована нормами публічного права цілеспрямована діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яка здійснюється, застосовуючи адміністративно-правові та організаційно-економічні інструменти, і спрямована на формування, функціонування та розвиток РЗ, забезпечення продовольчої безпеки держави, захист публічних приватних інтересів учасників ринку, дотримання вимог якості та безпеки зернової продукції, стабільність і прозорість зернових товаропотоків в умовах побудови економіки ринкового типу;

– визначено суб'єктів, які належать до системи органів публічного адміністрування РЗ в Україні, зокрема: 1) органи державної влади загальної та спеціальної компетенції, які забезпечують відповідно до наданих повноважень формування та реалізацію аграрної політики в країні, нормативно-правове регулювання, контроль і нагляд, а також координацію діяльності суб'єктів зернового ринку; 2) органи місцевого самоврядування, які забезпечують на місцевому рівні в межах, визначених чинним законодавством, реалізацію державної продовольчої політики щодо створення належних організаційно-правових та фінансово-забезпечувальних умов для функціонування суб'єктів РЗ. Слід зауважити, що їхні повноваження мають допоміжний та координаційний характер;

– встановлено, що основними складовими механізми публічного адміністрування є адміністративні методи впливу держави на РЗ, зміст яких полягає у дії імперативних управлінських засобів, що застосовують уповноважені органи публічної влади в межах, визначеної законом компетенції, шляхом прийняття обов'язкових рішень, здійснення контролю, нагляду та застосування заходів адміністративного примусу. До основних адміністративних методів впливу держави на РЗ віднесено: контроль-наглядний; нормативно-регуляторний; дозвільно-реєстраційний; адміністративно-примусовий; адміністративно-процедурний;

– доведено, що зміст механізму публічного адміністрування РЗ в Україні полягає у досягненні стратегічних цілей державної аграрної політики, зокрема забезпечення стабільності внутрішнього ринку, розвитку експорту та захисту прав суб'єктів зернового ринку. Механізм публічного адміністрування РЗ в Україні є комплексною системою інституційних, нормативно-правових, функціональних, інструментальних та процедурних елементів, що у своїй сукупності забезпечують ефективний державний вплив на зерновий ринок та реалізацію публічних інтересів у цій сфері;

– підготовлено проєкт Закону України «Про державну підтримку ринку зерна та його інтеграцію до країн-членів Європейського Союзу». Зокрема до проєкту Закону України включені такі розділи: державна політика та стратегічне планування; суб'єкти ринку зерна; державна підтримка виробників зерна; державна підтримка зберігання та переробки зерна; державне регулювання обігу зерна на внутрішньому ринку; експорт та імпорт зерна; інтеграція ринку зерна України до ЄС; якість, безпечність та сертифікація зерна; інформаційне забезпечення та цифровізація ринку зерна; наукове, інноваційне та кадрове забезпечення ринку зерна; фінансове забезпечення та контроль у сфері РЗ; державний нагляд, контроль та відповідальність;

удосконалено:

– модель публічного адміністрування РЗ в Україні, яка умовно може складатися з чотирьох рівнів, а саме: 1) *управлінський* – стратегічний рівень адміністрування РЗ в Україні; 2) *виконавчий* – тактичний рівень адміністрування РЗ в Україні; 3) *поточний* – оперативний рівень адміністрування РЗ в Україні; 4) *наступний* – перспективний рівень адміністрування РЗ в Україні;

– етапи ретроспективного формування публічного адміністрування РЗ, зокрема: *перший* – зародження (V - IV ст. до н.е. до початку XVII ст. н.е.; *другий* – формування (середина XVII ст. – середина XIX ст.); *третій* – класичний (кінець XIX ст. – початок XX ст.); *четвертий* – промисловий (початок XX ст. – середина XX ст.); *п'ятий* – глобалізаційний (кінець XX ст. – початок XXI ст.);

– характерні риси публічного адміністрування РЗ в Україні визначають такі положення: а) його державно-правова природа; б) віднесення до внутрішніх функцій держави; в) змістовне спрямування, що полягає у забезпеченні стабільного функціонування грошово-кредитної системи; г) вплив на регулювання державних видатків і рівня життя населення; г) організація та розвиток соціальної інфраструктури; д) налагодження та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків; е) здійснення управління структурою виробництва на макроекономічному рівні; є) розробка організаційно-правових заходів щодо охорони довкілля тощо;

дістали подальшого розвитку:

– пропозиції щодо напрямів оптимізації публічного адміністрування РЗ в Україні, а саме: удосконалення нормативно-правової бази; створення єдиної електронної системи обліку та моніторингу зерна; дерегулювання та спрощення адміністративних процедур; підвищення прозорості та зменшення корупційних ризиків; забезпечення стабільності та передбачуваності регуляторної політики;

розвиток інфраструктури та логістики; підтримка малих та середніх агровиробників; інституційна реформа органів зернового ринку;

– шляхи удосконалення публічного адміністрування РЗ в Україні, а саме: формування стабільного та сприятливого нормативно-правового поля; формування системи державного регулювання та дієвої підтримки виробництва зернових культур через механізми виваженої цінової політики; розвиток агрострахування, сприятливої фіскальної, митної, кредитної, інвестиційної політики; стимулювання інноваційних технологій для вирощування зернових культур; забезпечення розвитку біржового ринку та ринків капіталу; сприяння розвитку виробничої, ринкової та допоміжної інфраструктури РЗ; розвиток інформаційного забезпечення суб'єктів РЗ на основі цифровізації всіх процесів, впровадження системи електронної комерції та е-логістики; удосконалення ланцюгів товарного транзиту зернових; забезпечення оптимального співвідношення вирощування продовольчого та фуражного зерна; зональна спеціалізація та концентрація зернового виробництва;

– напрями підвищення ефективності публічного адміністрування РЗ в Україні, зокрема: зростання рівня конкурентоспроможності та підвищення якості вітчизняного зерна; широкий розвиток та активне впровадження принципів зернової логістики; активізація України в міжнародних зернових організаціях; забезпечення моніторингу, прогнозованості та прозорості;

– узагальнення основних форм взаємодії державних органів у сфері публічного адміністрування РЗ в Україні, а саме: спільний аналіз стану РЗ; обмін інформацією між органами публічної влади щодо РЗ; планування та реалізація спільних заходів на РЗ; проведення навчань, інструктажів щодо РЗ; обмін позитивним досвідом профілактики правопорушень на РЗ.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені за результатами дослідження висновки та рекомендації були впроваджені в практичну діяльність і використовуються:

– *в освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Фінансове право», «Податкове право», «Концептуальні проблеми фінансового права України» під час підготовки навчально-методичних та дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти (акт Національної академії внутрішніх справ від 28.01.2026 № 19-ОП);

– *у науковій діяльності* – при підготовці монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних проєктів нормативно-правових актів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову (акт Національної академії внутрішніх справ від 30.01.2026 № 20-НД);

– *у практичній діяльності* Бюро економічної безпеки України – стосовно оцінювання ризиків у сфері ринку зерна як елемента забезпечення економічної безпеки, а також під час проведення занять в системі службової підготовки та вдосконалення методичних розробок, пов'язаних із даним напрямом (акт Бюро економічної безпеки України від 24.01.2026);

– *у практичній діяльності* Міністерства юстиції України по:

- 1) підготовці пропозицій щодо вдосконалення процедур державної реєстрації прав на зернові склади та складські документи на зерно, що сприяє захисту прав власності агровиробників;
- 2) напрацюванню механізму правової експертизи нормативно-правових актів у сфері зернової логістики на відповідності вимогам антикорупційного законодавства та стандартів ЄС;
- 3) виробленню рекомендацій щодо правового регулювання електронних торгів зерном та цифровізації реєстрів у межах концепції «публічних сервісів»;
- 4) розробці процедури правового моніторингу ринку зерна як інструменту публічного управління, що включає системний аналіз ефективності виконання регуляторних актів у сфері експорту зернових.

Окрім цього, а) запропоновано правову модель взаємодії органів юстиції та саморегульованих організацій (зернових асоціацій) у процесі досудового врегулювання спорів між суб'єктами ринку; б) поліпшено підходи до гармонізації вітчизняного законодавства про ринок зерна з правом ЄС, в частині стандартів простежуваності та захисту прав споживачів; в) удосконалено нормативно-правову базу у сфері обігу зернових культур, а також покращено процедуру реєстрації прав та механізмів правового забезпечення захисту прав суб'єктів ринку (довідка Міністерства юстиції України від 23.02.2026 № 24384/7.3.4/33-26).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, висвітлено у виступах автора на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та круглих столах, зокрема: *«Баланс між виробництвом та реалізацією зернових культур як один з основних напрямів забезпечення фінансової безпеки України»* (м. Одеса, 18 лютого 2022 року); *«Сучасний стан та перспективні шляхи розвитку агропромислового сектору України»* (м. Харків, 17 листопада 2022 року); *«Безпека логістичних операцій по транспортуванню зернових в Україні»* (м. Київ, 30 листопада 2022 року); *«Публічне адміністрування ринку зерна в Україні: мета, чинники, механізми»* (м. Вінниця, 17 травня 2023 року); *«Правові основи використання категорії «публічне адміністрування» на ринку зерна в Україні»* (м. Львів, 26 травня 2023 року); *«Правове забезпечення подальшого розвитку ринку зерна в Україні»* (м. Київ, 31 травня 2023 року); *«Зміст та коригування політики держави на ринку зерна України»* (м. Будапешт, Угорщина, 2023 року); *«Пріоритетні напрямки здійснення публічного адміністрування ринку зерна в Україні»* (м. Харків, 17 листопада 2023 року); *«Проблеми та ризики в адмініструванні ринку зерна в Україні»* (м. Київ, 07 грудня 2023 року); *«Імплементация міжнародних правових норм, що регулюють відносини на світовому ринку зерна»* (м. Київ, 30 травня 2024 року); *«Міжрегіональне та міжнародне співробітництво країни на ринку*

зерна» (м. Харків, 14 листопада 2024 року); *«Ринок зерна в умовах євроінтеграції України: виклики та можливості для аграрного сектору»* (м. Київ, 05 червня 2025 року); *«Продовольча безпека України: трансформація ринку зерна України в умовах глобальної нестабільності»* (Київ, 12 червня 2025 року); *«Механізми забезпечення ефективності публічного адміністрування ринку зерна в Україні»* (м. Київ, 19 червня 2025 року); *«Шляхи оптимізації державної політики щодо підвищення прозорості та ефективності механізмів регулювання ринку зерна в Україні»* (м. Одеса, 20 червня 2025 року); *«Державне регулювання експортно-імпорتنних операцій, пов'язаних з зерном»* (м. Одеса, 31 жовтня 2025 року).

Особистий внесок здобувача. Пошук й аналіз наукових джерел за тематикою дисертаційного дослідження, теоретичні положення та практичні висновки, сформульовані й аргументовані в дисертації, пропозиції та рекомендації, що демонструють наукові результати дисертації, викладені в п'яти наукових публікаціях, підготовлених автором самостійно та одній науковій публікації, підготовленій у співавторстві, де особистий внесок дисертанта складає 50%.

Публікації. Основні наукові результати дисертації опубліковані у двадцяти двох публікаціях, серед яких шість статей у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань у галузі юридичних наук, а також у шістнадцяти тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах і засіданнях круглих столів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (227 позицій, 24 сторінки) та чотирьох додатків (33 сторінки). Загальний обсяг роботи – 221 сторінка, із них 163 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА В УКРАЇНІ

1.1. Теоретичні основи та ретроспектива виникнення і розвитку публічного адміністрування ринку зерна

Культивування зернових культур розпочалося близько 12 тис. років тому на території Месопотамії та Леванті, яка, у свою чергу, розпалася на Сирію та Іудею. У сучасній географії – це території Кіпру, Лівану, Ізраїлю, Сирії, Іраку, південного сходу Туреччини, південного заходу Ірану та північного заходу Йорданії [82]. Спочатку найдавніші зернові культури зростали в дикій природі, а потім деякі з них були доместиковані (одомашнені), як-от: пшениця, ячмінь, сочевиця, горох тощо.

Зернові культури (ячмінь, жито, пшениця, кукурудза, рис, просо) впливали на становлення перших держав, і саме ці культури відіграли ключову роль у виникненні практично всіх ранніх цивілізацій. У науковій літературі вироблена «зернова гіпотеза», яка передбачає, що формування держав стає можливим лише тоді, коли в харчовому раціоні переважають зернові культури. Зернобобові (сочевиця, садові боби) становили основу раціону у Стародавньому Єгипті.

Пшениця та ячмінь входили до середземноморської тріади (злаки, оливи, вино), що панувала у сільському господарстві античного світу. Поширення культури озимих посівів зернових на земній кулі, пов'язують із міграцією стародавніх індоєвропейців [63].

Підкреслимо, що зернові культури заслужено посідають провідні позиції у рейтингах продуктів харчування в понад 50 країн світу. Україна також входить до цього переліку та є потужним виробником й експортером зернових культур. Зерно в Україні є однією з основних продовольчих культур. З нього виготовляють цінний у харчовому розумінні продукт – хліб, який високо

цінується в усьому світі за своїми споживчими характеристиками. Саме тому значення РЗ для нашої держави є особливо важливим [134].

Розглядаючи історичні аспекти створення ринку зерна (далі – РЗ), зауважимо, що галузь рослинництва йде в глибину тисячоліть. За даними академіка М. І. Вавилова, ці суспільні відносини виникли ще у верхньому палеоліті, тобто близько 50 тис. років тому. У розкопках кам'яного віку (неоліт, мезоліт) були виявлені культурні рослини. Кам'яні знаряддя, що знайдені в Палестині, датовані 8 – 10 тис. до н. е.

Вивчаючи світове землеробство й рослинництво науковці, виділяють такі центри розвитку: південна, східна та передня Азія, включаючи Єгипет (Індію, Китай, Межиріччя Тигру й Євфрату, країна шумерів, пізніше Вавилон, Сирія, Єгипет), в Америці – південна Америка (Болівія, Мексика, Бразилія, Перу), в СНД – Закавказзя, Середня Азія (особливо Туранська низовина), Україна – степи Придніпров'я за трипільської культури [89].

Слід зазначити, що досвід людства нагромаджувався поступово на основі практики та передавався спершу усно, а згодом, коли виникла писемність (3 – 5 тис. років до н. е.), знання нагромаджувалися за допомогою письма, зокрема, про це є відомості у Вавилоні, Сирії, Єгипті. Виявлено багато клинописів країни шумерів у Межиріччі Тигру і Євфрату, а також цивілізації, яка передувала шумерській культурі. Завдяки їм одержано відомості про складне інтенсивне зрошуване землеробство у Вавилоні [89].

Необхідно вказати, що до нас дійшли деякі з письмових праць, наприклад: закони царя Хаммурапі (бл. 1760 р. до н. е.); твори грецьких істориків і письменників, в яких відображено високе на той час мистецтво створення поливних систем, зокрема, праці Гесіода (I тис. до н. е.), Еврипіда та Аристотеля (IV ст. до н. е.), римських письменників Катона «Про землеробство», Варона, Колумелли, Плінія про землеробство і рослинництво, візантійська енциклопедія «Геопоніки» тощо [89].

Перші повідомлення про землеробство та рослинництво було знайдено в літописах кінця I тис. до н. е. Про високий рівень землеробства скіфів-орачів,

полян, тиверців, дулібів та інших свідчать розкопки. Так, у скіфському кургані був знайдений золотий колос пшениці натурального розміру. Вже в I тис. до н. е. скіфи-орачі, а пізніше слов'яни торгували з Грецією добірним зерном пшениці, яку вирощували в Подніпров'ї [89].

У середньовічній Європі узагальненням досвіду рослинництва займались монахи-літописці та наставники.

Загалом, розкриваючи ретроспективу появи й розвитку рослинництва, можна виокремити декілька етапів (періодів), зокрема:

виникнення – первісне рослинництво мезоліту й неоліту виникло з першим поділом праці, коли людина почала вести осілий спосіб життя, приручати диких тварин і вирощувати хлібні злаки, зернові, бобові, коренеплоди, баштанні та інші рослини [89];

розвитку – рослинництво рабовласницько-античного суспільства країн Азії, Єгипту, Месопотамії, слов'янських городищ на території України, Греції, Риму, Візантії і середньовічної феодальної Європи. Необхідно вказати, що в античних країнах – Римі, Греції, а пізніше у Візантії – вирощували навіть по два врожаї на рік. Землеробам Риму вже була добре відома роль бобових і сидеральних культур. Так, у I ст. до н. е. імператор Юлій Цезар замість зернового трипілля запровадив плодозмінні сівозміни, що відповідали всім вимогам XIX ст. [89];

зростання – охоплює XVIII – XIX ст. Це етап розвитку мануфактурного капіталізму, який зумовив зростання чисельності міського населення, потребу у продовольстві та сировині для фабрик і заводів, а звідси – і збільшення посівних площ зернових, технічних і кормових культур, розвиток тваринництва. Усе це сприяло бурхливому розвитку сфери сільського господарства, появі значної кількості наукових і науково-практичних праць [89];

становлення – започаткований, так званим, «зеленим рухом» (Grün Beweegung) у 1900-х роках (триває і донині) [89];

розширеного землеробства – інтенсифікація розвитку рослинництва, починаючи з другої половини ХХ ст. Цей етап є продовженням «зеленого руху», проте ґрунтується на сучасних досягненнях біології, генетики, селекції, землеробства, агрохімії, молекулярної і генної інженерії, що дало змогу перейти до сучасних інтенсивних технологій вирощування високопродуктивних сортів сільськогосподарських культур на базі високоефективної механізації й електрифікації виробничих процесів, програмування врожайності, широкого використання електронно-обчислювальної техніки. Цей період розвитку рослинництва останнім часом характеризується посиленням руху за усунення негативного впливу антропогенного чинника на агроландшафти. Широке застосування хімічних засобів вирощування польових культур – надвисоких норм мінеральних добрив, пестицидів (гербіцидів, інсектофунгіцидів), дефоліантів, десикантів тощо призвело до небажаних і навіть загрозливих наслідків для навколишнього природного середовища та рослинницької продукції і негативного її впливу на здоров'я людей. Тому цей період розвитку рослинництва в Україні характеризується посиленням руху в напрямі усунення негативного впливу надмірної хімізації рослинництва [89, с. 57];

сучасний – ця сфера відносин є пріоритетною сферою інтересів практично для всіх країн світу, і наша держава не є винятком. У вказаний період держава здійснює аналіз поточної ситуації на РЗ, прогнозує можливий майбутній його розвиток, визначає свою роль та місце, а також визначає цю сферу як першочергову (питання національної безпеки) та розробляє стратегію її забезпечення [18, с. 180].

Вітчизняний РЗ є стратегічною та найбільш ефективною галуззю народного господарства. Зерно й вироблені з нього продукти завжди мають високу ліквідність, оскільки можуть бути швидко реалізованими на світовому ринку та становлять основу продовольчої безпеки держави [79].

Природно-кліматичні умови та родючі ґрунти України сприяють вирощуванню всіх зернових культур і дають змогу отримувати високоякісне

продовольче зерно в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу [79]. Нині в Україні питанням аграрного ринку загалом та РЗ зокрема, приділяється особлива увага. Крім цього зерновий ринок посідає одне з важливих місць у стратегії національної безпеки країни.

Загалом РЗ являє собою систему товарно-грошових відносин, що виникають між його суб'єктами в процесі здійснення виробництва, зберігання, переробки, транспортування та реалізації зерна на засадах вільної конкуренції, оптимального вибору напрямків реалізації зерна, рентабельного ціноутворення, а також державного контролю за його якістю та зберіганням [79, с. 93].

Варто підкреслити, що у 2022 році кількість мешканців нашої планети перетнула позначку у 8 млрд. Ураховуючи збільшення населення, всі країни беруть курс на зростання обсягів продуктів харчування на світовому РЗ. Такі тенденції призводять до збільшення посівних площ зернових культур, що не вимагає державного регулювання.

Згідно з результатами новітніх досліджень щодо розподілу сільськогосподарських угідь, загальна площа орних земель у світі сягає близько 1,87 млрд га, що становить приблизно 12,6 % суходолу планети. Аналіз відсоткової структури свідчить, що ключові земельні ресурси зосереджені переважно в регіонах Європи та Південної Азії. У світовому рейтингу Україна займає шосту позицію, маючи у своєму розпорядженні 43,37 млн га орних земель (близько 2,31 % глобального обсягу), що перевищує показники більшості європейських держав.

Науковці зазначають, що Україна має значний потенціал за показником забезпеченості орними землями в розрахунку на одну особу: за цим критерієм вона займає п'яту позицію у світі, поступаючись лише Росії, Канаді, Австралії та Казахстану.

Водночас природні кормові та інші угіддя охоплюють значні території, які у кілька разів перевищують площі ріллі. Зокрема, у глобальному вимірі середня частка луків і пасовищ становить близько 20,1 %, тоді як ліси та чагарники займають приблизно 27,4 % земельного фонду. Загалом у світі

відомо понад 20 тисяч видів рослин, проте широкого поширення набули лише близько 190, серед яких 78 видів належать до зернових і зернобобових культур, 53 – до олійних і прядивних, а також до 60 видів становлять коренебульбоплідні рослини.

Основні культури, що вирощує людство, є надбанням Старого світу і лише сьома частина походить із Нового світу. При колонізації конкістадорами, а потім при масовому переселенні європейців, в Америку були завезені основні зернофуражні, кормові й технічні культури – всі зернові першої групи (пшениця, жито, ячмінь, овес), а також горох, рис, соя, бобові, мак, кормові і злакові трави. З Америки, як відомо, завезені кукурудза (Колумбом наприкінці XV століття), пізніше – картопля, соняшник, бавовна, а також гарбузи, квасоля, арахіс та інші. Південна й Південно-Східна Азія дала людству сою, рис, чумизу, прядивні – коноплі, кенаф; Африка – сорго, суданську траву, рицину, кунжут, кавуни; Європа – цукрові буряки, конюшину, злакові трави, зокрема Україна – тимофіївку, житняк, а також бобові – вику та інші. За даними М. М. Вавилова та інших учених знайдені стародавні центри походження, зокрема: пшениці, жита, ячменю, вівса, гірчиці, вики, льону, конопель, конюшини, люцерни (Середня Азія), тимофіївки (північні райони Нечорнозем'я), стоколосу безостого (середня смуга), житняку (степи України і південна частина Поволжя). В Україні особливо добре прижилися соняшник, кукурудза, картопля. Поширенню різних видів культурних рослин по материкам сприяли подорожі, заселення нових земель та їхня колонізація [169, с. 21].

Досліджуючи ретроспективи виникнення управлінських функцій, як частини системи адміністрування, варто відзначити, що цей процес був тривалим та поступовим, стосувався усіх сфер суспільних відносин, у тому числі і зернових. Лише згодом такі відносини, що були досить розрізненими, набули ознак управлінських та були визначені як публічно-владні.

За результатами опрацьованих джерел, ретроспективно процес формування публічного адміністрування РЗ умовно можна поділити на такі етапи:

Перший етап (зародження) – V–IV ст. до н.е. до початку XVII ст. н.е. На цьому етапі адміністрування РЗ як врегульоване правовими нормами суспільне явище – відсутнє. Суспільні відносини на РЗ формуються на основі звичаїв, традицій і ритуалів. Управлінська діяльність держави зведена до збору податків, підтримання правопорядку, благоустрою великих міст, припинення конфліктів між соціальними групами тощо.

Другий етап (формування) з середини XVII до середини XIX ст. Відбувається безпосереднє виникнення та формування інституту публічної адміністрації. Адміністрування вирішує питання внутрішньої безпеки, в тому числі і продовольчої. У багатьох європейських країнах розпочинається активне формування правил поведінки в окремих сферах суспільних відносин, що призводить до формування відповідного законодавства. В основу публічного адміністрування закладають принцип патерналізму (від лат. *pater*) – політика абсолютизації ролі державної влади в житті суспільства, виправдання її тотального контролю над суспільством, поглинання державою суспільства й особистості.

Третій етап (класичний) друга половина XIX ст. – початок XX ст. Цей період характеризується розвитком теорії державного управління, основоположником якої вважають австрійського вченого Лоренца фон Штейна, який опублікував у період із 1866 по 1884 рр. працю під назвою «Теорія державного управління». В основу покладена ідея внутрішнього управління, виділено п'ять сфер державного управління, зокрема: зовнішні відносини, війська, державне господарство, правосуддя, внутрішні справи. Провідна роль щодо реалізації цілей публічної адміністрації відведена виконавчій владі при чіткому визначенні питань її організації.

Четвертий етап (промисловий) – від початку XX ст. до середини XX ст. Подальший розвиток публічного адміністрування РЗ пов'язаний із розвитком

теорії організації. Публічна адміністрація – це регламентована ієрархічна організація лінійно-функціонального типу з чітким визначенням функцій кожної посадової категорії. Ідеї наукового адміністрування застосовувалися при аналізі трудових процесів у системі державного управління, класифікації посад державної служби. Широкого розповсюдження і вагомих результатів цей етап не отримав.

П'ятий етап (глобалізаційний) – друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст. Цей період характеризується розробкою системного аналізу та удосконаленням публічного адміністрування РЗ. Визначається, що публічне адміністрування – це складна структурована система, кожен елемент якої виконує певні функції. Системний підхід спрямований на синтез знань, наявних у різних галузях суспільних відносин, зокрема і на РЗ. Мета такого підходу визначається у виявленні всього комплексу окремо взятих взаємозв'язків елементів державно-адміністративної системи з суспільством [58].

Аналізуючи історичні аспекти появи перших розробок публічного адміністрування, варто звернутися до теорій, що з'явилися в США, а потім й інших європейських країнах в останні десятиріччя ХІХ ст. і перші десятиріччя ХХ ст.

Вагомий внесок у розробку концептуальних засад і принципів теорії публічного адміністрування як самостійної сфери управління належить відомому німецькому вченому кінця ХІХ – початку ХХ ст. Макс Веберу. Саме він став ініціатором та основним розробником найважливіших засад та концепцій держави як головного керівного суб'єкта та управлінського апарату.

Також важливе значення для розвитку теорії публічного адміністрування мали праці професора права Колумбійського університету, майбутнього президента США, Вудра Вільсона. Так, у книзі «Вивчення адміністрування», опублікованій 1887 р., він написав: «Наука адміністрування шукатиме способи поліпшення діяльності уряду, зробить його роботу менш трудомісткою, приведе в порядок організацію управління». Саме Вільсон перший використав термін «публічне адміністрування» [130].

Інший американський дослідник, який продовжив ідеї Вудро Вільсон, Ф. Дж. Гудню присвятив свої роботи дослідженню системи публічного адміністрування. Зокрема науковець намагався провести чіткий розподіл між керівними особами та адміністраторами. В. Вільсон і Ф. Гудню вважали, що в умовах сучасної держави розвиток професійних управлінських навиків має таке ж важливе значення для країни, як і освоєння науки адміністрування.

Безперечно значний внесок у дослідження зазначеної проблематики зробив французький дослідник Анрі Файоль, праці якого стали класичними. Ще до першої світової війни науковець створив і очолив Центр адміністративних досліджень, який виконував замовлення різних державних відомств та представників бізнесу. У книзі «Загальне і промислове управління», опублікованій 1916 р., він сформулював свою «теорію адміністрації». Анрі Файоль був переконаний у тому, що запропоновані ним положення й установки є універсальними і можуть застосовуватися майже у всіх сферах суспільного життя: економіці, системі публічного адміністрування тощо [130, с. 16-17].

За результатами опрацьованих джерел, необхідно вказати, що більшість науковців, які досліджують питання пов'язані з РЗ, визначають цей ринок, як один із найважливіших у структурі агропромислового комплексу (далі – АПК), а також вказують, що РЗ виконує два основні завдання: *по-перше*, забезпечує виробництво продовольчого зерна з наступною його переробкою для випікання хліба та хлібобулочних виробів, отримання макаронних та кондитерських виробів; *по-друге*, виробництво фуражного зерна для використання в якості кормової бази у галузі тваринництва» [193, с. 210].

Інші дослідники розглядають РЗ як сукупність функціонально залежних сільськогосподарських і промислових підприємств, що забезпечують формування пропозиції зерна, його первинну обробку, зберігання, переробку на борошно, крупи, комбікорми, а також реалізацію, у т. ч. на експорт. Головною передмовою подальшого розвитку РЗ вважається те, що виробництво, заготівля, транспортування та переробка повинні бути цілісною системою,

функціонування якої підпорядковано єдиній меті – виробництву достатньої кількості зернових продуктів.

Окрім цього, виділяють такі складові руху зернової продукції: виробництво зерна; закупівля, зберігання й реалізація зерна; зберігання та переробка зерна; виробництво хлібних виробів; оптова й роздрібна торгівля, включаючи експортно-імпорتنі операції та ринкову інфраструктуру [147, с. 6].

Необхідно зазначити, що держава регулює суспільні відносини на зерновому ринку через Кабінет Міністрів України (далі – КМ України), який здійснює публічне адміністрування РЗ шляхом:

- проведення цінової політики на РЗ та страхування ризиків для суб'єктів зернового ринку;
- упровадження механізму експорту та імпорту зерна і продуктів його переробки за міжнародними договорами;
- забезпечення фінансування програм експорту та імпорту зерна за міжнародними договорами за рахунок коштів державного бюджету;
- запровадження декларування зерна, що знаходиться на зберіганні на зернових складах, а також зерна, що зберігається суб'єктами виробництва зерна та іншими суб'єктами господарювання у власних або орендованих зерносховищах;
- забезпечення моніторингу РЗ;
- здійснення митно-тарифної політики;
- забезпечення розробки балансів зерна та періодичного їх уточнення;
- фінансування науково-селекційної роботи та насінництва, впровадження їхніх досягнень;
- фінансової підтримки виробників насіння, науково-дослідних установ, сортовипробувальних станцій за рахунок коштів державного бюджету;
- часткової компенсації сільськогосподарським товаровиробникам сортових надбавок за придбане ними насіння високих репродукцій за рахунок коштів державного бюджету;

- запровадження системи державних форвардних закупівель [175].

Характерними ознаками публічного адміністрування РЗ в Україні, на нашу думку, є:

- державно-правовий характер;
- внутрішня функція держави;
- зміст – підтримка в певному режимі грошово-фінансової системи;
- регулювання витрат держави і життєвого рівня населення;
- упорядкування соціальної інфраструктури;
- формування зовнішньоекономічних зв'язків;
- керування на макрорівні структурою виробництва;
- розроблення організаційно-економічних заходів щодо охорони довкілля тощо [178, с. 114].

Водночас необхідно вказати на особливості нормативно-правового забезпечення РЗ в Україні, що визначає:

- його структуру;
- характер відносин на ринку;
- рівень впливу держави на діяльність його суб'єктів.

Зокрема чинне законодавство забезпечує виробництво продуктів РЗ якісною технікою та пально-мастильними матеріалами, а також підтримує вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність на РЗ.

Підкреслимо, що тривалий час політика держави була спрямована на забезпечення осіб, зайнятих у сфері виробництва зернових культур імпортною технікою, комплектувальними, знаряддями праці тощо. Але це не сприяло виходу вітчизняних виробників зерна із кризи, тому концепція формування РЗ зосереджена на підтримці вітчизняного виробника та здійсненні належного публічного адміністрування цього ринку.

Активізація ринкових перетворень в Україні спонукала до трансформації категорії «державне регулювання» у «публічне адміністрування». Звісно, що такий процес потребує закріплення його в нормативно-правових актах, чіткого

визначення кола учасників, їхніх повноважень тощо. Проте розвиток ринкових відносин і демократизація суспільства є незворотними, що підкреслює актуальність категорії «публічне адміністрування» [27, с. 323; 1, с. 10].

Варто підкреслити, що публічне адміністрування здійснюється в усіх сферах суспільних відносин, зокрема і на РЗ. Здійснюючи публічне адміністрування РЗ в Україні, забезпечується державний контроль за доходами, цінами, зовнішньоекономічною діяльністю, станом довкілля, використанням земель сільськогосподарського призначення; відбувається запровадження норм та стандартів, що регламентують вимоги до якості товарів, робіт та послуг, організації виробничих процесів, операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках тощо. Публічне адміністрування РЗ в Україні спрямовується на збалансованість державних та суспільних інтересів за допомогою видання нормативно-правових актів, рішень, доручень тощо [16, с. 165].

Правовими засадами здійснення публічного адміністрування РЗ в Україні є:

- норми, які містяться у міжнародних актах, Конституції України, законах України, нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України та Президента України, відповідних актах центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які регламентують РЗ;

- акти тлумачення та акти, які роз'яснюють практику застосування норм чинного законодавства на РЗ, прийняті Конституційним Судом України, судовими органами та іншими уповноваженими державними органами;

- нормативно-правові акти уповноважених органів, що здійснюють діяльність на РЗ в Україні;

- правозастосовні акти (постанови про накладення адміністративного покарання тощо);

- урегульовані нормами чинного законодавства приписи суб'єктів РЗ.

Проте, ще донедавна серед науковців поширеною була думка, що активне втручання держави в економіку є ефективним у ситуаціях, коли нічим не

обмежена свобода окремих суб'єктів господарювання зумовлює втрати для інших суб'єктів та ринкової економіки загалом. Таке бачення мало місце внаслідок економічної кризи 30-х років ХХ століття. Зважаючи на вказане, можна констатувати, що макроекономіка неспроможна постійно перебувати у стані рівноваги, і завдання держави, активно втручаючись лише у моменти пікового коливання попиту для забезпечення суспільних інтересів та обмеження прагнень суб'єктів господарювання отримати максимальний прибуток будь-яким способом, підтримувати стійкий платоспроможний попит за збереження свободи прийняття рішень окремими суб'єктами господарювання.

Обґрунтовуючи доцільність та економічний ефект від активного втручання держави в економіку, на початку третього тисячоліття популярність цієї теорії знову зростає. Розбалансованість економічних відносин на світовому рівні, регулярність кризових явищ та соціальних невдоволень, суттєвого зниження макроекономічних показників, вимагають зростання ролі регулювання держави в економіці і, як наслідок, уведення в сферу правотворчості категорії «публічне адміністрування». Саме такі тенденції і призвели до поширення категорії «публічне адміністрування», а також використання цього терміна і на РЗ в Україні [30].

Результати дослідження підтверджують, що на сучасному етапі особливістю публічного адміністрування РЗ в Україні є важливість вибору правового інструментарію для заходів стимулювання, які, в свою чергу, дозволять забезпечити сталий розвиток РЗ, зростання виробництва зернових культур, а також сприятимуть підвищенню рентабельності діяльності зерновиробників та інших суб'єктів ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що серед науковців актуальною є думка, що публічне адміністрування РЗ в Україні включає: об'єкти; суб'єкти; правове поле, що формується на основі сучасних теоретичних уявлень про адміністрування та характеризує його механізми; реальну практику здійснення адміністрування; інструменти (форми та методи);

критерії оцінки ефективності адміністрування; зони відповідальності у досягненні цілей адміністрування.

Отже, до публічного адміністрування РЗ в Україні входить і набір юридичних інструментів (нормативно-правових актів органів державної влади та місцевого самоврядування), метою яких є забезпечення продовольчої безпеки держави [16, с.165].

Таким чином, ситуація, що склалася нині на РЗ, ураховуючи як недостатнє забезпечення продовольчої безпеки, так і адаптацію до ведення господарювання в умовах воєнного стану, визначає необхідність формування нової політики на РЗ, спрямованої на стимулювання діяльності суб'єктів ринку, активне впровадження новітніх технологій та підтверджених наукових розробок, навчання кадрів із метою створення умов для масштабного поширення нових форм господарювання на РЗ, особливо у відносинах «виробник-переробник».

Зважаючи на викладене, вважаємо, що у більшості випадків публічне адміністрування РЗ в Україні визначається як система форм та методів впливу публічної адміністрації на суспільні відносини з виробництва, переробки та реалізації зернової продукції, їхнього виробничо-технічного та соціального забезпечення. Також публічне адміністрування РЗ в Україні можна визначити як систему нормативно-правових та організаційно-технічних заходів впливу публічної адміністрації на діяльність суб'єктів ринку, використання виробничих ресурсів, сільськогосподарської продукції, сировини та продовольства з метою досягнення економічних і соціальних результатів та забезпечення продовольчої безпеки країни.

1.2. Методологічні засади публічного адміністрування ринку зерна в Україні

Українське наукове середовище досліджує проблеми публічного адміністрування вітчизняного РЗ вже давно, а в умовах реформування системи державного управління та місцевого самоврядування ці дослідження ще активізувалися. Пошуки ефективної моделі управління в державі з дієвими, конструктивними механізмами взаємодії влади та суспільства – потреба сьогодення задля стабілізації та подальшого розвитку суспільних відносин на РЗ.

Країни-члени ЄС вже пройшли цей шлях, здобули достатній досвід, який є надзвичайно корисним і для нашої держави. У дослідженні цієї теми слід урахувати й напрацювання вітчизняних науковців [199, с. 30-33].

Аналізуючи останні дослідження і публікації, можемо констатувати, що нині в Україні є нагальна потреба корегування наявних та розробки нових дієвих методологічних засад публічного адміністрування РЗ.

У цьому контексті, як зазначає відомий науковець Швайка Л. А., напрацьована практика адміністрування РЗ свідчить, що безпосередньо в цьому механізмі використовують правові, адміністративні та економічні методи. Під такими методами, автор розуміє засоби впливу для створення або забезпечення належних умов діяльності на ринку, відповідно до національної стратегії.

Серед правових методів, на думку Швайки Л. А., важливе місце посідають закони, спрямовані на тривале правове регулювання РЗ. Постанови, укази, декрети, рішення виконують функції короткотермінового або оперативного регулювання РЗ. До правових методів автор відносить також і нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування [200].

Ефект правових методів адміністрування РЗ в Україні, на думку автора, знижується через протиріччя між прийнятими законами, постановами та рішеннями, які ухвалює уряд та органи виконавчої влади на місцях. Низьким залишається і рівень виконавчої дисципліни постанов та рішень.

Швайка Л. А. наполягає, що у системі публічного адміністрування РЗ найбільш поширеними є адміністративні методи. Їхня суть полягає у прямому втручанні в діяльність суб'єктів РЗ через доведення обов'язкових до виконання державних замовлень (контрактів), ліцензування, квотування, встановлення норм і стандартів щодо регламентації відповідності вимогам внутрішнього і зовнішнього ринків тощо [200].

Також до адміністративних методів відносять: визначення і підтримку мінімально допустимого рівня життя населення; контроль над монопольними ринками; захист внутрішнього ринку і національних інтересів у системі міжнародного співробітництва; реалізацію цільових програм. За стабільних умов функціонування та розвитку РЗ адміністративні методи відіграють другорядну роль. Застосування цих методів стає доцільним за умов невідомості ринкового механізму або ж в екстремальних ситуаціях [200].

Погоджуємося з позицією Ільчука М. М., який зазначає, що РЗ має важливу стратегічну та соціально-економічну значимість і здатний забезпечити значний мультиплікативний ефект. Розвиток РЗ зумовлює постійні зміни відносин його суб'єктів, що потребує пошуку їхніх оптимальних форм і змісту, а також методів, інструментів і ступеня регулювального впливу держави [83].

Загальновідомо, що Україна входить до десяти найбільших виробників зерна пшениці (3,5% світового обсягу) та фуражного зерна (2,6% світового обсягу) [222]. Проте врожайність зернових культур в Україні ще не досягає рівня країн ЄС, не зважаючи на вищу родючість ґрунту. На підставі проведених досліджень, вважаємо, що основними причинами неурожайності в Україні є:

- недостатнє матеріально-технічне забезпечення;
- обмеженість доступу до передових технологій;
- нестача обігових коштів, які б надавали змогу закуповувати виробникам нові селекційні сорти рослин і відповідні засоби для їхнього захисту й збільшення врожайності [139].

Урожайність зернових культур виступає основним фактором стабілізації пропозиції на РЗ. Слід зазначити, що на рівень урожайності значною мірою впливають як погодні умови, так і рівень ресурсного забезпечення виробників зерна. У суб'єктів із обмеженим доступом до фінансових ресурсів і сучасних технологій рівень урожайності зернових культур у різні роки є нестабільним та залежить від погодних умов. Водночас у суб'єктів, які здійснюють виробництво зерна інтенсивним способом, рівень урожайності зернових культур є більш стабільним. Інтенсивні технології вирощування зернових культур, крім підвищення врожайності, забезпечують, зазвичай, вищу ефективність виробництва зерна.

Стратегічна спрямованість зростання ефективності публічного адміністрування РЗ в Україні має сприяти його стабілізації та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних зернових на світовому ринку. Одним із дієвих важелів стабілізації РЗ є впровадження інтенсивних технологій вирощування зернових культур, які підвищують урожайність, зменшують її варіацію за роками та забезпечують вищу ефективність виробництва зерна. Проблема зменшення значних витрат при зберіганні й перевезенні зерна та підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання за рахунок продажу ними зернових за сприятливої кон'юнктури ринку у більш широкому діапазоні часу вирішується шляхом державної підтримки будівництва у необхідній кількості сертифікованих елеваторів і купівлі спеціальних вагонів для перевезення зерна. Для зменшення впливу несприятливої цінової ситуації на світовому РЗ на економіку України необхідно збільшувати обсяги внутрішнього споживання зерна шляхом розвитку тваринницьких галузей та виробництва готових до споживання харчових продуктів.

Як вважає, Ільчук М. М., що для зростання дієвості публічного адміністрування РЗ доречно провести такі заходи:

- розробити та прийняти загальнодержавну та регіональну програми з охорони земель, раціонального та безпечного використання ґрунтів та відтворення їх родючості;
- проведення періодичної паспортизації сільськогосподарських земель і створення інформаційного банку даних про стан ґрунтів та їх родючість;
- запровадження механізму стимулювання власників та користувачів земельних ділянок щодо проведеними ними заходів щодо збереження ґрунтів і відтворення їх родючості тощо.

Окрім зазначеного, Ільчук М. М. також підкреслює, що на якість публічного адміністрування РЗ в Україні може впливати і зменшення витрат при зберіганні й перевезенні зерна та підвищення ефективності діяльності суб'єктів РЗ. У свою чергу, це може вирішуватися шляхом підтримки з боку держави будівництва у необхідній кількості сертифікованих елеваторів і купівлі спеціальних вагонів для перевезення зернових. Дослідник вказує, що для зменшення впливу несприятливої цінової ситуації на світовому РЗ на економіку нашої держави слід збільшувати обсяги внутрішнього споживання зерна шляхом розвитку тваринницьких галузей та виробництва готових до споживання харчових продуктів [83].

Інші науковці, зокрема Жук В. М. та Сичевський М. П. зауважують, що держава визначила пріоритетність виробництва зерна і взяла на себе зобов'язання сприяти його належному розвитку та стабільному функціонуванню на ринку [79]. З огляду на вказане були визначені засади державної політики щодо публічного адміністрування РЗ. Зокрема дослідники виокремлюють такі засади :

- надання пріоритетної бюджетної, кредитної та інвестиційної підтримки суб'єктам заставних закупівель зерна та проведення інтервенційних операцій;

- забезпечення внутрішніх потреб держави у продовольчому, насінневому, фуражному, технічному зерні та заходів щодо нарощування його експорту;
- встановлення мінімальної гарантованої ціни на заставне зерно;
- недопущення обмежень у пересуванні зерна та продуктів його переробки;
- здійснення контролю за якістю зерна та належним його збереженням [79].

Як зазначають Жук В. М. та Сичевський М. П., подальший розвиток системи публічного адміністрування РЗ вимагає зваженої об'єктивної оцінки, перегляду ряду позицій щодо технічно-технологічних, організаційно-економічних та ринкових умов функціонування відносин на цьому ринку. Першочерговими кроками у вирішенні питання належного публічного адміністрування РЗ в Україні є:

- а) досягнення рівноваги на ринку між попитом та пропозицією;
- б) удосконалення публічного адміністрування РЗ та механізмів підтримки суб'єктів виробництва зернових;
- в) забезпечення виваженої цінової політики на ринку;
- г) нарощення експортного потенціалу виробників зерна;
- д) формування належної інфраструктури РЗ тощо [79].

На думку цих авторів, для забезпечення ефективного публічного адміністрування РЗ в Україні було б доцільно запровадити зміни до Податкового кодексу України в частині:

- запровадження щорічних змін щодо справляння податку на додану вартість та експортного мита залежно від зміни цінової кон'юнктури на світовому РЗ;
- пільгового оподаткування експорту продуктів переробки зерна та суб'єктів переробки зерна на біоетанол;

– зниження ставки податку на прибуток для суб'єктів, що переробляють зерно на біоетанол [79].

Загалом, як зазначає Андрущенко І. Г., основною метою забезпечення ефективного публічного адміністрування РЗ в Україні має бути забезпечення продовольчої безпеки держави, формування сприятливого середовища для розвитку сталого відтворення АПК та підвищення рівня його рентабельності [15].

Водночас, поділяючи погляди таких науковців, як Савченко Т. В. та Константинова Т. В., щодо сучасного стану та перспектив розвитку міжнародної торгівлі українським зерном, слід підкреслити, що за останнє десятиріччя на світовому РЗ значно зріс попит та пропозиція на зернові, що сприяло позитивним тенденціям у світовій торгівлі зерном та спонукало до зростання експорту зернових культур. Можна з упевненістю сказати, що подальший розвиток міжнародної торгівлі продукцією РЗ призведе до активізації розвитку АПК, і, як наслідок, до зростання доходів суб'єктів РЗ.

З огляду на вказане варто запропонувати удосконалену модель публічного адміністрування РЗ в Україні, яка умовно може складатися з чотирьох рівнів, зокрема:

1. *Управлінський* – стратегічний рівень адміністрування РЗ в Україні, до якого входить:

- 1.1. Стратегічне планування експорту зернових культур в Україні.
- 1.2. Стратегічна організація експорту зернових культур в Україні.
- 1.3 Стратегічний контроль експорту зернових культур в Україні.

2. *Виконавчий* – тактичний рівень адміністрування РЗ в Україні, який включає:

- 2.1. Організація державної політики експорту зерна.
- 2.2. Дослідження стану конкуренції на ринку торгівлі зерна.
- 2.3. Моніторинг світових цін на зернові культури.

2.4. Контроль за відповідністю вимогам до якості зерна та світовим стандартам.

3. *Поточний* – оперативний рівень адміністрування РЗ в Україні, який узагальнює такі складові:

3.1. Оптимізація посівних площ.

3.2. Урожайність.

3.3. Технологія виробництва.

3.4. Обробка зерна.

3.5. Посівний матеріал.

3.6. Умови зберігання [174].

4. *Наступний* – перспективний рівень адміністрування РЗ в Україні, що включає:

4.1. Планування розвитку зернової галузі на майбутнє.

4.2. Співставлення основних показників зернової галузі.

4.3. Відстеження та коригування динаміки зростання зернових культур.

4.4. Пошук та визначення можливих недоліків розвитку зернового ринку.

4.5. Перевірка виконання приписів державних органів щодо адміністрування РЗ та своєчасне усунення виявлених порушень.

Відомі дослідники світового РЗ, Гавриленко Н. М. та Широкий Г. М., підкреслюють, що:

– зростання світового виробництва зернових упродовж останніх років створює передумови для достатнього забезпечення ринків як пшеницею, так і фуражним зерном;

– позитивний приріст населення є одним із основних чинників щодо збільшення попиту на сільськогосподарську продукцію, в тому числі і на зернові культури;

– підвищення цін на зернові на світових ринках зумовлює розширення сільськогосподарськими суб'єктами господарювання посівних площ, а високі світові ціни на енергоносії – збільшенням частки використання зернових

(переважно кукурудзи) у виробництві біопалива, що буде додатковим фактором збереження високих цін;

– високі ціни на енергетичні ресурси сприяють зростанню цін на пальне, електроенергію, добриво, засоби захисту рослин та інших матеріально-технічних ресурсів, що водночас підвищує собівартість виробництва сільськогосподарської продукції;

– ураховуючи зазначені ризики, вбачається за доцільне зосередити увагу на підвищенні ефективності системи управління запасами основних зернових культур та продовольства на внутрішньому ринку [55].

Можна з упевненістю сказати, що РЗ є одним із основних елементів АПК держави: визначає продовольчу безпеку; рівень валютних надходжень; зайнятість у сільській місцевості та загальну стійкість економіки. Публічне адміністрування РЗ має забезпечувати баланс між ринковими механізмами та суспільними інтересами – захистом внутрішнього споживача, регулюванням експортних потоків, контролем за якістю та безпечністю продукції, а також створенням сприятливих умов для суб'єктів господарювання. Ефективність цих функцій залежить від чітко виокремлених методологічних засад, які охоплюють принципи, підходи та інструменти публічного адміністрування, а також інтеграцію нормативно-правового поля та інформаційних систем моніторингу.

Варто зауважити, що методологічні засади публічного адміністрування РЗ засновані на таких теоріях, як:

- теорія публічного адміністрування;
- інституційний аналіз;
- системний підхід;
- теорія регулювання ринків;
- механізми управління ризиками.

Поєднання цих підходів дозволяє збалансувати державне втручання в ринкові процеси, ураховуючи специфіку АПК як сегмента критичної інфраструктури [178].

Очевидним є, що зернова сфера України є складовою частиною загальної продовольчої політики, що пов'язана з інституційно оформленим системним впливом держави на відповідний ринок. РЗ в Україні є стратегічним, оскільки забезпечує внутрішні потреби держави, а також національні продовольчі пріоритети.

Загалом політику держави на РЗ можна визначити як системну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яка спрямована на забезпечення продовольчої безпеки, внутрішніх потреб держави, підвищення рентабельності сільськогосподарського виробництва.

Основними принципами політики держави на РЗ є:

- рівний доступ та адресність державної підтримки для всіх суб'єктів РЗ;
- рівний доступ до інформації про ринки та державну регуляторну політику щодо діяльності суб'єктів РЗ;
- єдність РЗ та ринку ресурсів для суб'єктів ринку на всій території країни;
- забезпечення належних умов розвитку досконалої конкуренції.

Засобами реалізації політики держави на РЗ є:

- формування та регулювання ринку сільськогосподарської продукції, сировини та продовольства;
- розвиток інфраструктури РЗ;
- державна підтримка суб'єктів ринку та захист економічних інтересів вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників на внутрішньому та зовнішньому ринках [23].

На нашу думку, публічне адміністрування на методологічному рівні має ґрунтуватися на таких принципах:

- *законності та нормативної впорядкованості*. Державні органи діють у межах та на підставі нормативно-правових актів, що забезпечує передбачуваність правил гри для ринкових суб'єктів [154];

– *прозорості та доступності інформації*. Для зниження інформаційних диспропорцій державна інформація про запаси, ціни, експорт та логістику повинна бути відкритою й оперативною. Водночас це підвищує довіру учасників ринку та сприяє ефективному прийняттю рішень;

– *інтегрованості політик*. РЗ перетинається з аграрною, торговельною, митною, продовольчою та регіональною політиками; методологія адміністрування вимагає міжвідомчої координації та узгоджених заходів [19];

– *адаптивності та ризик-орієнтованості*. Враховуючи кон'юнктуру світових цін, кліматичні зміни та безпекові виклики, методи публічного адміністрування повинні передбачати сценарні плани та механізми швидкого реагування на кон'юнктурні зміни [178];

– *мінімізації невідповідності ринку*. Державні інтервенції мають бути спрямовані на виправлення зовнішніх ефектів і системних ризиків, не створюючи надмірних перешкод конкурентній діяльності [46].

Допускаємо, що для практичного впровадження принципів публічного адміністрування РЗ в Україні доречно застосовувати сукупність методологічних підходів, зокрема:

– *системний* – РЗ розглядають як комплексну систему, що включає виробництво, зберігання, переробку, торгівлю, логістику і державні інститути. Системний аналіз дозволяє виявити вузькі місця в ланцюгах поставок, ефект «затоварювання поставок» у логістиці, а також залежність між різними сегментами ринку [49]. Застосування системного підходу відповідає потребі синтезу статистичних даних, експертних оцінок та прогнозних сценаріїв;

– *інституційний* – інституційний аналіз зосереджений на ролі та взаємодії державних органів – центральних урядових відомств, обласних адміністрацій, органів сертифікації, митниці та інших учасників регулювання. Він дає змогу визначити функції, повноваження й відповідальність кожного суб'єкта, виявити прогалини в розподілі повноважень і надати рекомендації щодо їх оптимізації [49];

– *ризик-орієнтований та сценарний* – розроблення сценаріїв (базовий, оптимістичний, песимістичний) та оцінка ймовірності їх реалізації є базою для формування запасних стратегій втручання держави на РЗ (резервні фонди, експортні квоти, інтервенційні механізми). Ці підходи особливо важливі в умовах зовнішніх чинників: коливань цін на світових ринках, руйнування логістики чи зміни торговельних бар'єрів [49];

– *емпіричні методи й аналітика даних* – сучасне публічне адміністрування потребує цифрових інструментів для збирання та обробки даних: платформи моніторингу запасів, геоінформаційні системи для слідкування за логістикою, статистичні моделі прогнозування врожайності та цінових коливань. Наявність стандартизованих звітів і відкритих даних підвищує якість аналітики та обґрунтованість управлінських рішень [57].

Необхідно підкреслити, що методи публічного адміністрування РЗ в Україні можуть досить відрізнятися один від одного як за природою походження, так і за остаточним ефектом.

Отже, основними інструментами, що стосуються методів публічного адміністрування РЗ в Україні, є:

– *нормативно-правові* – законодавчі акти, підзаконні нормативно-правові акти, постанови та регуляторні акти, що встановлюють правила обігу зернових, стандарти якості, вимоги до зберігання та фітосанітарні норми тощо. Нормативна база також визначає повноваження державних органів і процедури контролю [154; 19];

– *інформаційні та моніторингові* – це єдині платформи збору даних про запаси, експорт-імпорт, ціни та логістику, які виступають ключем до оперативного реагування. Інформаційна прозорість зменшує ризики спекулятивних поведінок і підвищує передбачуваність ринку [62; 19];

– *економічні* – це тарифні механізми, митні режими, експортні квоти та інтервенції на внутрішньому ринку, які застосовують для стабілізації цін та забезпечення внутрішньої доступності продовольства. Такі інструменти

повинні застосовуватися вибірково, на основі аналітичних висновків та мінімізувати довгострокові інформаційні викривлення на РЗ [62; 64];

– *контрольні та сертифікаційні* – це методи сертифікації якості, фітосанітарний контроль, інспекція на пунктах експорту й зберігання, які сприяють дотриманню міжнародних стандартів і захищають репутацію українських зернових на зовнішніх ринках [19; с. 56];

– *інфраструктурні заходи та підтримка логістики* – це заходи, що зміцнюють здатність ринку ефективно функціонувати за різних умов. Державна політика може включати інвестиції в зерносховища, модернізацію портової інфраструктури, розвиток залізничних й автомобільних під'їздів [19; 132].

На думку представників наукових шкіл, інституційна модель публічного адміністрування РЗ в Україні має два рівні впливу: централізовані функції (розроблення політики, встановлення стандартів та міжнародних режимів) та регіональні / локальні функції (контроль стану інфраструктури, оперативні заходи під час надзвичайних ситуацій). Законодавство визначає коло відповідних органів, їхні повноваження та механізми взаємодії. Водночас досвід указує на необхідність більш чіткого декларування розподілу повноважень та механізмів відповідальності між центральними та місцевими інституціями для уникнення дублювання та недостатнього рівня якості контролю [19; 166].

Ефективна координація передбачає створення міжвідомчих робочих груп, інтеграцію інформаційних потоків та стандартизацію звітності. На рівні центральних органів виконавчої влади необхідно визначити відповідальну установу, що координуватиме збір даних та формуватиме оцінку ринкових ризиків, забезпечуючи зв'язок між Міністерством економіки, довілля та сільського господарства України, Державною митною службою України та органами місцевого самоврядування [19].

Зважаючи на викладене, у сфері публічного адміністрування РЗ в Україні можна визначити такі актуальні проблемні питання:

– *відсутність повної та оперативної інформації*. Фрагментація даних за суб'єктами та відсутність єдиної платформи, що ускладнюють ініціювання своєчасних заходів та якісного прогнозування [19];

– *невідповідність у розподілі повноважень*. Часті зміни підзаконних нормативно-правових актів та нечіткі механізми делегування повноважень породжують ризики непрозорості та зростання адміністративних бар'єрів [19];

– *ризик політичного тиску та нецільове використання інструментів*. Короткострокові політичні рішення (наприклад, радикальні обмеження експорту без економічного обґрунтування) можуть призвести до довгострокових збитків для виробництва та інвестицій [19];

– *інфраструктурні обмеження*. Недостатній стан зберігання та логістики посилює витрати і створює ризики втрат зернової продукції [19];

– *міжнародна невизначеність*. Коливання попиту на зерно та торговельні обмеження на зовнішніх ринках вимагають від держави адаптивних механізмів реагування [19].

Ці виклики потребують методологічних рішень, що поєднують аналітику даних, прозорі регуляторні процедури та стратегічні інвестиції в інфраструктуру.

Отже, враховуючи викладене, можемо запропонувати такі шляхи вирішення:

1) *створити інтегровану платформу моніторингу* на РЗ в Україні з регулярним оприлюдненням даних про запаси, ціни, експортні домовленості та логістичні потоки. Така платформа має забезпечувати стандартизовану звітність від операторів зберігання зерна та великих виробників [11];

2) *запровадити прозорі процедури прийняття управлінських рішень* на РЗ в Україні (сценарне планування, публічні обґрунтування інтервенцій) із обов'язковим оприлюдненням аналітичних матеріалів і прогнозів, які б стали підґрунтям для ухвалення рішень [68];

3) *узгодити розподіл повноважень між центральними та місцевими інституціями* через прийняття нормативно-правових актів, які чітко б визначали відповідальність та процедуру взаємодії під час збалансованого функціонування РЗ в Україні, а також кризових явищ на ньому [77];

4) *розвивати інфраструктурну політику*, спрямовану на модернізацію сховищ, розвиток мультимодальної логістики та підвищення якості сертифікаційних процедур; одночасно слід передбачати механізми державної підтримки для стратегічних інвестицій на вітчизняний РЗ [85];

5) *посилити аналітичний потенціал державних інститутів*, зокрема при формуванні аналітичних підрозділів із доступом до значних обсягів даних та можливістю моделювання сценаріїв розвитку подій [68];

6) *забезпечити гнучкість регулювання*, що передбачає створення механізмів введення компенсаційних заходів із прозорими критеріями їх запровадження та зняття, щоб запобігти можливості поширення інформації про РЗ в Україні, яка не відповідає дійсності [67].

Зважаючи на викладене, можемо констатувати, що методологічні засади публічного адміністрування РЗ в Україні мають поєднувати правові приписи, системний та інституційний підходи, узагальнювальну аналітику даних та адаптивні сценарні підходи. Необхідно, щоб публічне адміністрування не заміщувало ринкові механізми, а створювало прозорі, передбачувані та ефективні умови для функціонування РЗ, захищаючи при цьому суспільні інтереси у сфері продовольчої безпеки держави. Досягнення цієї мети вимагає створення єдиної інформаційної платформи, чіткого розподілу повноважень між інституціями, інвестицій в інфраструктуру та підвищення аналітичного потенціалу державних органів.

1.3. Публічне адміністрування ринку зерна в Україні та за кордоном

Наявність на РЗ значної кількості суб'єктів господарювання спонукає до об'єктивних протиріч між ними. Це в свою чергу обумовлює необхідність його адміністрування. Поряд із цим рівень і форми адміністрування визначаються специфікою умов виробництва та реалізації зернових, а також його значенням для соціально-економічного розвитку суспільства. Система публічного адміністрування РЗ – це складна система правових, економічних та організаційно-адміністративних заходів, що включає апарат управління, який повинен забезпечити прямі та зворотні зв'язки [175] державних та місцевих органів управління зі споживачами та виробниками.

Адміністрування РЗ є одним з основних векторів соціально-економічного розвитку України. Реформування економіки держави, зокрема зміни на світових біржових майданчиках, генерують увагу до проблем управління зерновими ринками окремих територій та країн. Зважаючи на це, необхідно дослідити особливості публічного адміністрування РЗ окремих країн, які досягли значних результатів у вирішенні питань підвищення ефективності функціонування АПК та РЗ зокрема.

Ключову роль у системі публічного адміністрування РЗ серед країн-членів ЄС відіграє регулювання цін та підтримка цінової рівноваги в АПК і суміжних галузях. Основними цілями такого адміністрування є:

- стабілізація цін на зернову продукцію;
- підтримка фермерських цін, що забезпечує розширене відтворення на РЗ;
- регулювання обсягів і структури виробництва зернової продукції [137].

Основою регулювання цін практично у всіх країнах з ринковою економікою є встановлення максимально та мінімально граничних цін, а також індикативної ціни, яку прагне підтримувати держава. У країнах ЄС

регулювання цін на РЗ здійснюється наднаціональним органом – Комісією ЄС спільно з Радою міністрів ЄС. Кожній країні ЄС встановлюють квоти на виробництво зернової продукції, які доводять до виробників зерна. Слід зазначити, що ці квоти вищі за власні потреби країн. Проте уряди закупають у своїх виробників зернову продукцію за цінами, що перевищують світові. У такий спосіб вони здійснюють захист національних виробників зернової продукції, забезпечуючи підвищення компенсаційних мит.

Також у країнах ЄС регулювання цін проводять через інтервенційні закупівлі зерна, що держава здійснює у випадку зниження ціни нижче «порогових» (вхідних), і навпаки – держава постачає необхідну кількість зерна на ринок, якщо ціна перевищує максимально визначену.

Інша форма регулювання цін на зерно в країнах ЄС – заставні позики, які можуть отримати фермери в період збирання врожаю (при низьких цінах). Вони зберігають зерно, очікуючи вищих цін наприкінці терміну (зазвичай через дев'ять місяців), або можуть передати його уряду в рахунок повного розрахунку за позикою, або ж виплатити державі позику з відсотками та повернути собі зерно, яке зберігалось в якості застави. У випадку, якщо держава вирішить перевести зерно до фермерського резервного фонду (фермер зобов'язується зберігати зерно не менше трьох років), держава сплачує фермеру витрати за зберігання зерна [137].

Загалом адміністрування РЗ у більшості розвинених країнах світу здійснюють за допомогою реалізації програм державного регулювання, які можна згрупувати за такими напрямками:

- програми міжнародної торгівлі – регулювання експортно-імпортних поставок зернових;
- захист вітчизняних виробників зерна (квоти, мита, ембарго);
- угоди по окремих видах поставок зерна;
- бартерна торгівля зерном;
- кредитні програми – вдосконалення кредитних угод із зерновими;

- зниження позичкового відсотка фермерам;
- державні позики через кредитні організації;
- програми обмеження виробництва зернової продукції – виведення земель з обороту;
- скорочення посівних площ під зернові – регулювання попиту і пропозиції);
- програми лояльності – стимулювання попиту на зернові;
- інформаційне забезпечення РЗ [137].

Слід зазначити, що адміністрування РЗ в Україні враховує такі особливості, як:

- безальтернативність зернової продукції для населення та продовольчої безпеки країни;
- великий енергетичний запас – виробництво біоетанолу та біогазу;
- висока капіталоемність РЗ та низька капіталовіддача;
- висока транспортабельність зернових та можливість їх тривалого зберігання;
- достатньо висока залежність від навколишнього природного середовища;
- впливає на продовольчу безпеку та добробут населення країни;
- залежність РЗ від розвитку ринкової інфраструктури;
- наявність значної кількості посередників, оскільки більшість споживачів зернової продукції зосереджені в міських локаціях;
- наявність великої кількості суб'єктів РЗ;
- необхідність швидкої переробки зернової продукції;
- неодмінна потреба публічного адміністрування РЗ, враховуючи його соціальну складову;
- низький рівень прогнозованості кон'юнктури цін на РЗ;
- регулярність проведення відповідних заходів щодо підвищення рівня родючості ґрунту та захисту довкілля;

- постійний розвиток транспортних та логістичних систем;
- створення сучасної бази для тривалого зберігання зернових;
- циклічний характер розвитку РЗ [85, с. 35-36].

Водночас публічне адміністрування РЗ передбачає досягнення таких результатів:

- забезпечення оптимального співвідношення вирощування продовольчого та фуражного зерна;
- розвиток біржового та фондового ринку;
- зональна спеціалізація і концентрація зернового виробництва;
- нормативно-правове забезпечення зростанню обсягів агрострахування, формуванню сприятливої фіскальної, митної, кредитної та інвестиційної політики;
- розвиток інформаційного забезпечення у діяльності;
- сприяння розвитку виробничої, ринкової й допоміжної інфраструктури РЗ;
- стимулювання інноваційних технологій для вирощування зернових;
- удосконалення ланцюгів товарного транзиту зернової продукції;
- формування максимально досконалої нормативно-правової бази;
- формування системи публічного адміністрування та дієвої підтримки виробників РЗ [85, с. 38].

Аналізуючи систему публічного адміністрування РЗ, можна виокремити такі види [185; 189]:

1) *управління за відхиленнями* – втручання в ринкові процеси, якщо при функціонуванні РЗ виявлять відхилення будь-якого показника від встановлених норм гарантування продовольчої безпеки;

2) *управління за критичними параметрами* – втручання в ринкові процеси, коли показники функціонування РЗ досягають неприпустимого рівня, наприклад, проведення державою закупівельних інтервенцій у випадку, коли ринкові ціни на зерно падають нижче певного мінімального рівня; чи товарних

інтервенцій, коли відбувається зростання ринкових цін на зерно понад максимального рівня їхніх коливань на ринках.

Подібні методи активно застосовують країни з розвинутою ринковою економікою (США, Канада, Австралія, країни-члени ЄС). Слід вказати, що і на вітчизняному РЗ для вирішення стратегічних завдань безпекової політики використовують такі методи.

У подальшому розглянемо інструменти методів, що застосовують у світовій і вітчизняній практиці на РЗ.

Аналіз політики основних виробників зернових у світі (Канада, США та країн-членів ЄС) дає можливість визначити основні принципи адміністрування РЗ [188].

Наприклад, США є однією з найбільших та ефективних країн-виробників зерна, на частку якої припадає третина річного експорту пшениці у світі. Виробниками зерна в США є середні та великі спеціалізовані фермерські господарства, для яких характерний високий рівень механізації, незначне використання робочої сили та помірна врожайність. Посівні площі ферм відрізняються розміром, більшість зернових господарств мають у своєму розпорядженні менше 405 га, при цьому 40% зернових господарств використовують лише власну землю, а інша частина – орендовані землі. Більшість зернових господарств (86%) складають сімейні ферми, організовані господарства за типом партнерства та акціонерних товариств (14%). Сільгоспвиробники продають зерно місцевим елеваторам, кооперативним асоціаціям фермерів чи великим компаніям з експорту зерна [175].

Публічне адміністрування РЗ відбувається через різні форми управління, які ґрунтуються на стабільній законодавчій базі. Так, у США вирішальну роль щодо визначення заходів адміністрування виконує Конгрес, який через аграрне законодавство визначає форми, методи і напрямки розвитку РЗ. Федеральні округи самостійно ухвалюють важливі закони, щорічно розробляють і затверджують законодавчі акти для вирішення поточних кон'юнктурних

проблем РЗ, проводять для здійснення заходів публічного адміністрування референдуми фермерів країни.

У країнах-членах ЄС функції адміністрування РЗ належать Раді міністрів, а підготовка проектів – Комісії ЄС, яка працює спільно з міжурядовим органом – Комітетом зернових культур. З метою координації управління і регулювання єдиного РЗ створені національні організації, які вирішують питання щорічного встановлення єдиних цін, компенсаційних платежів і зборів, експортних субсидій, доходів і податків, прийняття та уніфікації законодавчих актів. У країнах-членах ЄС реалізується політика економічного регулювання зерновиробництва, спрямована на інтенсивний розвиток зернового господарства та широке поширення інновацій у сфері виробництва та переробки зернових. Адміністрування РЗ здійснюють через ціни та бюджетне фінансування. Один раз на рік Комісія ЄС розробляє систему регулювальних цін на зерно, які затверджує перед початком чергового сільськогосподарського року Рада міністрів [202].

Провідне місце на РЗ в ЄС посідає Франція, яка входить до п'яти основних світових країн-експортерів зернових. Уповноваженим органом на РЗ є управління з виробництва та продажу зерна, яке підзвітне міністерству сільськогосподарства. Це управління здійснює адміністрування РЗ через недержавні посередницькі структури, які проводять заготівлю, зберігання та продаж зерна (колектори). Значна частина колекторів є кооперативами, що контролюють близько 70% виробництва та збуту зерна в країні і близько 50% його експорту. Самостійно фермерам заборонено продавати зерно на експорт. Основний інструментом адміністрування РЗ є здійснення гарантованої закупівлі нереалізованого зерна у кооперативів за встановленими цінами ЄС.

Заслуговує на увагу і досвід Швеції, зокрема адміністрування РЗ у цій країні здійснюється через виробничу кооперацію, яка поставляє основну частину необхідних фермерам добрив, насіння, паливних та мастильних матеріалів і збиральної техніки. Діяльність кооперативів, які постачають, має

комплексний характер і полягає не лише в постачанні засобів виробництва, а й в обслуговуванні при переробці зерна [175].

Цікавим є і досвід Канади, де у зовнішній торгівлі важливе місце посідає зернове господарство. Країна входить до групи найбільших експортерів зерна та продуктів його переробки. Велика частина виробленої в Канаді продукції АПК йде на експорт: частка доходів фермерів від експорту в загальному обсязі продажів [175] приблизно складає за зерновими – 33%, олійними – 68%.

Удосконалення доступу канадської сільськогосподарської продукції на внутрішній та зовнішній ринки зі збільшенням частки товарів із підвищеною доданою вартістю є одним із основних елементів аграрної політики країни. Формування та координацію політики щодо регулювання внутрішнього ринку й експорту продукції АПК проводить при Міністерстві сільського господарства і продовольства та Міністерстві міжнародної торгівлі Канадська агропродовольча збутова рада, до якої входять президенти різних асоціацій виробників, керівники федеральних і провінційних управлінь із питань сільськогосподарської торгівлі та приватних акціонерних компаній аграрного сектора. Частина великих експортерів об'єднана в незалежний Канадський агропродовольчий альянс, що відстоює інтереси експортерів у парламенті, міністерствах, міжнародних організаціях [204].

Одним із завдань вказаної ради є створення безкоштовної електронної інформаційної системи, що дає можливість отримати інформацію про міжнародні продовольчі ринки, майбутні торговельні виставки та ярмарки, статистику торгівлі, інформацію про правила СОТ, доступ до директорії канадських виробників сільськогосподарської продукції і торговельних контактів, інформацію про доступні програми сприяння торгівлі тощо. Важливим елементом діяльності є підтримка участі канадських компаній у міжнародних сільськогосподарських виставках (SIAL, ANUGA, FOODEX тощо). Міністерство сільського господарства і продовольства через свої відділення в провінціях приймає від компаній, що бажають брати участь у

зарубіжних виставках, заявки на часткове фінансування витрат через урядову програму розвитку експортних ринків [205].

Корпорація з розвитку експорту Канади – КРЕ (Export Development Canada) є фінансовим інститутом, що надає послуги щодо сприяння експортним операціям канадських компаній-виробників. КРЕ була утворена 1944 року і є державною установою (Crown Corporation), яка здійснює свою діяльність як комерційна фінансова організація, що виділяє її серед багатьох експортних кредитних агентств інших країн, наприклад США та Європи. Комерційна сторона діяльності корпорації передбачає, що при здійсненні своїх операцій КРЕ розраховує отримання кінцевого прибутку у вигляді відсотків за власними кредитами чи страховими преміями. Це робить її фінансово незалежним, самоокупним інститутом, який оперує здебільшого власними коштами. Державний статус КРЕ закріплений у спеціальному федеральному законі «Про розвиток експорту» (Export Development Act). Представники агробізнесу окрім галузевих механізмів також використовують інші інструменти державного сприяння розвитку експорту, наприклад, послугами мережі торгових представників, керованих Міністерством міжнародної торгівлі. Ця служба проводить консультації щодо визначення потенційних зарубіжних ринків для збуту продукції компанії, а також із підготовки відповідного маркетингового плану для виходу на такі ринки [187].

З метою сприяння розвитку експорту в галузі зернових канадським урядом розроблена та реалізується цільова програма «Збірна Канади». Програма представляє об'єднання зусиль трьох рівнів виконавчої влади: федерального, провінційного (територіального), муніципального і приватного секторів країни для допомоги канадським компаніям, більшість з яких за обсягом виробництва є середні та дрібні, і в них не вистачає власних фінансових ресурсів для виходу та закріплення на перспективних і малоосвоєних ринках. Під девізом «Збірної Канади» перспективні для Канади ринки відвідуються торговими делегаціями, що включають прем'єр-міністра, прем'єрів провінцій і федеральних міністрів економічного профілю [187].

В Австралії публічне адміністрування РЗ здійснюють безпосередньо через виплату фермерам субсидій на споживання пального; надання фінансової допомоги на розвиток сектору послуг, включаючи дослідницькі роботи; забезпечення податкових знижок тощо.

Слід зазначити, що публічне адміністрування РЗ у країнах із розвиненим зерновим ринком здійснюють із урахуванням ситуації на світовому РЗ. Зокрема, основними принципами адміністрування РЗ у таких країнах є:

- гарантія безперебійності поставок;
- забезпечення мінімального і гідного рівня життя для фермерів, тобто вище того, який міг би мав без застосування такої політики;
- захист сільськогосподарських виробників від надмірно низьких (демпінгових) цін;
- скорочення коливання цін на зернову продукцію для споживачів;
- захист фермерів від виробничих зривів, викликаних погодними умовами чи нашествиям шкідників [187].

Заслуговує на увагу і публічне адміністрування світових цін на продукти аграрного сектору. Так, у США для розвитку виробництва зернових держава надає фермерам цільову позику. Фермери залишаються власниками виробленого ними зерна, яке вони продають за ринковими цінами. Частину отриманого прибутку вони використовують для погашення отриманих позик. Однак, якщо ринкова ціна на зерно буде нижчою за встановлені контрольні ціни, то фермер має можливість здати своє зерно державі не по ринковій, а по гарантованій контрольній ціні. Держава скуповує зерно за контрольними цінами. Якщо вони будуть вищими за ринкові, то власникам продукції вигідніше здати їх державі, а не продавати на ринку. Спеціальна державна організація (товарно-кредитна корпорація) за гарантованими цінами приймає під заставу у фермерів сільгосппродукти. Якщо протягом дії застави (як правило 12 міс.) ціна на ринку підніметься вище заставної, то фермер має право викупити власний товар та реалізувати його на ринку. Якщо ж ринкова ціна

залишиться нижче заставної, товар не викупувають, він переходить до власності корпорації [188; 187].

Слід вказати, що публічне адміністрування також охоплює і підтримку цінового паритету на аграрну продукцію і товари, що купують фермери. З цією метою надають субсидію для відшкодування витрат на закупівлю: мінеральних добрив, сільськогосподарських машин, високоякісного насіння, проведення меліоративних робіт тощо. У США з 1985 року відповідно до законодавства, що регулює сферу АПК, були знижені відсотки на кредити, які надають фермерам. Таким чином, держава здійснює непряме регулювання цін, встановлюючи стандарти і відсоткові ставки за кредитами. У країнах із розвинутою ринковою економікою публічне адміністрування РЗ здійснюють як доповнення до ринкового механізму та направлене на узгодження дій усіх його елементів [175].

Зазначимо, що РЗ є найважливішою складовою економіки будь-якої країни світу, й Україна не виняток. На РЗ виробляють життєво необхідний для суспільства продукт, на виробництво якого зосереджений величезний економічний потенціал. Нині розвиток РЗ здебільшого визначає стан усього економічного потенціалу, рівень продовольчої безпеки країни та соціально-економічну обстановку в світі загалом.

РЗ як безпосередній об'єкт публічного адміністрування відрізняється особливостями, що притаманні зерновому ринку, зокрема:

- невисока рентабельність та тривалий термін обігу коштів;
- залежність від природно-кліматичних умов;
- сезонний характер виробництва;
- більш повільну, у порівнянні з іншими галузями, модернізацію виробництва;
- високу капітало- та енергоємність.

Так, відповідно до статті 3 Конституції України «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні

найвищою соціальною цінністю» [99]. Беручи за основу цю фундаментальну норму, можна стверджувати, що забезпечення гідного життя громадян та продовольчої безпеки країни, зумовлюють актуальність та необхідність пошуку науково-обґрунтованих і доведених на практиці заходів щодо підвищення ефективності публічного адміністрування РЗ.

Як уже зазначалося, здійснення ефективного публічного адміністрування РЗ в Україні неможливе без встановлення нового адміністративно-правового режиму та посилення заходів щодо забезпечення продовольчої безпеки й зниження собівартості виробленої продукції. Напрацювання більш ефективних у порівнянні з наявними формами та методами публічного адміністрування РЗ можливе лише за умови:

- вивчення історичного досвіду такого адміністрування;
- аналізу причин неефективності впроваджених заходів;
- порівняльно-правового аналізу моделей публічного адміністрування РЗ за кордоном;
- вивчення вимог обов’язкових для країни міжнародних актів та угод;
- чіткої класифікації та аналізу наявних форм та методів публічного адміністрування РЗ.

Публічне адміністрування РЗ є комплексним та багатоаспектним процесом впливу держави на діяльність суб’єктів цього ринку, що ґрунтується на правових та економічних інструментах регулювання, а також поєднує у собі організаційні, управлінські та ринкові елементи. Публічне адміністрування РЗ – це цілеспрямований вплив правових норм на суспільні відносини, що формуються на РЗ, а також моніторинг співвідношення результатів поставленим завданням та постійна актуалізація визначених цілей. На сучасному етапі на перше місце посідає необхідність забезпечення продовольчої безпеки держави та сприяння конкурентоспроможності вітчизняних суб’єктів РЗ, зростання рівня зайнятості населення, яке проживає в сільській місцевості та підвищення рентабельності АПК.

За результатами проведених досліджень у сфері АПК можна виділити чотири основні галузі:

- сільське господарство (далі – СГ);
- харчова та переробна промисловість;
- та, що забезпечує СГ матеріально-технічними ресурсами;
- та, що обслуговують СГ та переробну промисловість, включаючи агрохімічне та ветеринарне обслуговування, торгівлю продуктами харчування та сільськогосподарською сировиною.

При виробленні механізмів публічного адміністрування РЗ, визначенні його форм і методів варто орієнтуватися на дві основні цілі такого виду діяльності:

- забезпечення продовольчої безпеки;
- підвищення ефективності публічного адміністрування.

Зокрема, таке розуміння надає можливість виділити п'ять основних функцій публічного адміністрування РЗ:

- створення стійкої системи продовольчої безпеки країни на основі формування зернових запасів, достатніх їхніх резервів для потреб країни, стабілізаційних зернових фондів для забезпечення суспільства зерном та продуктами його переробки;
- створення в сільській місцевості ринкової інфраструктури для подальшого розвитку РЗ;
- розробка та реалізація комплексу заходів, спрямованих на підвищення рентабельності діяльності суб'єктів РЗ;
- ухвалення законодавства щодо підвищення якості життя населення, яке проживає в сільській місцевості;
- вирішення поточних завдань у сфері охорони довкілля [89].

У сучасних умовах одним із основних напрямів політики держави на РЗ є:

- адаптація до нових умов здійснення господарської діяльності на світовому рівні;

- створення мотиваційних механізмів обігу капіталу;
- модернізація та екологізація виробництва зернових культур.

З огляду на зазначене, є позитивний досвід публічного адміністрування РЗ Угорщини. Так, у цій країні на законодавчому рівні такі цілі адміністрування РЗ, зокрема: стабілізація аграрного ринку та забезпечення можливості отримання відповідного доходу особами, зайнятими у сфері виробництва зернових культур.

Також корисним для дослідження є досвід публічного адміністрування діяльності суб'єктів РЗ у Хорватії. Так, згідно із Законом Хорватії «Про державну підтримку сільського господарства та розвитку сільських територій», контроль та нагляд у зазначеній сфері покладено на сільськогосподарську інспекцію. Сільськогосподарський інспектор у Хорватії має право оглядати земельні наділи, виробничі приміщення, інвентар, перевіряти достовірність документів суб'єктів державної підтримки. Слід зазначити, що в Хорватії законом передбачена навіть адміністративна відповідальність, а саме: штраф за невиконання вимог зазначеного закону.

У Франції створено національну публічну установу – Французька агенція інформації, сільськогосподарської та сільської комунікацій, яка має комерційний характер і перебуває у підпорядкуванні Міністерства сільського господарства. Призначенням цієї установи є інформаційне та наукове забезпечення сільськогосподарської діяльності, а також просування сільськогосподарської продукції [172].

Досліджуючи систему публічного адміністрування РЗ, можна зробити висновок, що в Україні ця діяльність не є достатньо ефективною та результативною. Зокрема, є обґрунтовані питання до: податкового регулювання; технічного регулювання; митно-тарифного регулювання; антимонопольного регулювання; цінового регулювання; аграрного протекціонізму тощо.

Проте ці ж питання віднесено до пріоритетних, відповідно до статті 10 Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» [154].

Упроваджуючи нові механізми регулювання на РЗ, держава має дотримуватись двох цілей:

- ліквідувати наявні недоліки на ринку;
- визначити конкретну соціальну мету [13, с. 151].

Основним пріоритетом для розробників нормативно-правових актів має стати положення про те, що публічне адміністрування повинно бути не лише ефективним, але й найрезультативнішим засобом для досягнення мети продовольчої політики.

В умовах сьогодення перспективним напрямом удосконалення публічного адміністрування РЗ є мінімізація зайвого адміністрування, яке перешкоджає ефективному використанню потенціалу РЗ.

Загалом на РЗ варто вживати заходів щодо розширення доступу суб'єктів ринку до інформації з питань отримання відомостей про проекти нормативно-правових актів щодо РЗ, прогнозу погоди, наукових відкриттів, новинок агротехнічної та сільськогосподарської техніки. У США, наприклад, успішно функціонує спеціальна інформаційна система для аграріїв (farm extention service), яка здійснює щоденне розсилання фермерам науково-вивіреної інформації про необхідні заходи на поточний день, ймовірності опадів тощо.

Також, є перспективним напрямом організація «гарячої лінії» для суб'єктів РЗ, за якою вони могли б отримувати актуальну інформацію про погодні умови, консультації з графіку технологічного процесу, внесення мінеральних добрив тощо.

З метою створення сприятливих умов для подальшого розвитку РЗ в Україні, посилення ролі стимулювання публічного адміністрування та підвищення його ефективності на діяльність суб'єктів РЗ, слід впроваджувати особливий правовий режим стимулювання виробництва зернових культур.

Для суб'єктів РЗ має бути вироблений та запропонований до реалізації комплексний правовий режим – режим стимулювання виробництва зернових культур, який встановить спрощені та прискорені офіційні приписи, дозволить заощадити фінансові ресурси, створить додаткові конкурентні переваги тощо.

Визначаючи рівень достатності публічного адміністрування РЗ, можна стверджувати, що державі необхідно контролювати процеси виробництва, розподілу та обміну зернових культур. На нашу думку, необхідність публічного адміністрування РЗ додатково обґрунтовується і тим, що забезпечення продовольчої безпеки є однією із суспільно важливих функцій держави. Публічне адміністрування РЗ в Україні має виважено поєднувати свободу підприємництва, а також дотримання інтересів суспільства та держави загалом [19].

Висновки до розділу 1

На підставі дослідження теоретико-методологічних засад публічного адміністрування ринку зерна в Україні, нами були зроблені такі висновки:

1. Історично процес появи зернових культур та зародження публічного адміністрування РЗ, умовно можна поділити на періоди та етапи, зокрема:

1.1. Аналізуючи обставини появи та розвитку рослинництва в історичному контексті, варто виокремити декілька періодів, а саме: *перший період – виникнення; другий період – розвитку; третій період – зростання; четвертий період – становлення; п'ятий період – виникнення розширеного землеробства; шостий період – сучасний.*

1.2. Ретроспективно процес формування публічного адміністрування РЗ символічно можна поділити на п'ять етапів, зокрема: *етап перший – зародження (V-IV ст. до н.е. до початку XVII ст. н.е.; етап другий – формування (середина XVII ст. – середина XIX ст.); етап третій – класичний (кінець XIX ст. – початок XX ст.); етап четвертий – промисловий (початок XX*

ст. – середина XX ст.); *етап п'ятий* – *глобалізаційний* (кінець XX ст. – початок XXI ст.).

2. Характерними рисами публічного адміністрування РЗ в Україні є такі положення: а) його державно-правова природа; б) віднесення до внутрішніх функцій держави; в) змістовне спрямування, що полягає у забезпеченні стабільного функціонування грошово-фінансової системи; г) вплив на регулювання державних видатків і рівня життя населення; г) організація та розвиток соціальної інфраструктури; д) налагодження та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків; е) здійснення управління структурою виробництва на макроекономічному рівні; є) розробка організаційно-правових заходів щодо охорони навколишнього природного середовища тощо.

3. Правовими засадами здійснення публічного адміністрування РЗ в Україні є: а) норми, які містяться у міжнародних актах, Конституції України, законах України, нормативно-правових актах КМ України та Президента України, відповідних актах центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що діють на РЗ; б) акти тлумачення та акти, які роз'яснюють практику застосування норм чинного законодавства на РЗ, прийняті Конституційним судом України, судовими органами та іншими уповноваженими державними органами; в) нормативно-правові акти уповноважених органів, що здійснюють діяльність на РЗ в Україні; г) правозастосовні акти (постанови про накладення адміністративного покарання тощо); г) врегульовані нормами чинного законодавства приписи суб'єктів РЗ.

4. За результатами проведених досліджень, пропонується удосконалена модель публічного адміністрування РЗ в Україні. Така модель умовно може складатися з чотирьох рівнів, як-то: 1) *управлінський* – стратегічний рівень адміністрування РЗ в Україні; 2) *виконавчий* – тактичний рівень адміністрування РЗ в Україні; 3) *поточний* – оперативний рівень адміністрування РЗ в Україні; 4) *наступний* – перспективний рівень адміністрування РЗ в Україні.

5. Практичне впровадження принципів публічного адміністрування РЗ в Україні реалізується через застосування методологічних підходів, зокрема: *системний* – РЗ розглядають як комплексну систему, що включає виробництво, зберігання, переробку, торгівлю, логістику і державні інститути; *інституційний* – зосереджений на ролі та взаємодії органів влади – центральних урядових відомств, обласних адміністрацій, органів сертифікації, митниці та інших учасників регулювання; *ризик-орієнтований та сценарний* – розробка сценаріїв та оцінка ймовірності їхньої реалізації є основою для формування запасних стратегій втручання держави на РЗ; *емпіричні методи й аналітика даних* – сучасне публічне адміністрування потребує цифрових інструментів для збирання та обробки даних: платформи моніторингу запасів, геоінформаційні системи для слідкування за логістикою, статистичні моделі прогнозування врожайності та цінових коливань.

6. Ключовими інструментами, що використовують для реалізації методів публічного адміністрування РЗ в Україні, є: *нормативно-правові* – законодавчі акти, підзаконні нормативно-правові акти, постанови та регуляторні акти, що встановлюють правила обігу зернових, стандарти якості, вимоги до зберігання та фітосанітарні норми тощо; *інформаційні та моніторингові* – єдині платформи збору даних про запаси, експорт-імпорт, ціни та логістику; *економічні* – тарифні механізми, митні режими, експортні квоти та інтервенції на внутрішньому ринку застосовуються для стабілізації цін та забезпечення внутрішньої доступності продовольства; *контрольні та сертифікаційні механізми* – сертифікація якості, фітосанітарний контроль, інспекції на пунктах експорту й зберігання сприяють дотриманню міжнародних стандартів і захищають репутацію українських зернових на зовнішніх ринках; *інфраструктурні заходи та підтримка логістики* – інвестиції в зерносховища, модернізацію портової інфраструктури, розвиток залізничних і автомобільних під'їздів.

7. У США, країнах-членах ЄС та інших розвинених країнах із ринковою економічною системою публічне адміністрування РЗ, зазвичай, поєднує

ринкові механізми з державними інструментами підтримки сільськогосподарських суб'єктів господарювання, а також регулювання якості зернової продукції та здійснення торгівлі зерновими культурами. Так, у США та Австралії значна увага приділяється підтримці конкурентоспроможності виробників зернових та експорту зерна, тоді як у країнах-членах ЄС – стабільності РЗ, продовольчій безпеці, підтримці малого та середнього сектору сільськогосподарських виробників, а також гармонізації національних законодавств у межах єдиного європейського ринку.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА В УКРАЇНІ

2.1. Загальна характеристика механізму публічного адміністрування ринку зерна в Україні

Починаючи з часів суспільного поділу праці, формування перших держав та виникнення РЗ, забезпечення населення харчами було першочерговим. Кількість населення на планеті щорічно збільшується. Так, за статистичними даними на планеті в останні роки проживає понад 8 млрд. осіб, тому і питання забезпечення зерною продукцією не втрачає своєї актуальності.

Відповідно до інформації, оприлюдненої ЄС спільно з Продовольчою і сільськогосподарською організацією Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), а також Всесвітньою продовольчою програмою ООН, близько 113 млн осіб у 53 країнах відчувають гостру нестачу продовольства; 43 млн осіб у 42 країнах – всього за крок до гострого голоду. Майже дві третини осіб, які відчувають гострий дефіцит продовольства, проживають у 8 країнах, а саме: Афганістан, Демократична Республіка Конго, Ефіопія, Нігерія, Південний Судан, Судан, Сирія та Ємен. У 17 країнах гострий голод або залишився на попередньому рівні, або посилюється. Зміни клімату та стихійні лиха призвели до гострої нестачі продовольства ще 29 млн осіб [184].

З огляду на сучасні тенденції світового розвитку РЗ, питання його публічного адміністрування в Україні набуває особливого змісту та повинно стати пріоритетним у діяльності ВР України та КМ України.

Варто підкреслити, що обраний Україною напрямок інтеграції до країн-членів ЄС, вимагає системного підходу у здійсненні публічного адміністрування РЗ в Україні, а також імплементації міжнародно-правових норм до чинного законодавства країни.

Щодо механізму публічного адміністрування РЗ в Україні, необхідно пояснити кожен елемент вказаного словосполучення. Першим з'ясуємо значення категорії «механізм». Слід вказати, що серед науковців, які досліджували цю проблематику, немає єдиної думки щодо його визначення.

Зокрема, Ю. А. Андрійчук розглядає «механізм» як сукупність компонентів, які взаємодіють, мають чітку структуру та використовуються для реалізації функцій у певній сфері, наприклад у праві, економіці тощо. Ключовими аспектами «механізму» є взаємодія елементів, функціональне призначення та динамічність системи [12].

Інший науковець, І. Я. Хитра зазначає, що категорія «механізм» – це сукупність взаємозалежних і взаємодіючих частин та елементів, їхньої внутрішньої упорядкованості та узгодженості між ними [192].

На думку Л. П. Юзькова, категорія «механізм» – це сукупність певних складників, що створюють організаційну основу певних явищ, процесів [212, с. 57-59].

О. О. Воронятнікова вважає, що механізм – це система різнорідних елементів із різним функціональним призначенням, що в сукупності набувають взаємозалежного та взаємообумовленого характеру задля реалізації поставленої мети [54, с. 57-59].

Слід вказати, що серед науковців немає єдиного пояснення і щодо категорії «публічне адміністрування». Так, на думку С. К. Харічкової та Г. А. Дорошук – це регламентована законами та іншими правовими актами діяльність суб'єктів публічного адміністрування, спрямована на: прийняття адміністративних рішень; надання адміністративних послуг; здійснення внутрішнього адміністрування суб'єкта публічного адміністрування [191, с. 147].

Водночас, О. А. Шатіло, під механізмом публічного адміністрування розуміє спеціальні засоби, що забезпечують здійснення регулювального впливу публічних адміністрацій на соціально-економічні територіальні системи різних рівнів з метою забезпечення гідних умов життєдіяльності людей, що

проживають у державі, та громадян України, які тимчасово проживають за її межами [198, с. 8-9].

Ще один науковець, І. А. Ісаєнко, підкреслює, що механізм публічного адміністрування передбачає демократичну організацію управлінського впливу на суспільні процеси, яка забезпечує ефективне функціонування системи органів державної влади, органів регіонального та місцевого самоврядування, громадських (неурядових) організацій, фізичних осіб та інших суб'єктів громадянського суспільства з метою реалізації державної політики у найрізноманітніших сферах суспільного життя [84, с. 116].

Водночас, О. В. Запотоцька вважає, що механізм публічного адміністрування є системою, яка забезпечує практичну реалізацію публічного адміністрування для досягнення визначених цілей, має свою структуру, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим та інформаційним забезпеченням [80, с. 72].

Слушною є позиція О. О. Воронятнікова, стосовно поняття, що розглядаємо. Так, автор під механізмом публічного адміністрування розуміє складну систему взаємодіючих елементів, яка діє у публічній сфері та спрямована на реалізацію державно-управлінських функцій щодо задоволення публічного інтересу та реалізації публічних зобов'язань [54, с. 64].

Узагальнюючи позиції науковців, можемо зробити висновок, що публічне адміністрування РЗ в Україні – це визначена чинним законодавством організаційно-розпорядча діяльність уповноважених суб'єктів, які забезпечують реалізацію державно-владних приписів, спрямованих на врегулювання відносин на РЗ.

Проаналізувавши різні погляди науковців щодо публічного адміністрування РЗ в Україні та висловлюючи власне бачення, можемо сформулювати авторське визначення цього поняття. Отже, *публічне адміністрування РЗ в Україні – це врегульована нормами публічного права цілеспрямована діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що здійснюється із застосуванням адміністративно-правових*

та організаційно-економічних інструментів, спрямована на формування, функціонування та розвиток РЗ, забезпечення продовольчої безпеки держави, захист публічних та приватних інтересів учасників ринку, дотримання вимог якості та безпеки зернової продукції, а також стабільність і прозорість зернових товаропотоків в умовах побудови економіки ринкового типу.

Зауважимо, що РЗ в Україні є частиною світового ринку зерна та підлягає обов'язковому публічному адмініструванню. Отже, публічне адміністрування – це вид організаційно-розпорядчої діяльності, спрямованої на підготовку та впровадження відповідних рішень, управління персоналом, надання послуг зацікавленим особам тощо [42, с. 32].

Розкриваючи зміст цього поняття, можемо констатувати, що публічне адміністрування РЗ в Україні спрямоване на:

- забезпечення формування та розвитку РЗ, який ефективно функціонує;
- створення необхідних умов для діяльності суб'єктів ринку зерна різних організаційно-правових форм;
- запобігання здійсненню спекулятивних операцій внаслідок цілеспрямованого створення відповідних умов, що може завдати шкоди як ринку зерна загалом, так і окремим його суб'єктам зокрема;
- дотримання вимог чинного законодавства, що врегульовує відносини на ринку зерна.

Водночас, основними чинниками, які зумовлюють необхідність публічного адміністрування РЗ в Україні, є:

- захист інтересів суб'єктів ринку;
- політика держави (фіскальна, соціальна тощо).

Основною метою публічного адміністрування РЗ в Україні є забезпечення формування належних обсягів зернової продукції як в Україні, так і за її межами, а також мобілізація суб'єктами достатніх фінансових ресурсів, за рахунок яких вони можуть виконувати свої зобов'язання перед споживачами

зерна за будь-яких обставин, тобто забезпечення платоспроможності кожного конкретного суб'єкта РЗ.

Зазначимо, що механізмами публічного адміністрування РЗ є спеціальні засоби, що забезпечують здійснення регулювального впливу публічних адміністрацій на РЗ в Україні для забезпечення належних умов діяльності суб'єктів РЗ, які зареєстровані та постійно перебувають на території України чи за її межами.

Зважаючи на викладене, публічні адміністрації являють собою сукупність державних і недержавних структур та уповноважених осіб, які здійснюють публічне адміністрування. Окрім цього, публічною адміністрацією також визнають систему публічних інституцій та їхню діяльність; сукупність державних і недержавних суб'єктів публічної влади, ключовими структурними елементами якої є органи виконавчої влади і виконавчі органи місцевого самоврядування [125; 157].

Загальна система публічного адміністрування РЗ включає такі типи механізмів:

- економічний (публічне адміністрування з використанням банківської, грошово-валютної, інвестиційної, інноваційної, кредитної, фіскальної діяльності тощо);
- мотиваційний (сукупність командно-адміністративних та соціально-економічних стимулів, які спонукають працівників органів державної влади та місцевого самоврядування до продуктивної роботи);
- організаційний (об'єкти, суб'єкти публічного адміністрування, цілі, завдання, функції, методи управління та організаційні структури, а також результати їхньої діяльності);
- політичний (формування економічної, соціальної, фінансової, промислової політики тощо);
- правовий (нормативно-правове забезпечення: закони та постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови та

розпорядження Кабінету Міністрів України, накази, постанови та розпорядження центральних органів виконавчої влади, накази та рішення місцевих органів влади, а також методичні рекомендації, інструкції, доручення тощо) [34, с. 41].

РЗ в Україні є стратегічно важливою складовою аграрного сектору національної економіки та відіграє основну роль у забезпеченні зростання валового внутрішнього продукту, надходження валютної виручки із-за кордону та збільшення доходів населення країни.

Зважаючи на зазначене, держава здійснює цілеспрямований управлінський вплив на суспільні відносини, що виникають у процесі виробництва, зберігання, транспортування, реалізації та експорту зернових культур. Такий вплив реалізують через механізм публічного адміністрування РЗ.

У науковій доктрині публічного управління механізм публічного адміністрування розглядають як системне утворення, що охоплює сукупність органів публічної влади, правових норм, управлінських функцій, методів і процедур, спрямованих на впорядкування суспільних відносин у певній сфері [70, с. 112; 71]. Застосування цього підходу до РЗ дозволяє стверджувати, що механізм його публічного адміністрування має комплексний і міжгалузевий характер.

Особливістю механізму публічного адміністрування РЗ є поєднання адміністративно-правових та економічних засобів впливу – це зумовлене ринковою природою суспільних відносин на РЗ і водночас необхідністю державного регулювання стратегічного сектору економіки [93, с. 87]. Саме тому зміст цього механізму не обмежує виключно владно-розпорядчими інструментами, а охоплює також заходи стимулювання, координації та забезпечення.

Варто зауважити, що механізм публічного адміністрування РЗ в Україні складається з окремих елементів, серед яких виокремлюємо:

1. Інституційний елемент. Інституційний елемент механізму публічного адміністрування РЗ – це система суб'єктів публічної влади, наділених повноваженнями у сфері формування та реалізації державної політики щодо зернового ринку. Центральне місце в цій системі посідає КМ України, який відповідно до Конституції України забезпечує проведення державної економічної та аграрної політики [99].

До інституційних елементів також належать центральні органи виконавчої влади, які здійснюють галузеве управління та міжвідомчу координацію у сфері зернового ринку. Вони реалізують повноваження щодо нормативного регулювання, контролю якості зернових культур, сертифікації, фітосанітарного нагляду, а також забезпечують інформаційно-аналітичний супровід функціонування ринку [119, с. 64].

Важливу роль у механізмі публічного адміністрування відіграють органи контролю та нагляду, діяльність яких спрямована на дотримання вимог законодавства щодо безпечності та якості зерна, умов його зберігання та транспортування. Також до системи інституційного забезпечення належать органи місцевого самоврядування, які в межах делегованих повноважень беруть участь у реалізації державної політики на регіональному рівні [5, с. 93; 8].

Таким чином, інституційний елемент механізму публічного адміністрування РЗ характеризується багаторівневою структурою та потребує чіткої координації дій між усіма суб'єктами публічної влади.

2. Нормативно-правовий елемент. Цей елемент охоплює систему правових норм, що регулюють діяльність суб'єктів зернового ринку та визначають повноваження органів публічної влади. Базовим нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про зерно та ринок зерна в Україні», який встановлює правові засади функціонування зернового ринку, принципи державного регулювання та механізми забезпечення продовольчої безпеки країни [154].

Нормативно-правове забезпечення вказаного механізму включає також підзаконні нормативно-правові акти КМ України, якими деталізуються процедури сертифікації, реєстрації складських документів, державного контролю та інформаційного обліку зернових ресурсів [155]. Важливе значення мають накази центральних органів виконавчої влади, що регламентують технологічні та адміністративні аспекти обігу зерна.

Окрему групу нормативно-правових актів становлять закони та підзаконні акти суміжних галузей права – адміністративного, цивільного, фінансового, митного та екологічного. Вони формують комплексне правове поле, у межах якого здійснюється публічне адміністрування РЗ [61];

3. Функціональний елемент. Функціональний елемент механізму публічного адміністрування РЗ відображає напрями діяльності держави у цій сфері та має вираження через реалізацію комплексу взаємопов'язаних функцій. Провідною серед них є регулятивна, яка полягає у встановленні правил функціонування зернового ринку та забезпеченні рівних умов для всіх його учасників [67, с. 58].

Координаційна функція спрямована на узгодження дій різних органів публічної влади з метою запобігання дублюванню повноважень та підвищення ефективності управлінських рішень. Контрольна та наглядова функції забезпечують дотримання законодавчих вимог у сфері якості, безпеки та обігу зернової продукції.

Важливе значення має забезпечувальна функція, яка полягає у формуванні державних резервів зерна та застосуванні інструментів стабілізації ринку в умовах кризових явищ. Інформаційно-аналітична функція забезпечує збір, обробку та використання даних для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень [132, с. 74].

4. Інструментально-методичний та процедурний елементи. Цей елемент охоплює сукупність методів і засобів, за допомогою яких держава здійснює управлінський вплив на РЗ. До таких методів належать: адміністративні (ліцензування, сертифікація, державний нагляд), економічні (державна

підтримка, інтервенції, стимулювання експорту) та інформаційні методи [102, с. 101].

Водночас, складовими механізму публічного адміністрування є й адміністративні методи впливу держави на РЗ. Зміст таких методів полягає у владно-організаційному, нормативно-обов'язковому впливі органів публічної влади на суб'єктів зернового ринку з метою забезпечення законності, стабільності відносин на ринку та захисту публічних інтересів.

Отже, адміністративні методи впливу держави на РЗ – це сукупність імперативних управлінських засобів, які застосовують уповноважені органи публічної влади в межах компетенції через прийняття обов'язкових рішень, здійснення контролю, нагляду та застосування заходів адміністративного примусу.

Ураховуючи викладене вище, визначаємо такі основні ознаки адміністративних методів впливу:

- владно-розпорядчий характер;
- обов'язковість виконання для суб'єктів ринку;
- застосування у визначених законом процедурах;
- спрямованість на забезпечення публічного інтересу.

Водночас основними адміністративними методами впливу держави на РЗ є:

1. Нормативно-регуляторний метод, який полягає у встановленні обов'язкових правил поведінки для суб'єктів РЗ через прийняття нормативно-правових актів. До цього методу відносять:

- визначення правового статусу суб'єктів РЗ;
- встановлення вимог до виробництва, зберігання, транспортування та реалізації зерна;
- закріплення стандартів якості та безпечності зерна;
- регламентація процедур сертифікації та документального обігу зерна.

Зауважимо, що нормативно-регуляторний метод створює правову основу функціонування РЗ та є основою для інших адміністративних методів.

2. *Дозвільно-реєстраційний метод*. Зміст цього методу полягає у наданні суб'єктам господарювання права здійснювати певні види діяльності лише після отримання дозволу або внесення до відповідних реєстрів.

Зважаючи на викладене, РЗ він реалізується через:

- державну реєстрацію зернових складів;
- ведення реєстрів складських документів на зерно;
- сертифікацію послуг зі зберігання зерна;
- видачу дозвільних документів для здійснення експортних операцій.

Отже, вказаний метод забезпечує контрольованість доступу до ринку та запобігає діяльності суб'єктів, що не відповідають установленим вимогам.

3. *Контрольно-наглядовий метод* є одним із ключових адміністративних методів впливу держави на РЗ. Він спрямований на перевірку дотримання суб'єктами ринку вимог законодавства.

Розрізняють такі форми зазначеного методу:

- планові та позапланові перевірки;
- фітосанітарний і санітарний контроль зерна;
- державний контроль якості та безпечності зернової продукції;
- перевірка умов зберігання та транспортування зерна.

Цей метод має превентивний характер і спрямований на недопущення загроз продовольчій безпеці держави.

4. *Адміністративно-примусовий метод*. Зазначений метод застосовують у разі порушення суб'єктами РЗ вимог законодавства, і полягає він у використанні заходів державного примусу, а саме:

- накладення адміністративних штрафів;
- зупинення або обмеження діяльності зернових складів;
- анулювання дозвільних документів;
- вилучення з обігу неякісного або небезпечного зерна.

Метод виконує репресивну та виховну функції й забезпечує реальність дії правових норм.

5. *Адміністративно-процедурний метод*, полягає у встановленні чітких процедур прийняття управлінських рішень у сфері публічного адміністрування РЗ, а саме:

- порядок видачі дозволів і сертифікатів;
- процедури проведення перевірок;
- механізми оскарження рішень органів публічної влади;
- порядок взаємодії між державними органами.

Цей метод сприяє прозорості, передбачуваності та правовій визначеності у сфері зернового ринку.

Економічні методи впливу держави на РЗ є важливою складовою механізму публічного адміністрування та полягають у непрямому, стимулюючому впливі держави на поведінку суб'єктів зернового ринку через фінансово-економічні важелі, не порушуючи засад ринкової конкуренції та свободи підприємницької діяльності.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що економічні методи впливу держави на РЗ – це сукупність фінансових, бюджетних, податкових, цінових та кредитних інструментів, за допомогою яких держава формує економічні умови функціонування зернового ринку та стимулює суб'єктів господарювання до бажаної для публічних інтересів поведінки.

Порівнюючи адміністративні та економічні методи, визначаємо такі відмінності:

- не мають прямого примусового характеру;
- ґрунтуються на матеріальній зацікавленості суб'єктів ринку;
- діють через механізм економічного стимулювання або стримування;
- узгоджуються з принципами ринкової економіки.

Одним із ключових економічних методів впливу держави на ринок зерна є *цінове регулювання*, яке реалізується переважно через механізм державних інтервенцій. Законодавство України передбачає можливість застосування

товарних і фінансових інтервенцій для стабілізації внутрішнього ринку зерна [154].

Товарні інтервенції полягають у закупівлі зерна державою в період його надвиробництва та зниження ринкових цін. Фінансові інтервенції, навпаки, застосовуються у разі дефіциту зерна або різкого зростання цін, і передбачають продаж зерна з державних резервів [203, с. 68]. Зазначені заходи дозволяють мінімізувати цінові ризики, захистити виробників від збитків і забезпечити доступність зернової продукції для внутрішнього споживання.

Таким чином, інтервенційні механізми виконують стабілізаційну функцію та є важливим елементом економічного впливу держави на ринок зерна.

Бюджетна підтримка сільськогосподарських товаровиробників є одним із найпоширеніших економічних методів впливу держави на ринок зерна. Вона реалізується шляхом надання державних дотацій, субсидій та інших форм фінансової допомоги, спрямованих на стимулювання виробництва зерна та розвиток аграрної інфраструктури [50].

Державна підтримка може здійснюватися у формі:

- компенсації частини витрат на придбання насіння, добрив і пально-мастильних матеріалів;
- фінансування програм розвитку елеваторної та логістичної інфраструктури;
- підтримки малих і середніх аграрних підприємств.

Отже, застосування економічного методу сприяє підвищенню ефективності виробництва, зменшенню фінансових ризиків аграрних товаровиробників і забезпечує сталий розвиток зернового сектору економіки [131, с. 119].

Податкове регулювання є важливим економічним методом впливу держави на ринок зерна, що забезпечує формування сприятливих умов для здійснення господарської діяльності у сфері виробництва та обігу зерна. Воно передбачає застосування спеціальних режимів оподаткування, податкових пільг

і механізмів відшкодування податку на додану вартість при експорті зернової продукції [148].

Податкові інструменти дозволяють державі опосередковано впливати на структуру аграрного виробництва, стимулювати інвестиційну активність та модернізацію матеріально-технічної бази зернового господарства. Водночас вони сприяють зменшенню податкового навантаження на виробників зерна та підвищенню їхньої конкурентоспроможності на внутрішньому й зовнішньому ринках [93, с. 87; 95].

Важливе місце в системі економічних методів посідають *кредитно-фінансові інструменти*, спрямовані на забезпечення доступу суб'єктів зернового ринку до фінансових ресурсів. До них належать: пільгове кредитування, компенсація відсоткових ставок, державні гарантії за кредитами та підтримка аграрного страхування [153].

Окрім того, держава застосовує *митно-тарифні методи* впливу, які реалізують у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Вони включають: регулювання експорту та імпорту зерна, застосування митних ставок і квот, а також тимчасові обмеження у період кризових ситуацій на внутрішньому ринку [61].

Зазначені економічні інструменти дозволяють узгодити інтереси внутрішнього ринку з міжнародними зобов'язаннями України та забезпечити захист національних виробників.

Отже, економічні методи впливу держави на ринок зерна становлять *систему непрямих регуляторних інструментів*, спрямованих на формування сприятливих економічних умов функціонування зернового ринку. Вони доповнюють адміністративні методи публічного адміністрування та забезпечують гнучкість державного впливу, поєднуючи ринкові механізми з реалізацією публічних інтересів у сфері продовольчої безпеки й економічної стабільності.

Інформаційні методи впливу держави на РЗ є важливою складовою механізму публічного адміністрування та полягають у збиранні, обробці,

аналізі, поширенні та використанні інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень і забезпечення прозорого функціонування зернового ринку [70, с. 276; 69].

У сучасних умовах розвитку публічного адміністрування інформація розглядається як стратегічний ресурс держави, що дозволяє не лише здійснювати регуляторний вплив, а й формувати довіру між органами публічної влади та суб'єктами господарювання [119, с. 143]. На відміну від адміністративних та економічних методів, інформаційні методи не мають примусового чи фінансового характеру, однак істотно впливають на поведінку учасників РЗ через забезпечення їх актуальними, достовірними та повними даними.

Інформаційні методи впливу спрямовані на підвищення рівня прогнозованості РЗ, зниження інформаційної асиметрії, запобігання спекулятивним явищам та забезпечення ефективної реалізації державної аграрної політики [102, с. 98].

Одним із фундаментальних інформаційних методів впливу держави на РЗ є *державний моніторинг*, який охоплює систематичне спостереження за станом виробництва, зберігання, переробки, внутрішнього обігу та експорту зерна [154].

Моніторинг здійснюють уповноважені органи виконавчої влади, зокрема, центральні органи, що формують і реалізують державну аграрну політику, а також органи державної статистики. Його результатом є формування офіційних статистичних даних, аналітичних звітів і прогнозів, які використовуються для:

- розробки управлінських рішень;
- визначення обсягів державних інтервенцій;
- оцінки ризиків продовольчої безпеки.

Таким чином, статистичне забезпечення та моніторинг є інформаційною основою для застосування інших методів державного впливу на РЗ [65, с. 61].

Визначним напрямом реалізації інформаційних методів впливу є *забезпечення відкритості та доступності інформації* про функціонування РЗ.

Чинне законодавство закріплює обов'язок органів публічної влади оприлюднювати інформацію про свою діяльність, у тому числі у сфері аграрної політики та регулювання РЗ [152].

На нашу думку, до інформаційних заходів у цій сфері належать:

- публікації офіційних даних про обсяги виробництва й експорту зерна;
- інформування про умови державної підтримки аграрних товаровиробників;

- особливості впливу нормативно-правових актів на РЗ;

- функціонування офіційних електронних ресурсів органів влади.

Отже, необхідно обов'язково враховувати, що забезпечення прозорості сприяє зниженню корупційних ризиків, підвищенню правової обізнаності суб'єктів господарювання та формуванню передбачуваного регуляторного середовища [93, с. 187].

Важливим елементом інформаційних методів впливу є *інформаційно-аналітична діяльність*, що передбачає узагальнення зібраних даних, аналіз тенденцій розвитку РЗ та підготовку прогнозів його функціонування.

Прогнозування виробництва й споживання зерна дозволяє державі:

- завчасно реагувати на можливі кризові явища;
- планувати обсяги державних закупівель і резервів;
- визначати пріоритети експортної політики.

Науково-обґрунтовані аналітичні матеріали є основою для прийняття управлінських рішень та підвищують ефективність публічного адміністрування РЗ в Україні [203, с. 112].

В умовах сьогодення зростає актуальність *цифровізації публічного адміністрування*, яка розширює можливості застосування інформаційних методів впливу. Використання електронних реєстрів, інформаційних платформ та автоматизованих систем обліку дозволяє підвищити ефективність державного контролю та управління РЗ [163].

Запровадження електронних сервісів забезпечує:

- оперативний обмін інформацією між органами влади;

- зменшення адміністративного навантаження на бізнес;
- підвищення точності та достовірності даних;
- прозорість регуляторних процедур.

Цифрові інструменти є важливим чинником модернізації інформаційних методів державного впливу та їх адаптації до європейських стандартів публічного адміністрування.

Отже, інформаційні методи впливу держави на РЗ становлять систему нематеріальних управлінських інструментів, спрямованих на забезпечення інформаційної прозорості, прогнозованості та ефективності функціонування зернового ринку. Вони органічно доповнюють адміністративні й економічні методи, формуючи комплексний механізм публічного адміністрування РЗ в Україні.

Організаційно-процедурний елемент визначає порядок реалізації управлінських рішень, процедури взаємодії між органами публічної влади, а також адміністративні процедури контролю та реагування на порушення. Саме цей елемент забезпечує практичну реалізацію нормативно-правових приписів і трансформацію управлінських рішень у конкретні дії.

Зміст механізму публічного адміністрування РЗ в Україні полягає у досягненні стратегічних цілей державної аграрної політики, зокрема, забезпечення стабільності внутрішнього ринку, розвитку експорту та захисту прав суб'єктів зернового ринку.

Узагальнюючи викладене, варто зазначити, що механізм публічного адміністрування РЗ в Україні є комплексною системою інституційних, нормативно-правових, функціональних, інструментальних та процедурних елементів, що у своїй сукупності забезпечують ефективний державний вплив на зерновий ринок та реалізацію публічних інтересів у цій сфері.

2.2. Нормативно-правове забезпечення публічного адміністрування ринку зерна в Україні

АПК традиційно відіграє головну роль у вітчизняній економіці, а РЗ є його основним елементом. Україна стабільно входить до переліку провідних експортерів зернових культур у світі, що зумовлює підвищену увагу держави до правового регулювання цього ринку [90, с. 41]. В умовах євроінтеграційних процесів, трансформації системи публічного управління та посилення ролі продовольчої безпеки країни, особливої актуальності набуває питання нормативно-правового забезпечення публічного адміністрування РЗ [210, с. 112; 10].

Публічне адміністрування РЗ в Україні покликане забезпечити баланс між публічними інтересами держави, необхідністю стабільного функціонування АПК та свободою підприємницької діяльності суб'єктів господарювання [44, с. 57]. Зважаючи на зазначене, аналіз та удосконалення чинної нормативно-правової бази та практики її застосування є пріоритетним напрямом здійснення публічного адміністрування РЗ в державі.

Публічне адміністрування, як правова категорія, охоплює діяльність органів державної влади і органів місцевого самоврядування, яка спрямована на реалізацію публічних інтересів через застосування адміністративно-правових інструментів [7, с. 88; 8]. На РЗ публічне адміністрування здійснюється через регулювання виробництва, зберігання, обігу та експорту зернових культур [105, с. 64].

Функціонування РЗ розглядають як сукупність суспільних відносин між суб'єктами господарювання щодо виробництва, зберігання, переробки, транспортування та реалізації зерна, що мають пріоритетне значення для економічної безпеки держави [145, с. 132]. Нормативно-правове регулювання РЗ має комплексний характер і поєднує норми адміністративного, фінансового, цивільного та митного права [53, с. 97]. Провідну роль при цьому відіграє адміністративно-правове регулювання, оскільки саме воно визначає форми та

методи державного впливу на відповідні суспільні відносини [94, с. 54]. Норми, що регламентують адміністративно-правове регулювання, встановлюють правові засади організації управлінської діяльності, визначають компетенцію суб'єктів публічної адміністрації, регламентують адміністративні процедури, а також забезпечують контроль та відповідальність на РЗ [5, с. 45; 4].

Адміністративно-правове регулювання РЗ має комплексний характер, оскільки поєднує норми публічного та приватного права, проте саме адміністративне право формує інституційну та процедурну основу публічного адміністрування цієї сфери [70, с. 112].

Основною групою норм адміністративного права є норми, які закріплюють систему суб'єктів публічного адміністрування РЗ та визначають їхній правовий статус. До них належать норми Конституції України, законів та підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують діяльність органів виконавчої влади у сфері аграрної політики [96, с. 67].

Конституційні положення встановлюють загальні засади державного управління економікою, у тому числі АПК, визначаючи повноваження Кабінету Міністрів України щодо забезпечення проведення фінансової, цінової та аграрної політики держави [99]. На основі цих положень формують галузеві адміністративно-правові норми, які конкретизують компетенцію центральних органів виконавчої влади.

Значну роль у публічному адмініструванні РЗ відіграють центральні органи виконавчої влади, уповноважені формувати та реалізовувати державну аграрну політику. Адміністративно-правові норми визначають їхнє завдання, функції, права та обов'язки, а також механізми взаємодії між собою [164]. Окрему увагу слід приділити правовому статусу органів, що здійснюють державний контроль і нагляд у сфері якості та безпечності зернових культур.

На регіональному рівні публічне адміністрування РЗ забезпечують місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Відповідні адміністративно-правові норми визначають їхні повноваження щодо

реалізації державної політики, координації діяльності суб'єктів господарювання та забезпечення продовольчої безпеки регіонів [157].

Норми адміністративного права, що визначають зміст управлінської діяльності держави на РЗ, регламентують форми та методи реалізації владних повноважень, зокрема нормотворчу, виконавчо-розпорядчу, контрольну та координаційну діяльність [133, с. 56].

Нормотворча діяльність у сфері РЗ здійснюється через прийняття підзаконних нормативно-правових актів, що деталізують вимоги законодавства та встановлюють обов'язкові правила поведінки для суб'єктів ринку. Адміністративно-правові норми визначають процедури підготовки, прийняття та реалізації таких актів [155].

Виконавчо-розпорядчі форми діяльності виражаються через прийняття індивідуальних адміністративних актів, спрямованих на конкретних суб'єктів господарювання. Наприклад, рішення щодо надання дозволів, сертифікатів, погоджень, а також про застосування адміністративних заходів впливу у разі порушення законодавства [154].

Координаційна функція держави на РЗ також має адміністративно-правове підґрунтя. Вона спрямована на узгодження дій різних органів публічної влади, а також на забезпечення взаємодії з приватними суб'єктами та професійними об'єднаннями [142, с. 201].

Особливе значення для публічного адміністрування РЗ мають адміністративно-процедурні норми, які визначають порядок реалізації владних повноважень та взаємодії держави з учасниками ринку. Такі норми забезпечують дотримання принципів законності, прозорості та рівності суб'єктів перед приписами чинного законодавства [150].

До адміністративних процедур на РЗ зерна належать процедури надання адміністративних послуг, зокрема реєстраційні, дозвільні та сертифікаційні процедури. Адміністративно-правові норми встановлюють вимоги до строків, підстав та порядку прийняття відповідних рішень [149].

Важливим елементом процедурного регулювання є норми, що визначають порядок оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів публічної адміністрації. Вони гарантують захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання на РЗ [109, с. 156].

Окрему групу становлять норми адміністративного права, що регулюють державний контроль і нагляд на РЗ, мета яких – забезпечити дотримання встановлених стандартів якості, безпечності та умов обігу зернових [159].

Контрольно-наглядові повноваження реалізуються шляхом проведення перевірок, інспекцій та моніторингу діяльності суб'єктів ринку. Адміністративно-правові норми визначають підстави, порядок та межі здійснення таких заходів [43, с. 110; 56].

Деліктні норми адміністративного права встановлюють адміністративну відповідальність за порушення законодавства на РЗ. Вони мають превентивний та охоронний характер і спрямовані на підтримання правопорядку у відповідній сфері [91].

Завершальну групу становлять адміністративно-правові норми, що забезпечують реалізацію державної політики на РЗ. Вони регламентують порядок розроблення та виконання державних програм, застосування інтервенційних механізмів, а також функціонування інформаційних систем і реєстрів [153].

Ці норми мають стратегічний характер і спрямовані на досягнення цілей продовольчої безпеки, стабільності ринку та сталого розвитку АПК [208, с. 77; 10].

Таким чином, публічне адміністрування РЗ в Україні визначається комплексом адміністративно-правових норм, які охоплюють інституційні, функціональні, процедурні, контрольно-наглядові та програмні аспекти управлінської діяльності. Системний характер цих норм забезпечує ефективне функціонування РЗ та реалізацію державної аграрної політики в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Також необхідно зазначити, що публічне адміністрування РЗ в Україні здійснюється не лише за допомогою адміністративно-правових, але й фінансово-правових норм, які забезпечують мобілізацію, розподіл та використання публічних фінансових ресурсів у сфері функціонування АПК. Саме фінансове законодавство визначає бюджетні, податкові, кредитні, валютні та контрольні механізми державного впливу на РЗ, що обумовлює його ключову роль у забезпеченні стабільності, конкурентоспроможності та продовольчої безпеки держави [186, с. 47].

За результатами проведених досліджень, можемо стверджувати, що фінансово-правове регулювання РЗ має комплексний характер і поєднує норми бюджетного, податкового, банківського, валютного права, а також норми фінансового контролю.

Бюджетно-правові норми становлять основу фінансового забезпечення публічного адміністрування РЗ, оскільки саме через бюджет реалізуються державні програми підтримки аграрного сектору. Відповідно до положень Бюджетного кодексу України, видатки на розвиток сільського господарства, у тому числі РЗ, передбачаються в структурі видатків державного та місцевих бюджетів [50].

Норми бюджетного права визначають порядок планування, затвердження та виконання бюджетних програм, спрямованих на підтримку виробників зернових, розвиток інфраструктури зберігання та логістики, а також формування державного інтервенційного фонду [153]. Особливе значення мають програмно-цільовий метод бюджетування та фінансовий контроль за цільовим використанням бюджетних коштів.

Фінансово-правові норми також регламентують міжбюджетні трансферти, які спрямовують на реалізацію регіональних програм розвитку зернового виробництва. Це забезпечує збалансованість державної політики та врахування регіональних особливостей АПК [75, с. 88].

Податкові норми є одним із ключових елементів фінансово-правового регулювання РЗ. Норми Податкового кодексу України визначають систему

загальнодержавних і місцевих податків та зборів, що справляються з суб'єктів РЗ, а також умови застосування спеціальних податкових режимів [148].

Необхідно зазначити, що для АПК характерним є застосування податкових стимулів, спрямованих на підтримку товаровиробників. Фінансово-правові норми встановлюють пільги щодо оподаткування доходів, землі, а також порядок адміністрування податку на додану вартість у сфері аграрного виробництва [112, с. 137].

Податково-правові норми виконують не лише фіскальну, а й функцію регулювання, оскільки впливають на економічну поведінку суб'єктів РЗ, стимулюючи легальну господарську діяльність та інвестиції у розвиток виробництва [108, с. 102].

Важливою складовою публічного адміністрування РЗ є державне кредитування та фінансові інтервенції, що мають фінансово-правову природу. Відповідні норми регламентують порядок надання пільгових кредитів аграрним товаровиробникам, а також функціонування механізмів державних закупівель зерна [154].

Фінансово-правові норми визначають правовий статус уповноважених фінансових установ, умови кредитування, порядок компенсації відсоткових ставок та відповідальність за порушення фінансової дисципліни. Це забезпечує стабільність фінансових відносин на РЗ [173, с. 73].

Державна інтервенційна політика, спрямована на стабілізацію цін на зерно, також ґрунтується на нормах фінансового права, які регламентують мобілізацію та використання державних фінансових ресурсів для здійснення інтервенцій [209, с. 118].

Значна частина РЗ в Україні орієнтована на зовнішні ринки, що зумовлює важливість валютно-фінансового регулювання. Норми фінансового права визначають порядок здійснення валютних операцій, розрахунків за експортно-імпортними контрактами та валютного контролю [151].

Фінансово-правові норми у цій сфері спрямовані на забезпечення валютної стабільності, дотримання платіжної дисципліни та захист

економічних інтересів держави. Вони є невід'ємною складовою публічного адміністрування експорту зернових [100, с. 97].

Фінансовий контроль є обов'язковим елементом публічного адміністрування РЗ. Відповідні норми фінансового права регламентують діяльність органів державного фінансового контролю щодо перевірки законності та ефективності використання бюджетних коштів на РЗ [160, с. 82].

Норми, що забезпечують реалізацію принципів законності, прозорості та підзвітності у сфері публічних фінансів, мають особливе значення для запобігання фінансовим правопорушенням та поширення корупційних ризиків [170, с. 59].

Зважаючи на викладене, можемо стверджувати, що фінансово-правові норми відіграють провідну роль у визначенні публічного адміністрування РЗ в Україні. Вони формують фінансову основу державної аграрної політики, забезпечують реалізацію бюджетних, податкових, кредитних та валютних механізмів впливу на РЗ, а також гарантують фінансову дисципліну та контроль. Комплексне застосування фінансово-правових норм сприяє стабільному розвитку РЗ та зміцненню продовольчої безпеки держави.

Варто підкреслити, що основним нормативно-правовим актом, що регулює відносини на РЗ, є Закон України «Про зерно та ринок зерна в Україні» від 04 липня 2002 року № 37-IV, який визначає основні принципи державної політики на РЗ та встановлює правовий статус його суб'єктів [154]. Указаний законодавчий акт передбачає сприяння держави формуванню конкурентоспроможного середовища, розвитку експортного потенціалу країни та забезпеченню внутрішніх потреб держави в зернових культурах [74, с. 143].

Приписи цього закону деталізують підзаконних нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади, що визначають порядок сертифікації зернових складів, ведення реєстрів та забезпечення державного контролю за діяльністю суб'єктів РЗ.

Важливе значення для публічного адміністрування РЗ мають також норми Цивільного кодексу України, Митного кодексу України та Закону України

«Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку», які визначають комплексну правову основу регулювання суспільних відносин в АПК [153].

Публічне адміністрування РЗ в Україні здійснюють на основі комплексного правового регулювання, у якому поряд із адміністративно- та фінансово-правовими нормами важливе місце посідають і норми цивільного законодавства. Положення Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) формують приватноправові засади функціонування РЗ, визначають правовий статус його учасників, зміст майнових і зобов'язальних відносин, а також умови цивільно-правової відповідальності [195, с. 41]. У свою чергу, ці норми опосередковано впливають на публічне адміністрування, оскільки встановлюють правові межі та інструменти реалізації державної політики у зерновій сфері.

Відповідно до статей 1, 3 та 6 ЦК України цивільне законодавство ґрунтується на засадах рівності учасників цивільних відносин, свободи договору, неприпустимості свавільного втручання держави у приватні справи та забезпечення відновлення порушених прав [196]. Зазначені принципи мають фундаментальне значення для функціонування РЗ як складової АПК.

Для публічного адміністрування ці норми є орієнтиром, який визначає допустимі межі державного втручання у діяльність суб'єктів РЗ. Органи публічної влади, реалізуючи регуляторні та контрольні функції, зобов'язані враховувати принцип автономії волі та майнової самостійності учасників цивільного обороту [190, с. 97].

Значний вплив на публічне адміністрування РЗ мають норми ЦК України, що визначають правовий статус фізичних та юридичних осіб як учасників цивільних правовідносин. Відповідно до статей 80 – 92 ЦК України юридичні особи є самостійними суб'єктами майнових відносин і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями [181, с. 64].

Для органів публічної адміністрації ці положення мають практичне значення під час взаємодії з суб'єктами зернового ринку, зокрема при укладенні

цивільно-правових договорів, реалізації державних закупівель зерна або участі держави у корпоративних відносинах [154].

Особливе місце посідають норми, що регламентують участь держави та територіальних громад у цивільних відносинах (статті 167 – 169 ЦК України). Вони визначають правові форми участі публічних суб'єктів у майнових відносинах на рівних засадах з іншими учасниками ринку зерна [113, с. 53].

Важливою складовою цивільно-правового регулювання РЗ є норми ЦК України, що регулюють право власності та інші речові права. Вони визначають зміст правомочності власника щодо володіння, користування та розпорядження зерном як об'єктом цивільних прав [168, с. 81].

Для публічного адміністрування РЗ ці норми мають значення при здійсненні державних інтервенцій, формуванні державних резервів, а також у процесі вилучення або обмеження прав власності з мотивів суспільної необхідності [2, с. 146].

Норми зобов'язального права ЦК України відіграють важливу роль у регулюванні договірних відносин між учасниками РЗ. Договори купівлі-продажу, поставки, зберігання, перевезення зерна є основними цивільно-правовими формами обігу зернової продукції [47, с. 109].

Публічне адміністрування опосередковано впливає на ці відносини, встановлюючи стандарти якості, умови сертифікації та правил обігу зерна, проте їхня договірна основа залишається цивільно-правовою [118, с. 72]. Водночас норми ЦК України визначають підстави та межі відповідальності за порушення договірних зобов'язань.

Вплив на публічне адміністрування РЗ мають також норми ЦК України, що регламентують цивільно-правову відповідальність і способи захисту цивільних прав. Відповідно до статей 16 та 22 ЦК України захист порушених прав здійснюється шляхом відшкодування збитків, стягнення неустойки, визнання правочинів недійсними тощо [213, с. 34].

Наявність ефективних механізмів цивільно-правового захисту знижує потребу у надмірному адміністративному втручанні держави, сприяючи саморегулюванню РЗ [106, с. 158].

Отже, норми Цивільного кодексу України забезпечують суттєвий вплив на публічне адміністрування РЗ, формуючи приватноправові засади його функціонування. Вони визначають правовий статус учасників ринку, режим власності на зерно, договірні механізми його обігу та способи захисту цивільних прав. Взаємодія цивільно-правових і публічно-правових норм створює комплексний механізм правового регулювання РЗ в Україні.

Проте зовнішньоекономічна орієнтація РЗ зумовлює особливу роль митно-правового регулювання у системі публічного адміністрування цієї сфери. Україна належить до провідних світових експортерів зернових культур, що актуалізує питання державного впливу на транспортування зерна через митний кордон, забезпечення національних інтересів держави, продовольчої безпеки та дотримання міжнародних зобов'язань. У цьому контексті норми Митного кодексу України (далі – МК України) виступають важливим інструментом публічного адміністрування РЗ, оскільки визначають правові засади митної політики, митних процедур і діяльності митних органів [127, с. 58].

Відповідно до статей 1 – 4 МК України митна справа в Україні є складовою державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності та спрямована на захист національних інтересів держави, забезпечення дотримання митного законодавства та створення сприятливих умов для розвитку зовнішньої торгівлі [128]. Ці положення мають принципове значення для публічного адміністрування РЗ, оскільки визначають цілі та завдання державного впливу на експортно-імпортні операції із зерном.

Принципи законності, прозорості, рівності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та мінімізації митних формальностей формують нормативні межі діяльності митних органів щодо суб'єктів РЗ [87, с.

84]. Таким чином, загальні засади митної справи виступають базою для реалізації митної політики у зерновій сфері.

Суттєво впливають на публічне адміністрування РЗ норми МК України, які визначають правовий статус суб'єктів митних правовідносин. До них належать: декларанти, перевізники, митні брокери, а також митні органи як суб'єкти владних повноважень (ст. 265–268 МК України) [143, с. 47].

Для РЗ ці положення мають практичне значення, оскільки встановлюють права й обов'язки учасників митних процедур під час експорту та/чи імпорту зерна, а також межі відповідальності за порушення митного законодавства [154]. Чітке визначення статусу суб'єктів сприяє ефективності митного адміністрування та зниженню корупційних ризиків.

Одним із ключових інститутів митного законодавства, що впливає на публічне адміністрування РЗ, є митні режими. Зокрема, МК України визначає правовий зміст митних режимів експорту, імпорту, транзиту, митного складу та переробки на митній території [101, с. 101].

Застосування відповідного митного режиму до зерна безпосередньо впливає на порядок його митного оформлення, справляння митних платежів та здійснення митного контролю. Через механізм митних режимів держава реалізує регуляторний вплив на обсяги та напрями руху зернової продукції [59, с. 69].

Важливе місце у публічному адмініструванні РЗ посідають норми МК України, що регламентують митні процедури та митний контроль. Відповідно до статей 318 – 337 МК України митний контроль здійснюється з метою забезпечення дотримання митного законодавства та міжнародних договорів України [159].

Особливе значення для РЗ мають процедури митного огляду, документального контролю, а також застосування ризик-орієнтованого підходу. Ці норми забезпечують баланс між фіскальними інтересами держави та потребами суб'єктів господарювання у своєчасному та належному переміщенні товарів [146, с. 118].

Фіскальний аспект публічного адміністрування РЗ реалізується через норми МК України щодо митних платежів та митної відповідальності. Вони визначають порядок справляння ввізного та вивізного мита, а також інших обов'язкових платежів, пов'язаних із переміщенням зерна через митний кордон [50].

Окрему роль відіграють норми про відповідальність за порушення митних правил, які мають превентивне значення та спрямовані на забезпечення законності у сфері зовнішньої торгівлі зерном [115, с. 164].

Таким чином, норми МК України забезпечують суттєвий вплив на публічне адміністрування РЗ в Україні. Вони формують правові засади митної політики держави, визначають статус суб'єктів митних правовідносин, регламентують митні режими, процедури та контроль, а також встановлюють механізми фінансового та правового впливу на експортно-імпорتنі операції із зерном. Сукупна дія цих норм сприяє реалізації державних інтересів, забезпеченню продовольчої безпеки та інтеграції України у світовий аграрний ринок.

Зауважимо, що важливу роль у публічному адмініструванні РЗ відіграє КМ України, який забезпечує реалізацію державної аграрної політики та визначає механізми державного регулювання у цій сфері. Зокрема, КМ України відповідно до статті 2 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» забезпечує розробку та виконання загальнодержавних програм, включаючи програму розвитку АПК; здійснює державну підтримку сільськогосподарського потенціалу держави; підтримує баланс для розвитку всіх форм власності, включаючи і приватну; проводить заходи щодо забезпечення національної безпеки України, зокрема, і продовольчої безпеки; організовує здійснення зовнішньоекономічної діяльності, включаючи експорт зернової продукції; спрямовує та координує роботу міністерств, включаючи уповноважений орган, а також інших органів виконавчої влади, здійснює контроль за їхньою діяльністю [155].

Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України (далі – МЕДСГ України), як уповноважений орган на РЗ України, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується КМ України. Щодо публічного адміністрування РЗ, то уповноважений орган забезпечує:

- формування та реалізацію державної політики економічного та соціального розвитку, зовнішньої торгівлі, включаючи торгівлю зерновими культурами;

- формування та реалізацію державної аграрної політики, державної політики у сфері сільського господарства з питань продовольчої безпеки держави тощо;

- формування та реалізацію державної зовнішньоекономічної політики, державної політики у сфері розвитку підприємництва, державно-приватного партнерства;

- формування та реалізацію державної політики у сфері державного експортного контролю, включаючи зернові культури;

- формування державної політики у сфері захисту прав споживачів, державної політики з контролю за цінами, державної регуляторної політики та державної політики з питань ліцензування, дозвільної системи, нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, зокрема і на РЗ [73].

До сфери публічного адміністрування РЗ в Україні також здійснюють й органи місцевого самоврядування. Так, відповідно до статті 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», до системи місцевого самоврядування належать:

- територіальну громаду;
- сільську, селищну, міську раду;
- сільського, селищного, міського голову;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;

- районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- органи самоорганізації населення [156].

Органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у системі публічного адміністрування РЗ в Україні, забезпечуючи реалізацію державної продовольчої політики на місцевому рівні, створення належних організаційно-правових та економічних умов для функціонування суб'єктів РЗ. Водночас їхні повноваження мають допоміжний, забезпечувальний та координаційний характер і здійснюються у межах, визначених чинним законодавством.

Так, відповідно до статей 26 та 27 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» органи місцевого самоврядування уповноважені вирішувати питання соціально-економічного розвитку відповідних територій, у тому числі шляхом затвердження програм розвитку АПК, що включають і РЗ [156].

Органи місцевого самоврядування ухвалюють місцеві цільові програми підтримки сільськогосподарських товаровиробників, організовують їх реалізацію та здійснюють контроль за використанням бюджетних коштів, спрямованих на розвиток РЗ [50].

Згідно зі статтею 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» територіальні громади здійснюють право комунальної власності, у тому числі щодо об'єктів аграрної інфраструктури [156]. Зокрема, до повноважень органів місцевого самоврядування належать:

- управління комунальними елеваторами, зерносховищами та іншими об'єктами зернової логістики;
- передача таких об'єктів в оренду або концесію;
- створення комунальних підприємств у сфері зберігання та первинної обробки зерна.

Зазначені повноваження спрямовані на забезпечення безперебійного функціонування місцевої зернової інфраструктури та підвищення інвестиційної привабливості територій [148].

Згідно зі статтями 122, 124 Земельного кодексу України органи місцевого самоврядування розпоряджаються землями комунальної власності сільськогосподарського призначення в межах територіальних громад [81].

Щодо публічного адміністрування РЗ, то органи місцевого самоврядування:

- надають земельні ділянки для вирощування зернових культур;
- погоджують відведення земель для будівництва елеваторів, зерносховищ, логістичних об'єктів;
- здійснюють контроль за використанням і охороною земель відповідно до цільового призначення.

У відповідності до вимог Бюджетного та Податкового кодексів України, органи місцевого самоврядування можуть надавати фінансову підтримку суб'єктам господарювання, діяльність яких пов'язана з РЗ в межах місцевих бюджетів [154].

Зокрема, такими повноваженнями є:

- встановлення місцевих податкових пільг у межах компетенції;
- співфінансування заходів із розвитку зернової інфраструктури;
- підтримка аграрних кооперативів та фермерських господарств.

Водночас органи місцевого самоврядування забезпечують реалізацію окремих контрольних функцій у сфері публічного адміністрування РЗ у межах делегованих повноважень. Зокрема, вони здійснюють контроль за дотриманням правил благоустрою, екологічних та санітарних вимог при розміщенні й експлуатації зернових об'єктів [162].

Отже, органи місцевого самоврядування не здійснюють безпосереднього впливу на РЗ, а впливають опосередковано і є важливими суб'єктами публічного адміністрування, що забезпечують реалізацію державної аграрної

політики на місцевому рівні. Їхні повноваження мають комплексний характер і спрямовані на створення організаційних, майнових, земельних та фінансових умов для ефективного функціонування РЗ в Україні.

Також варто підкреслити, що на РЗ виникають певні ризики, що можуть бути наслідком його недосконалого публічного адміністрування, зокрема:

- зростання обсягів світового виробництва зернової продукції створює передумови для забезпечення ринків достатньою кількістю як пшениці, так і фуражних зернових та рису;

- приріст населення залишатиметься однією із суттєвих причин зростання попиту на продукцію сільськогосподарського призначення, зокрема на зернові культури;

- зростання цін на зернові на світових ринках зумовлює розширення сільськогосподарськими товаровиробниками посівних площ, а високі світові ціни на енергоносії – збільшення частки використання зернових (переважно кукурудзи) у виробництві біопалива, що буде додатковим фактором збереження високих цін;

- криза, що нині має місце на вітчизняному РЗ, певною мірою негативно впливає і на світовий РЗ, що зокрема віддзеркалюється у підвищеній увазі страхових компаній до ситуації в Азово-Чорноморському регіоні та зростанні вартості страхування експортних вантажів, зокрема зерна;

- високі ціни на енергетичні ресурси призводять до підвищення цін на пальне, електроенергію, добрива, засоби захисту рослин та інші матеріально-технічні ресурси, що підвищує собівартість виробництва сільськогосподарської продукції та може спричинити скорочення обсягів виробництва зернових в Україні [55].

Ураховуючи викладені вище ризики, слід зосередити увагу на підвищенні ефективності системи управління запасами основних зернових культур та продовольства для оптимального забезпечення внутрішнього РЗ [55].

Досліджуючи ці питання, необхідно вказати, що основними складовими ризиків, які можуть бути наслідком неналежного адміністрування РЗ, є:

- відсутність кваліфікованих фахівців, які розуміють комплекс проблем і ризиків, що мають місце на РЗ;
- відсутність посередників та методологів, які здатні створити якісні логістичні рішення на РЗ;
- відсутність надійного довгострокового партнера, спроможного страхувати і виплачувати страхову суму при настанні страхового випадку;
- відсутність якісної системи оцінки ризиків та попереднього контролю для виявлення загрози ризиків ще до їх настання;
- інертна позиція держави та відсутність реальної підтримки сільськогосподарських виробників на РЗ [78, с. 51; 32, с. 12].

2.3. Характеристика системи суб'єктів публічного адміністрування ринку зерна в Україні

Сучасний етап розвитку публічного управління та адміністрування в Україні характеризується трансформацією традиційних управлінських моделей, зумовленою демократизацією суспільних відносин, децентралізацією влади, євроінтеграційними процесами та зростанням ролі людини як центральної цінності публічної діяльності. У цьому контексті особливого значення набуває наукове осмислення системи суб'єктів публічного адміністрування, оскільки саме через діяльність цих суб'єктів реалізується публічна влада, забезпечується виконання законів, надання адміністративних послуг і захист публічних та приватних інтересів [6, с. 45].

Зміст системи суб'єктів публічного адміністрування не зводиться лише до переліку органів публічної влади. Йдеться про складне, багаторівневе утворення, яке охоплює державні органи, органи місцевого самоврядування, інститути делегованих повноважень, а також окремих посадових і службових осіб, наділених владно-управлінськими функціями. Розкриття змісту цієї

системи є необхідною передумовою для розуміння механізмів публічного адміністрування, меж компетенції відповідних суб'єктів та їхньої взаємодії між собою [95, с. 112].

В адміністративному праві під суб'єктами публічного адміністрування традиційно визнають носіїв публічно-владних повноважень, які здійснюють управлінську діяльність у публічних інтересах на підставі та на виконання норм законодавства [4, с. 78; 3]. Такі суб'єкти виступають активною стороною адміністративно-правових відносин і мають можливість ухвалювати обов'язкові для виконання рішення, застосовувати заходи адміністративного примусу або надавати адміністративні послуги.

Публічне адміністрування, на відміну від класичного державного управління, передбачає ширше коло суб'єктів. До нього залучають не лише органи виконавчої влади, а й органи місцевого самоврядування, публічні установи, підприємства, а в окремих випадках – приватні суб'єкти, яким делеговано публічні функції [88, с. 96]. Такий підхід відповідає європейській адміністративно-правовій доктрині, у межах якої публічна адміністрація розглядається як сукупність організацій та осіб, що виконують публічні завдання.

Отже, загальною ознакою суб'єктів публічного адміністрування є їхня участь у реалізації публічної влади та спрямованість діяльності на задоволення суспільно-важливих потреб. Саме ця ознака об'єднує різні за правовим статусом елементи в єдину систему [182, с. 134].

Система суб'єктів публічного адміністрування характеризується цілісністю, ієрархічністю, взаємопов'язаністю та функціональною диференціацією. Кожен суб'єкт у цій системі має власне місце, визначене обсягом компетенції, територіальним рівнем діяльності та характером публічних функцій [141, с. 51].

Ієрархічність системи виражається насамперед у співвідношенні органів виконавчої влади різних рівнів – від КМ України як вищого органу в системі виконавчої влади до центральних та місцевих органів виконавчої влади.

Водночас органи місцевого самоврядування не входять до цієї ієрархії, проте є складовою системи публічного адміністрування, оскільки реалізують публічні функції на місцевому рівні [45, с. 203].

Взаємопов'язаність суб'єктів публічного адміністрування виражається у координації, субординації, взаємному контролі та співпраці під час реалізації публічних завдань. Без належної взаємодії між елементами системи неможливе ефективне функціонування публічної адміністрації загалом [11, с. 89].

Слід зазначити, що суб'єкти публічного адміністрування класифікуються за різними критеріями. Найпоширенішою є класифікація за організаційно-правовою формою, відповідно до якої виокремлюють:

- органи виконавчої влади;
- органи місцевого самоврядування;
- інші суб'єкти, наділені владно-управлінськими повноваженнями [201, с. 67].

За обсягом компетенції суб'єкти публічного адміністрування поділяються на суб'єкти загальної, спеціальної та спеціалізованої компетенції. Суб'єкти загальної компетенції здійснюють управління у різних сферах суспільного життя (наприклад, КМ України), тоді як суб'єкти спеціальної компетенції реалізують публічні функції у визначених галузях або сферах суспільного життя [126, с. 142; 123].

Окрему групу становлять суб'єкти делегованих повноважень – юридичні та фізичні особи приватного права, яким держава або органи місцевого самоврядування передають частину публічних функцій. Наявність таких суб'єктів свідчить про розширення меж публічного адміністрування та використання нових управлінських підходів [64, с. 118].

Важливим елементом змісту системи суб'єктів публічного адміністрування є їхній правовий статус, що охоплює компетенцію, права, обов'язки, відповідальність та гарантії діяльності. Саме через правовий статус

визначають реальну роль конкретного суб'єкта в системі публічної адміністрації [110, с. 59].

Водночас відповідальність суб'єктів публічного адміністрування за результати своєї діяльності є важливою гарантією дотримання прав і свобод людини та громадянина. У цьому розумінні система суб'єктів публічного адміністрування тісно пов'язана з інститутами адміністративної юстиції та контролю [171, с. 176].

Розуміння змісту системи суб'єктів публічного адміністрування має не лише теоретичне, а й практичне значення. Воно дозволяє визначити межі втручання публічної влади у сферу приватних інтересів, оптимізувати управлінські процеси та забезпечити належну якість адміністративних послуг [177, с. 214].

Також системний підхід до суб'єктів публічного адміністрування сприяє підвищенню рівня прозорості та підзвітності публічної влади, що є однією з ключових вимог європейських стандартів врядування. У цьому сенсі вдосконалення системи суб'єктів публічного адміністрування розглядають як важливий напрям реформування публічної адміністрації в Україні [227, с. 92].

Таким чином, зміст системи суб'єктів публічного адміністрування полягає у сукупності взаємопов'язаних і взаємодіючих носіїв публічно-владних повноважень, які реалізують публічні функції для задоволення суспільних потреб. Ця система характеризується багаторівневістю, різноманітністю суб'єктного складу та функціональною диференціацією.

Розкриття змісту системи суб'єктів публічного адміністрування дає змогу глибше зрозуміти природу публічної влади, механізми її реалізації та напрями подальшого реформування адміністративно-правових інститутів. В умовах євроінтеграції України зазначена проблематика набуває особливої актуальності та потребує подальших наукових досліджень.

Однією з ключових у сучасній адміністративно-правовій науці й теорії публічного управління є правова категорія «суб'єкти публічного адміністрування». Зазначена категорія охоплює сукупність органів, посадових

осіб та суб'єктів, які реалізують публічні функції та мають публічно-владні повноваження. Через важливість практичного застосування цієї категорії питання її тлумачення, визначення елементів, ознак та структури активно досліджувалися як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Такі дослідження охоплюють питання теоретичного осмислення суб'єктів публічного адміністрування, класифікаційні моделі, правовий статус та тенденції трансформації цієї категорії в умовах проведення в країні адміністративної реформи [6, с. 78].

Зокрема, відомий український правознавець В. Б. Авер'янов у своїх працях із адміністративного права розглядає поняття «адміністративна діяльність», а саме феномен суб'єктів публічного адміністрування як носіїв публічно-владних повноважень. Він акцентує увагу на правовому статусі таких суб'єктів, їхній компетенції та функціях у системі державної влади [6, с. 112; 7; 69; 71].

Інший видатний науковець Ю. П. Битяк систематизує підходи до класифікації суб'єктів публічного адміністрування, виділяючи органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та інші носії публічних функцій. Він підкреслює, що правове закріплення компетенції та гарантій діяльності суб'єктів є основою законності публічних відносин [5, с. 214]. Значення наукового доробку Ю. П. Битяка полягає у систематизації та юридичній класифікації суб'єктного складу публічного адміністрування.

Наукові праці О. В. Кузьменко присвячені правовому статусу суб'єктів публічної адміністрації, включаючи питання компетенції, прав, обов'язків і відповідальності. Автор детально аналізує ознаки суб'єктів адміністративних відносин, їхню правову природу, а також механізми функціонування у публічній сфері [110, с. 59-63; 8; 9; 111].

Відомий у наукових колах С. В. Ківалов розглядає питання суб'єктів публічного адміністрування в контексті європейських стандартів управління. Автор пояснює, що сучасна система публічного адміністрування включає не лише органи владної вертикалі, а й різні форми реалізації публічних функцій,

зокрема через делеговані повноваження приватним суб'єктам [88, с. 98]. Це дає більш широку характеристику на суб'єктність у публічному адмініструванні, виходячи за межі класичної виконавчої влади.

А. М. Школик у своїх працях розглядає публічне адміністрування як комплексну соціально-правову категорію. Він також досліджує суб'єкти на рівні їхніх взаємодій та функціональної ролі у системі публічного управління, підкреслюючи їхню координаційну, інтеграційну роль у здійсненні державної політики [201, с. 132-136].

У своїх наукових роботах Т. О. Коломоєць приділяє увагу питанням формування та розвитку системи суб'єктів публічного адміністрування. Так, у своїх дослідженнях він аналізує адміністративно-правову доктрину та сучасні тенденції розбудови адміністративної системи в Україні, зокрема в контексті децентралізації влади і розширення повноважень місцевих органів [95, с. 150-152; 93].

Р. С. Мельник розглядає суб'єкти публічного адміністрування через призму адміністративно-правових відносин та систему органів виконавчої влади, акцентуючи увагу на нормативно-правовому забезпеченні їхньої діяльності й контролю за реалізацією публічних функцій [126, с. 201-205; 123].

Також необхідно зазначити, що організація економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСД), як міжнародний орган, проводить широкі порівняльні дослідження моделей публічного адміністрування, включаючи аналіз суб'єктів публічного управління. У звітах організації проаналізовано, як різні держави реалізують публічні функції, яку роль відіграють різні суб'єкти та як забезпечується ефективність їхньої взаємодії [227, с. 74-78].

Такі дослідження є важливими для розуміння трансформаційних тенденцій та імплементації кращих практик у національну систему. Фундаментальні дослідження вказаних вище авторів створили теоретичну основу для подальшого розвитку адміністративної науки та ефективного публічного адміністрування в Україні.

У процесі формування та подальшого розвитку в Україні ринкового середовища, виникає об'єктивна необхідність системного вивчення сутності РЗ, його місця в структурі ринку сільськогосподарської продукції та функціонального значення, змісту чинників у формуванні співвідношення попиту-пропозиції, величини цінових коливань, виявлення детермінантних зв'язків між учасниками зернового ринку тощо. Ринкова структура, яка здебільшого задовольняє потреби споживачів і відповідає їхнім вимогам, забезпечує стійкий попит на високоякісну продукцію за прийнятною середньозваженою ціною.

Закономірно, що підґрунтям вказаного процесу є встановлення тісних господарських зв'язків між учасниками ринку, а також регулювання виробництва і збуту сільськогосподарської продукції з урахуванням поточного та потенційного попиту [52, с. 17].

Водночас подальший розвиток та вдосконалення ринкової моделі РЗ в Україні вимагає чіткого визначення кола суб'єктів РЗ, а також здійснення якісного та ефективного публічного адміністрування сфери сільськогосподарської продукції в Україні [60, с. 21].

Отже, метою публічного адміністрування РЗ в Україні є:

- забезпечення продовольчої безпеки держави;
- формування сприятливої для РЗ інвестиційної, кредитної, податкової, митної політики;
- оптимізація структури та ефективності зернового виробництва з урахуванням потенціалу природно-кліматичних умов та ринкової кон'юнктури;
- забезпечення функціонування РЗ на засадах поєднання вільної конкуренції та державного регулювання з метою збалансування інтересів суб'єктів господарювання та держави;
- встановлення державного контролю за якістю зерна, продуктів його переробки та сортового насіння;
- стабілізація ринкових ресурсів зерна;

- нарощування експортного потенціалу РЗ;
- визнання пріоритетності розвитку РЗ;
- визначення порядку експорту та імпорту зерна та продуктів його переробки за міжнародними договорами [154].

Характеризуючи суб'єкти РЗ, необхідно вказати, що до них можуть бути віднесені суб'єкти господарювання різних організаційно-правових форм, які беруть участь у здійсненні виробництва, зберіганні, переробці, транспортуванні та реалізації зерна в Україні, а також інших суб'єктів господарювання, що забезпечують реалізацію фінансового контролю за цими процесами [17, с. 138–139].

Зважаючи на викладене, суб'єкти РЗ умовно можна поділити на сім груп:

1. Суб'єкти виробництва зерна:

- приватні та державні агропромислові підприємства;
- фермерські господарства;
- особисті господарства населення.

2. Суб'єкти зберігання та переробки зерна:

- елеватори;
- хлібні бази;
- борошномельні та комбікормові підприємства.

3. Суб'єкти регулювання ринку:

- ВР України, КМ України, МЕДСГ України;
- інші суб'єкти державних органів регулювання в межах визначених компетенцій;

– місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

4. Суб'єкти організації торгівлі:

- біржі;
- внутрішні та зовнішні оптові ринки;
- міські та сільські ринки;

- магазини роздрібної торгівлі;
- фірмові магазини сільськогосподарських та переробних підприємств;
- ярмарки;
- аукціони;
- виставки.

5. Суб'єкти фінансово-розрахункового обслуговування:

- банківські установи;
- кредитні спілки;
- розрахунково-клірингові установи;
- страхові організації;
- фінансові установи, що уповноважені державою.

6. Суб'єкти транспортно-логістичної системи:

- залізничний транспорт;
- автомобільний транспорт;
- водний транспорт;
- повітряний транспорт;
- морські та річкові порти;
- елеватори та зерносклади;
- переробні підприємства.

7. Інші суб'єкти господарювання, які діють на РЗ, зокрема:

- інформаційно-аналітичні;
- асоціації та об'єднання у сфері агропромислового комплексу;
- організації, які контролюють, тощо [114].

Відповідно до Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» використовується інша модель поділу суб'єктів зернового ринку. Так, суб'єктами РЗ є суб'єкти виробництва зерна; суб'єкти зберігання зерна; акредитовані біржі; Гарантійний фонд виконання зобов'язань за складськими документами на зерно; інші суб'єкти господарювання, які діють на РЗ.

Суб'єктами виробництва зерна є: власники, орендарі та користувачі земельних ділянок, які використовують їх для виробництва зерна.

Суб'єктами зберігання зерна є: зернові склади (елеватори, хлібні бази, хлібоприймальні, борошномельні і комбікормові підприємства); суб'єкти виробництва зерна, які зберігають його у власних або орендованих зерносховищах, та інші суб'єкти господарювання, які беруть участь у процесі зберігання зерна. Суб'єкти зберігання зерна відповідно до укладених договорів складського зберігання із суб'єктами РЗ гарантують забезпечення якості та дотримання нормативів природних втрат зерна упродовж терміну його зберігання [154].

Суб'єктам РЗ гарантується право вільно розпоряджатися власними ресурсами зерна та продуктами його переробки, укладати угоди щодо їхнього продажу, у тому числі на експорт, брати участь у формуванні зернових ресурсів України [154].

Зерно підлягає зберіганню у зернових складах на підставі договорів складського зберігання [154].

Досліджуючи питання правового регулювання діяльності суб'єктів РЗ в Україні, то необхідно вказати, що нині є базові нормативно-правові акти, які регламентують діяльність суб'єктів РЗ.

Зокрема, Інструкція про ведення обліку й оформлення операцій із зерном і продуктами його переробки на хлібоприймальних та зернопереробних підприємствах, затверджена наказом Міністерства аграрної політики України 13.10.2008 р. № 661, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18.11.2008 р. за № 1111/15802 (втратила чинність 10.03.2017).

Ця інструкція визначала дії, які необхідно проводити із зерном та за якими типовими формами їх здійснювати. Слід зазначити, що ця інструкція є нечинною, скасована на підставі розпорядження Кабінету Міністрів від 10.03.2017 р. № 166-р.

Наказом Міністерства аграрної політики України від 27.06.2003 № 198, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16.07.2003 за № 605/7926, затверджено Положення про обіг складських документів на зерно.

Відповідно до вказаного положення для отримання складських документів зберігачу необхідно укласти договір із Державним підприємством «Держреєстри України» та отримати складські документи. Зерновий склад упродовж одного робочого дня (у встановленому порядку) повинен внести дані про видані ним складські документи до Реєстру складських документів на зерно. Зерновий склад на підтвердження прийняття зерна видає один із таких документів: подвійне складське свідоцтво; просте складське свідоцтво; складську квитанцію.

Така процедура визначається Порядком ведення реєстру складських документів на зерно та зерна, прийнятого на зберігання, що затверджений наказом Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Порядку ведення основного реєстру складських документів на зерно та зерна, прийнятого на зберігання, і реєстру зернового складу» від 11.08.2005 р. № 374, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 23.09.2005 р. за № 1098/11378.

Вказане питання також врегульоване постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2004 р. № 1569, якою затверджено Порядок ведення реєстру складських документів на зерно та зерна, прийнятого на зберігання.

Необхідно вказати, що основний реєстр складських документів на зерно та зерна, прийняті на зберігання, є електронною базою даних, що формується на основі інформації реєстрів, які ведуть на зернових складах, через електронну мережу. Реєстр зернового складу ведуть в електронному вигляді та письмовій формі (книга реєстрації). Інформація в електронному реєстрі та книзі реєстрації повинна бути ідентична. Форму і порядок ведення електронного реєстру та книги реєстрації затверджує держатель реєстру. Забезпечення ведення основного реєстру здійснює його держатель – МЕДСГ України [158].

Наступним нормативним актом, що врегульовує відносини на РЗ в Україні є наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського

господарства України «Про затвердження Галузевих типових форм облікових документів, які використовуються під час зберігання і переробки зерна та продуктів його переробки» від 08.04.2021 № 728, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03.06.2021 за № 748/36370.

Визначений наказ частково замінив Інструкцію про ведення обліку й оформлення операцій із зерном і продуктами його переробки на хлібоприймальних та зернопереробних підприємствах (наказ Міністерства аграрної політики України від 13.10.2008 № 661) із ведення кількісно-якісного обліку зерна та продуктів його переробки та інших скасованих нормативних актів, який зберіг важливі форми обліку (Книга кількісно-якісного обліку зерна та продуктів його переробки (типова форма № 36); розпорядження-акт на доробку зерна, насіння олійних культур (типова форма № 34); акт-розрахунок (типова форма № 2); картка лабораторного дослідження зерна (типова форма № 47); акт на знищення непридатних відходів (типова форма № 23) тощо).

Наразі до зерна та зернових культур застосовують стандарти, які вимагають технічні регламенти. Наразі державні стандарти України (далі – ДСТУ) – стандарти, розроблені відповідно до чинного законодавства, що встановлюють для загального та багаторазового застосування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, для досягнення оптимального ступеня впорядкованості, розроблені на основі консенсусу та затвержені уповноваженим органом. Стандарти ДСТУ діють із 1993 року [72].

Зокрема, в Україні є чинними Національні стандарти на кожний вид зерна чи насіння, наприклад: ДСТУ 3768:2019 «Пшениця. Технічні умови»; ДСТУ 3769:98 «Ячмінь. Технічні умови»; ДСТУ 4525:2006 «Кукурудза. Технічні умови»; ДСТУ 7011:2009 «Соняшник. Технічні умови»; ДСТУ 4964:2008 «Соя. Технічні умови»; ДСТУ 4966:2008 «Насіння ріпаку для промислового переробляння. Технічні умови» та інші. Слід зазначити, що вказані ДСТУ містять посилання на нормативно-правові акти, за якими визначають до якого класу належить зерно.

Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 04.02.2011 № 10 затвердив Інструкцію щодо технології зберігання зерна у зерносховищах із застосуванням полімерних зернових рукавів. Цей наказ зареєстровано в Міністерстві юстиції України 09.02.2011 р. за № 176/18914.

Ще одним документом, що регламентує діяльність суб'єктів РЗ в Україні є Порядок розрахунку норм природних втрат зерна та продуктів його переробки при зберіганні на зернових складах та зернопереробних підприємствах, що затверджено наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12.06.2019 № 316, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05.07.2019 р. за № 743/33714.

На підставі викладеного, можемо зробити висновок, що безпосередньо процес публічного адміністрування РЗ в Україні пов'язаний із функціонуванням РЗ, зокрема його інфраструктурою. У свою чергу РЗ має пряму кореляцію і залежить від зовнішніх та внутрішніх факторів, які впливають на стан та процеси функціонування цього сегменту економіки країни. Слід зазначити, що значні зміни на РЗ відбуваються у період запровадження воєнного стану в Україні, це пов'язано зі зменшенням посівних площ, об'єктів для зберігання зернових, логістичних шляхів, експортних коридорів тощо. Ці зміни впливають як на фінансову, так і на продовольчу безпеку країни [39].

Зауважимо, що публічне адміністрування РЗ в Україні здійснюється багаторівневою системою суб'єктів, які наділені владними управлінськими, регуляторними, контрольними та сервісними повноваженнями у сфері виробництва, обігу, зберігання, експорту та імпорту зерна. Формування такої системи зумовлене стратегічним значенням зернового ринку для національної економіки, продовольчої безпеки держави та реалізації аграрної політики України [62, с. 45].

Діяльність суб'єктів, які забезпечують здійснення публічного адміністрування РЗ в Україні, ґрунтується на засадах Конституції України, законів України, підзаконних нормативно-правових актів, а також норм

адміністративного, фінансового, цивільного та митного права. Така діяльність характеризується ієрархічністю, функціональною диференціацією та взаємодією між органами різних рівнів управління [7, с. 112].

Перше місце у запропонованій автором ієрархії, посідає *Верховна Рада України*, яка є суб'єктом публічного адміністрування РЗ опосередковано, реалізуючи законодавчі та контрольні повноваження. Основні її функції – це визначення правових засад аграрної політики, прийняття законів у сфері обігу зерна, державної підтримки сільського господарства, здійснення зовнішньоекономічної діяльності, а також забезпечення парламентського контролю за діяльністю органів виконавчої влади [9, с. 78].

На другому місці знаходиться *КМ України*, який є центральним суб'єктом публічного адміністрування загальної компетенції, що забезпечує реалізацію державної аграрної політики у сфері зернового ринку. Він координує діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, затверджує державні цільові програми, визначає механізми державної підтримки та регулювання експорту зерна [155].

Далі розміщені центральні органи виконавчої влади спеціальної компетенції, а саме:

Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. Указаний суб'єкт є профільним органом, який формує та реалізує державну політику у сфері зернового виробництва. Окрім інших, до його повноважень належить розробка стратегій розвитку РЗ, нормативно-правове регулювання діяльності суб'єктів АПК, координація державних програм підтримки товаровиробників [73].

Також цей орган виконавчої влади здійснює вплив на публічне адміністрування РЗ через регулювання зовнішньоекономічної діяльності, формування торговельної політики, застосування інструментів ліцензування та квотування експорту зерна у випадках, визначених законодавством [73].

Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів реалізує контрольні-наглядові функції у сфері якості та

безпеки зернової продукції. До її повноважень належать: фітосанітарний контроль, державний нагляд за дотриманням стандартів зберігання та транспортування зерна, а також застосування адміністративних заходів впливу у разі виявлення порушень [161].

Державна митна служба України забезпечує реалізацію митної політики у сфері експорту та імпорту зерна, здійснює митний контроль, митне оформлення зернових вантажів, справляння митних платежів та запобігання порушенням митного законодавства [128].

Також, на думку автора, до суб'єктів, які забезпечують здійснення публічного адміністрування РЗ в Україні, можна віднести органи фінансового контролю, а також органи, що здійснюють наглядові функції, як-от:

Міністерство фінансів України визначає бюджетні та фінансові механізми впливу на РЗ, забезпечує фінансування державних програм підтримки аграрного сектору, а також формує податкову політику у сфері сільського господарства [50].

Державна аудиторська служба України, що здійснює державний фінансовий контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів, спрямованих на розвиток РЗ, а також перевіряє дотримання фінансової дисципліни суб'єктами господарювання [160].

За визначеною автором ієрархією, наступними є органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади:

Органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації відіграють важливу роль у реалізації державної аграрної політики на регіональному рівні. Вони сприяють розвитку інфраструктури РЗ, підтримують місцевих товаровиробників, забезпечують виконання державних програм у межах делегованих повноважень [156].

Також до суб'єктів, які забезпечують здійснення публічного адміністрування РЗ в Україні, можна віднести й інших суб'єктів господарювання, що наділені публічними повноваженнями, зокрема: а) державні підприємства; б) спеціалізовані установи; в) фонди та

консультативно-дорадчі органи, діяльність яких має публічно-правовий характер та спрямована на забезпечення стабільного функціонування РЗ [208, с. 301].

Система суб'єктів публічного адміністрування РЗ в Україні є комплексною, багаторівневою та функціонально диференційованою. Її ефективне функціонування забезпечує реалізацію державної аграрної політики, стабільність РЗ та продовольчу безпеку держави.

Висновки до розділу 2

Отже, автором за результатами дослідження механізму публічного адміністрування ринку зерна в Україні:

1. Надано визначення поняття «публічного адміністрування ринку зерна в Україні», зокрема, це врегульована нормами публічного права цілеспрямована діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що здійснюється із застосуванням адміністративно-правових та організаційно-економічних інструментів, спрямована на формування, функціонування та розвиток РЗ, забезпечення продовольчої безпеки держави, захист публічних та приватних інтересів учасників ринку, дотримання вимог якості та безпеки зернової продукції, а також стабільність і прозорість зернових товаропотоків в умовах побудови економіки ринкового типу.

2. Визначено, що основними складовими механізму публічного адміністрування є: адміністративні методи впливу держави на РЗ, зміст яких полягає у дії сукупності імперативних управлінських засобів, що застосовують уповноважені органи публічної влади в межах їхньої компетенції через прийняття обов'язкових рішень, здійснення контролю, нагляду та застосування заходів адміністративного примусу.

До основних адміністративних методів впливу держави на РЗ, автор відносить такі: контрольно-наглядовий; нормативно-регуляторний; дозвільно-реєстраційний; адміністративно-примусовий; адміністративно-процедурний.

3. Доведено, що зміст механізму публічного адміністрування РЗ в Україні полягає у досягненні стратегічних цілей державної аграрної політики, зокрема забезпечення стабільності внутрішнього ринку, розвитку експорту та захисту прав суб'єктів зернового ринку. Автор підкреслює, що механізм публічного адміністрування РЗ в Україні є комплексною системою інституційних, нормативно-правових, функціональних, інструментальних та процедурних елементів, що у своїй сукупності забезпечують ефективний державний вплив на зерновий ринок та реалізацію публічних інтересів у цій сфері.

4. Публічне адміністрування РЗ в Україні визначається комплексом адміністративно-правових норм, які охоплюють інституційні, функціональні, процедурні, контрольно-наглядові та програмні аспекти управлінської діяльності. Системний характер цих норм забезпечує ефективне функціонування РЗ та реалізацію державної аграрної політики в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Публічне адміністрування РЗ в Україні здійснюють із використанням фінансово-правових норм, які забезпечують мобілізацію, розподіл та використання публічних фінансових ресурсів у сфері функціонування АПК. Фінансово-правові норми встановлюють сукупність бюджетних, податкових, кредитних, валютних та контрольних інструментів, за допомогою яких держава здійснює регуляторний вплив на РЗ, що зумовлює важливе значення фінансового законодавства у підтримці паритетності ринку, розвитку конкурентного середовища та гарантуванні продовольчої безпеки країни.

5. До системи органів публічного адміністрування РЗ в Україні відносять: 1) органи державної влади загальної та спеціальної компетенції, які в межах наданих повноважень забезпечують формування та реалізацію аграрної політики в країні, нормативно-правове регулювання, контроль та нагляд, а також координацію діяльності суб'єктів зернового ринку; 2) органи місцевого

самоврядування, які забезпечують реалізацію державної продовольчої політики на місцевому рівні, що створення належних організаційно-правових та фінансово-забезпечувальних умов для функціонування суб'єктів РЗ. Проте їхні повноваження мають допоміжний та координаційний характер і здійснюються в межах, визначених чинним законодавством.

6. Автор вважає, що суб'єктів РЗ умовно можна поділити на декілька груп, а саме: суб'єкти виробництва зерна (приватні та державні агропромислові підприємства; фермерські господарства; особисті господарства населення); суб'єкти зберігання та переробки зерна (елеватори; хлібні бази; борошномельні та комбікормові підприємства); суб'єкти регулювання ринку (ВР України, КМ України, МЕДСГ України; інші суб'єкти державних органів, які здійснюють регулювання, у межах визначених компетенцій; місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування); суб'єкти організації торгівлі (біржі; внутрішні та зовнішні оптові ринки; міські та сільські ринки; магазини роздрібною торгівлі; фірмові магазини сільськогосподарських та переробних підприємств; ярмарки; аукціони; виставки); суб'єкти фінансово-розрахункового обслуговування (банківські установи; кредитні спілки; розрахунково-клірингові установи; страхові організації; фінансові установи, уповноважені державою); суб'єкти транспортно-логістичної системи (залізничний транспорт; автомобільний транспорт; водний транспорт; повітряний транспорт; морські та річкові порти; елеватори та зерносховища; переробні підприємства); інші суб'єкти господарювання, які діють на РЗ (інформаційно-аналітичні; асоціації та об'єднання у сфері АПК; організації, що забезпечують контроль тощо).

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА В УКРАЇНІ

3.1. Напрями вдосконалення публічного адміністрування ринку зерна в Україні

Функціонування публічного адміністрування в умовах сучасної держави характеризується постійною динамікою змін, що обумовлена трансформацією суспільних відносин, ускладненням управлінських процесів та зростанням ролі публічних інтересів. За таких умов удосконалення публічного адміністрування варто розглядати не як одноразову реформаторську дію, а як тривалий, системний і багатоаспектний процес, що спрямований на підвищення якості управлінського впливу та результативності діяльності органів публічної влади [166, с. 217].

Змістовно вдосконалення публічного адміністрування охоплює перегляд управлінських підходів, оновлення правових механізмів, оптимізацію інституційної побудови публічної адміністрації, а також зміну характеру взаємовідносин між державою та суспільством. У цьому контексті публічне адміністрування поступово трансформується з переважно владно-розпорядчої діяльності у сервісно-орієнтовану модель управління, у центрі якої перебувають потреби особистості та суспільства [97, с. 61].

Наукові підходи до визначення сутності вдосконалення публічного адміністрування передбачають розуміння його як цілеспрямований вплив на систему публічного управління з метою досягнення оптимального співвідношення між ефективністю, законністю та соціальною справедливістю [179, с. 104]. Саме такий підхід дозволяє розглядати вдосконалення не лише як технічне удосконалення управлінських процедур, а й як якісну зміну самої філософії публічної влади.

Аналіз сучасного стану публічного адміністрування в Україні підтверджує, що його вдосконалення потребує реалізації комплексу взаємопов'язаних заходів правового, організаційного та управлінського характеру.

Отже, до загальнотеоретичних напрямів вдосконалення публічного адміністрування можна віднести:

– *оновлення та систематизація нормативно-правових засад публічного адміністрування.* Сучасне адміністративне законодавство України – фрагментарне й суперечливе, негативно впливає на стабільність управлінських процесів та ускладнює реалізацію публічної політики. У зв'язку з цим важливим завданням є формування чітких, логічно узгоджених адміністративних процедур, що відповідатимуть європейським стандартам належного врядування [124, с. 148];

– *інституційне вдосконалення системи публічної адміністрації* передбачає раціоналізацію структури органів виконавчої влади, чітке розмежування компетенції між суб'єктами публічного адміністрування та мінімізацію дублювання повноважень. У цьому контексті децентралізацію слід розглядати не лише як передачу повноважень, а як інструмент підвищення управлінської спроможності органів місцевого самоврядування [42, с. 72];

– *упровадження цифрових технологій.* Цифровізація управлінських процесів забезпечує прозорість діяльності органів влади, спрощує доступ громадян до публічних послуг і водночас створює додаткові механізми контролю за діяльністю посадових осіб [104, с. 203].

Суттєві зміни у сфері публічного адміністрування пов'язані з трансформацією форм і методів управлінської діяльності. Традиційні адміністративно-командні методи поступово втрачають монопольне значення, поступаючись місцем економічним, інформаційним та партнерським інструментам впливу [76, с. 114].

Використання програмно-цільового підходу, стратегічного планування та систем оцінювання ефективності дозволяє забезпечити орієнтацію управлінської діяльності на досягнення конкретних, вимірюваних результатів. Водночас залучення інститутів громадянського суспільства до процесів формування публічної політики сприяє підвищенню рівня легітимності управлінських рішень [207, с. 90].

Проте подальший розвиток публічного адміністрування в Україні нерозривно пов'язаний із реалізацією євроінтеграційного курсу держави та імплементацією принципів належного врядування. У середньо- та довгостроковій перспективі основними орієнтирами мають стати підзвітність публічної влади, відкритість управлінських процесів та посилення ролі громадянина як активного учасника публічно-управлінських відносин [99].

Формування сервісної моделі держави, розвиток цифрової публічної адміністрації та підвищення рівня правової культури публічних службовців визначають стратегічні напрями подальшої модернізації публічного адміністрування [226, с. 98].

Зважаючи на викладене, вважаємо, що вдосконалення публічного адміністрування є складним системним процесом, який передбачає комплексні зміни у правовому регулюванні, організаційній побудові та управлінській практиці діяльності органів публічної влади. Реалізація окреслених загальнотеоретичних напрямів та перспектив розвитку публічного адміністрування створює підґрунтя для підвищення ефективності державного управління та забезпечення сталого розвитку суспільства.

Досліджуючи РЗ в Україні та напрями вдосконалення публічного адміністрування цього ринку, необхідно зауважити, що АПК посідає одне з основних місць у структурі національної економіки. Виробництво, переробка й експорт зернових культур є не тільки джерелом зростання грошових надходжень до державного бюджету, а й перспективою створення робочих місць.

Таким чином, на основі аналізу підтверджено, що Україна має своє місце на світовому ринку з постачання зернових, а експортний попит і надалі буде вагомим мотиваційним аспектом та основою розвитку вітчизняного РЗ [86]. Зростання світового споживання спонукатиме Україну до нарощування темпів виробництва та пропозиції зернових шляхом створення сприятливих умов для діяльності суб'єктів на РЗ. Так, на думку Черемісіної С. Г., провідна роль у цих процесах належить державі.

З огляду на викладене та з метою подальшого розвитку РЗ і вдосконалення його публічного адміністрування, можна виокремити такі пріоритетні заходи:

- *будівництво, реконструкція та модернізація потужностей зі зберігання та переробки зерна.* Так, інвестиції у створення нових потужностей зі зберігання зерна – це не лише будівництво елеваторів, а й розвиток місцевої транспортної та соціальної інфраструктури, створення нових робочих місць;

- *зміцнення репутації України як гаранта продовольчої безпеки на міжнародному рівні.* Зокрема, така репутація необхідна Україні для забезпечення глобальних цілей сталого розвитку, є основою економічної політики, спрямованої на побудову довгострокових економічних відносин із партнерами, які у майбутньому трансформуються в механізм довгострокового партнерства та спільної заінтересованості;

- *нарощування якості вітчизняного зерна.* Україна позиціонується у світі як постачальник найбільш дешевого та переважно фуражного зерна. Поступове підвищення якості – довгострокова перспектива еволюційного розвитку РЗ в реаліях подальшого підвищення вимог до його продукції;

- *досягнення прозорості та прогнозованості ринку.* Ринкова інформація повинна бути доступною всім категоріям користувачів, точною, надійною та здатною забезпечити практичний характер застосування для всіх операторів ринку – сприяти ефективності прийняття та реалізації їхніх управлінських рішень [197].

Водночас розвиток вітчизняного РЗ потребує швидкої мінімізації невідповідності темпів розвитку зернового господарства і транспортно-логістичної інфраструктури. Слід встановити чіткі та прозорі приписи для суб'єктів РЗ, які здатні стимулювати здорову конкуренцію та стати поштовхом у залученні приватних інвестицій у сферу логістичної та транспортної інфраструктури.

Удосконаленню публічного адміністрування РЗ також будуть сприяти:

- посилення державного контролю за тарифами використання залізничної інфраструктури;
- стимулювання залучення інвестицій для оновлення потужностей зі зберігання і перевалки зерна;
- автоматизація транспортно-логістичних процесів, що забезпечить поступове зростання ефективності функціонування вітчизняного РЗ.

Проведені дослідження підтверджують, що підвищення ефективності публічного адміністрування РЗ буде сприяти:

- зростанню рівня конкурентоспроможності та підвищенню якості вітчизняного зерна;
- широкому розвитку та активному впровадженню принципів зернової логістики;
- активізації України в міжнародних зернових організаціях;
- забезпеченню моніторингу, прогнозованості та прозорості РЗ [197].

Узагальнюючи викладене вище, вважаємо, що шляхами вдосконалення публічного адміністрування РЗ в Україні є:

- формування стабільного та сприятливого нормативно-правового поля;
- формування системи державного регулювання та дієвої підтримки виробництва зернових культур через механізми виваженої цінової політики, розвиток агрострахування, сприятливої фіскальної, митної, кредитної, інвестиційної політики;

- стимулювання інноваційних технологій для вирощування зернових культур;
- забезпечення розвитку біржового ринку та ринків капіталу;
- сприяння розвитку виробничої, ринкової та допоміжної інфраструктури РЗ;
- розвиток інформаційного забезпечення суб'єктів РЗ на основі цифровізації всіх процесів, впровадження системи електронної комерції та е-логістики;
- удосконалення ланцюгів товарного транзиту зернових;
- забезпечення оптимального співвідношення вирощування продовольчого та фуражного зерна;
- зональна спеціалізація та концентрація зернового виробництва [85].

Зважаючи на результати проведених досліджень, необхідно зазначити, що, забезпечуючи реалізацію публічних інтересів на РЗ, держава повинна:

- підтримувати сільськогосподарське виробництво та підвищувати конкурентоспроможність суб'єктів РЗ;
- підтримувати дрібних суб'єктів РЗ та суб'єктів, що лише розпочинають свою підприємницьку діяльність;
- розвивати ринкову інфраструктуру, пов'язану з РЗ;
- раціонально використовувати сільськогосподарські угіддя та забезпечувати охорону орних земель;
- підтримувати місцеві ініціативи розвитку сільських територій та якості життя в сільській місцевості;
- забезпечувати пільгове кредитування на придбання новітньої сільськогосподарської техніки;
- розвивати сільськогосподарське машинобудування;
- упроваджувати у виробництво новітні технології для інтенсифікації розвитку РЗ тощо[183, с. 69].

Публічне адміністрування РЗ в Україні має охоплювати не лише державне управління та його державне фінансування, але й такі важелі впливу, як: справляння податків та зборів; проведення кредитної та амортизаційної політики; надання фінансової допомоги; визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами; політика ціноутворення тощо [36].

Слід підкреслити, що пріоритетність РЗ в Україні та його основних складових дає можливість забезпечити населення продовольчими товарами, промисловість – сировиною, а зовнішню торгівлю – експортними товарами. Усе це в кінцевому варіанті призводить до збільшення надходжень валютної виручки, зростання доходів державного та місцевих бюджетів, зменшення рівня безробіття, а також підвищення авторитету України на міжнародній арені [38].

З огляду на це необхідно вказати, що перспективними шляхами подальшого розвитку РЗ в Україні повинні стати:

- збалансована та взаємопов'язана структурна перебудова всіх галузей економіки країни;
- запровадження у виробництво новітніх досягнень науково-технічного прогресу;
- використання світового досвіду виробництва сільськогосподарської продукції;
- упровадження ринкових методів господарювання, зокрема менеджменту та маркетингу в агропромисловій сфері.

Отже, майбутній розвиток РЗ в Україні має відбуватися згідно з концепцією екологічного ресурсозберігаючого сільського господарства, що відповідає цілям збереження і відтворення природних ресурсів. Оцінка перспектив такого розвитку повинна здійснюватися з урахуванням національних інтересів України щодо забезпечення продовольчої безпеки свого населення, а також вимог міжнародних документів, до виконання яких Україна вже приєдналася чи має такий намір у найближчій перспективі.

На думку автора, також до напрямів підвищення ролі РЗ у структурі економіки країни можна віднести:

- поглиблення відносин власності на землю та запровадження дієвих механізмів реалізації права на власність;
- підтримка діяльності сільськогосподарських підприємств;
- реструктуризація та кооперація підприємств, що займаються переробкою сільськогосподарської продукції;
- державне регулювання РЗ із застосуванням цінових важелів, фінансово-кредитної та податкової систем;
- розвиток ринків сільськогосподарської продукції, матеріально-технічних ресурсів та послуг;
- інтенсифікація та диверсифікація зовнішньоекономічної діяльності тощо [1, с. 7].

Актуальними кроками для розв'язання сучасних проблем на вітчизняному РЗ також є:

- розробка державою програми з підтримка фермерства, хмелярства, садівництва, виноградарства, ягідництва, галузі тваринництва;
- підтримка в технічному переоснащенні АПК;
- зниження відсоткових ставок за кредитами;
- фінансова підтримка підприємств АПК за рахунок коштів місцевих бюджетів;
- фінансово-кредитне забезпечення комплексу осінньо-польових робіт тощо [38].

Варто вказати, що на національні особливості РЗ, як складової економічної незалежності держави, мають вплив і загрози, що виникають унаслідок системних зрушень. Зокрема, такими загрозами є:

- недосконалість системи контролю якості;
- зниження купівельної спроможності населення;
- незбалансоване споживання населенням продуктів харчування;

- зростання цін на сільськогосподарську продукцію;
- відсутність нормативного регулювання на рівні держави внутрішнього балансу продовольчого зерна тощо [38].

Водночас основними чинниками, що спонукають до подальшого розвитку РЗ в Україні, є:

- нерозвинена система закупівлі, зберігання, первинної та глибокої переробки, реалізації зернових культур;
- недосконалі відносини між виробниками та переробниками зерна, постачальниками засобів виробництва та каналами розподілу продукції, що призводить до збільшення кількості посередницьких структур та їхні частки у розподілі доходів;
- ціновий диспаритет (низькі закупівельні ціни на зерно, що не покривають витрати та не стимулюють підвищення обсягів виробництва продукції);
- високі ціни на паливно-мастильні матеріали, сільськогосподарську техніку, добрива тощо;
- низька якість сільськогосподарської сировини;
- роздробленість, незначні розміри фермерських та приватних господарств, низький рівень їхньої прибутковості;
- значна частка приватних домогосподарств (більше 50%) у виробництві продукції сільського господарства [38].

Однак, попри високий експортний потенціал, функціонування РЗ супроводжується низкою системних проблем. Зокрема, йдеться про недостатнє забезпечення нормативно-правового регулювання, непрозорість процедур експорту, неузгодженість між державними інституціями, а також слабку інтеграцію цифрових рішень у процес адміністрування – все це створює бар'єри для сталого розвитку зернового сектору.

Тож нині в країні постає необхідність встановлення основних недоліків у системі публічного адміністрування РЗ, аналізу їхніх причин та наслідків, а

також формування пропозицій щодо удосконалення державної політики у цій сфері з урахуванням міжнародного досвіду та внутрішніх викликів, включаючи воєнний стан та логістичні обмеження.

За результатами проведених досліджень, ключовими недоліками системи публічного адміністрування РЗ, на нашу думку, є:

– *недосконалість нормативно-правової бази.* Законодавство, що регулює РЗ, часто є фрагментарним, застарілим або ж суперечливим, що створює правову невизначеність для учасників ринку;

– *неефективна система державного контролю та моніторингу.* Відсутність прозорого механізму обліку виробленого, збереженого та експортованого зерна ускладнює оцінку реальної ситуації на ринку та створює передумови для тіньових схем;

– *корупційні ризики у процедурі експорту зерна.* Дозвільні процеси, логістичні маршрути та митне оформлення нерідко супроводжуються непрозорими практиками, що знижує конкурентоспроможність українських аграріїв;

– *низький рівень цифровізації та автоматизації процесів.* Відсутність єдиної електронної системи обліку, трейдингу та логістики зерна ускладнює координацію між державними інституціями та бізнесом;

– *непередбачуваність регуляторної політики.* Часті зміни правил, обмеження експорту, запровадження квот або ж ліцензій без належного обґрунтування створюють нестабільність на ринку та знижують інвестиційну привабливість сектору;

– *недостатня взаємодія між державними органами.* Функції регулювання ринку розподілені між різними міністерствами та відомствами без чітко визначеного центру відповідальності, що призводить до дублювання повноважень і неефективного управління;

– *інфраструктурні обмеження та логістичні виклики.* Особливо в умовах воєнного стану, проблеми з транспортуванням зерна (обмеження портів,

нестача вагонів, знищення інфраструктури) ускладнюють ринкову діяльність і вимагають оперативного державного втручання;

– *слабкий захист інтересів дрібних і середніх виробників.*

Адміністративна система переважно орієнтована на великі агрохолдинги, у результаті такої політики фермери стикаються з надмірними бар'єрами доступу до ринку, фінансування та експортних можливостей [1, с. 165].

Ураховуючи викладене та з метою зменшення впливу наявних недоліків на РЗ, можемо запропонувати такі шляхи оптимізації публічного адміністрування, які, у свою чергу, сприятимуть підвищенню прозорості, ефективності та передбачуваності результатів публічного адміністрування РЗ в Україні. Зокрема, такими шляхами є:

– *удосконалення нормативно-правової бази* (гармонізація вітчизняного законодавства з європейськими стандартами; прийняття базового закону про обіг зерна, який охоплює всі етапи: виробництво, зберігання, транспортування, торгівлю та експорт; скасування або ж внесення змін та доповнень до застарілих нормативно-правових актів);

– *створення єдиної електронної системи обліку та моніторингу зерна* (запровадження цифрової платформи для відстеження руху зерна «від поля до порту»; інтеграція цієї системи з базами даних податкової, митниці, аграрного реєстру тощо; обов'язкова участь усіх суб'єктів ринку в електронному обліку);

– *дерегулювання та спрощення адміністративних процедур* (скорочення кількості дозвільних документів та усунення дублювання повноважень між органами влади; запровадження принципу «єдиного вікна» для агроекспортерів);

– *підвищення прозорості та зменшення корупційних ризиків* (цифровізація процесів видачі дозволів, сертифікатів та оформлення експорту; створення відкритих реєстрів операцій із зерном; посилення відповідальності посадових осіб за зловживання);

– *забезпечення стабільності регуляторної політики* (упровадження передбачуваних механізмів державного регулювання, з обов'язковим попереднім обговоренням змін із суб'єктами ринку; мінімізація ручного втручання у ринкові процеси (наприклад, квотування чи заборони експорту без достатніх на те підстав);

– *розвиток інфраструктури та логістики* (державне стимулювання будівництва елеваторів, зерносховищ, терміналів; підтримка альтернативних логістичних маршрутів через обмежений доступ до морських портів; залучення міжнародної технічної допомоги для модернізації транспортної інфраструктури);

– *підтримка малих та середніх агровиробників* (забезпечення рівного доступу до зернової біржі, агрострахування, кредитування та державних програм підтримки; розвиток кооперативів і спрощення умов їхньої реєстрації та діяльності);

– *інституційна реформа органів зернового ринку* (розмежування функцій контролю, регулювання та підтримки; посилення ролі незалежних аналітичних центрів та галузевих асоціацій у формуванні агрополітики) [40, с. 8].

Також зауважимо, що подолання негативних тенденцій на РЗ в Україні, а також прискорення його розвитку, буде сприяти підвищенню рентабельності, зниження рівня невизначеності в постачанні та збуті, формування стабільної сировинної зони, налагодження взаємовигідних відносин між виробниками сировини та переробними галузями, концентрації виробничих потужностей, відновлення та розширення ринків збуту продукції, зростання рівня конкуренції, внаслідок зниження вимог до вхідних бар'єрів галузі тощо [180].

Підвищення якості управління на РЗ в Україні сприятиме досягненню високого рівня самозабезпечення населення продовольством, диверсифікації експорту, зниження частки сировинної продукції та збільшення частки переробленої, освоєння зовнішніх ринків новими видами продукції, а також

дозволить реалізувати концепцію екологічного ресурсозберігаючого сільського господарства та збереження національних природних ресурсів у довгостроковій перспективі [38].

Варто відзначити, що певному періоду соціально-економічного розвитку країни відповідає свій набір та певна пропорція методів непрямого та прямого регулювання відносин на РЗ. Для державного регулювання зтяжного перехідного періоду характерне поєднання як методів прямого впливу держави на економіку, так і застосування непрямих методів регулювання. Проте, концепція впливу держави на РЗ також відрізняється щодо вирішення питання про інтенсивність такого впливу та активність державного втручання у ринкові процеси. У цьому зв'язку вибір підходу стосовно РЗ та особливості його правового регулювання, пов'язані зі специфікою галузі. З огляду на зазначене, вважаємо, що для РЗ такими є: природно-кліматичні умови, використання земельних ресурсів, багатогалузевий характер суб'єктів ринку, висока капітало- та енергоємність сільськогосподарського ринку, додатково для вітчизняного РЗ – це кризові явища, що періодично мають місце. Зазначена специфіка РЗ зумовлює необхідність застосування таких форм та методів публічного адміністрування РЗ, які підвищать конкурентоспроможність діяльності суб'єктів РЗ.

Наразі час удосконалення публічного адміністрування РЗ в Україні відбувається шляхом усунення адміністративних бар'єрів та спрощення дозвільних процедур. Нормами законодавства на РЗ необхідно визначити мотивації та стимулювання для виробництва сільськогосподарської продукції. Кінцевою метою такої політики, разом із забезпеченням продовольчої безпеки, має бути збільшення прибутковості суб'єктів РЗ, що сприятиме зростанню зайнятості, збільшенню надходжень до бюджету всіх рівнів, підвищенню доходів населення, а також надасть поштовх розвитку суміжних галузей та інфраструктури [121].

Узагальнюючи викладене, вважаємо, що політика держави на РЗ має органічно поєднувати в собі як заходи стимулювання і стабілізації публічного

адміністрування, так й інноваційні, які основані на прогнозуванні та плануванні управлінських технологій. Забезпечити це можливо як коригуванням нормативно-правового забезпечення публічного адміністрування РЗ за допомогою доповнення цілей політики держави, так і шляхом перегляду правозастосовної практики, що склалася, а також забезпечення спрямованості суб'єктів публічного адміністрування РЗ на спрощення, прискорення адміністративних процедур, стимулювання та підтримку суб'єктів РЗ, задіяних у цій сфері.

Оскільки політика держави на РЗ носить стратегічний та концептуальний характер для напрацювання та реалізації заходів публічного адміністрування РЗ, саме тому від гнучкості, актуальності та системності в її проведенні залежить ефективність такого адміністрування. Ураховуючи недостатню забезпеченість продовольчої безпеки держави, а також падіння рентабельності на інших сільськогосподарських ринках, коригування політики держави та відповідних форм і методів публічного адміністрування РЗ, є одним із першочергових завдань, що стоять перед суб'єктами публічного адміністрування РЗ [23, с. 7].

Також слід вказати, що наразі публічне адміністрування РЗ в Україні:

- підвищує прозорість ринку, а, отже, довіру його інвесторів та безпосередніх учасників;
- є інструментом контролю запасів зернових культур;
- забезпечує попередження проблем якості зернових культур;
- зберігає ідентичність та походження продуктів переробки на основі зерна;
- сприяє освоєнню нових ринків збуту зернових культур;
- запобігає вчиненню шахрайських дій, фальсифікацій та недобросовісної конкуренції;
- є механізмом ліквідації забруднених продуктів та визначення таких джерел під час спалаху хвороб тощо [86].

Разом із тим, вітчизняний РЗ потребує швидкої мінімізації невідповідності темпів розвитку зернового господарства та транспортно-логістичної інфраструктури. Необхідно визначити чіткі та прозорі стандарти діяльності суб'єктів РЗ, які здатні стимулювати вільну конкуренцію та заохочувати приватних інвесторів до розбудови об'єктів логістичної та транспортної інфраструктури [14, с. 15].

Зважаючи на стратегічно визначений курс України на інтеграцію до країн-членів ЄС, наразі актуальним постає питання визначення векторів подальшого розвитку публічного адміністрування РЗ в Україні. Відтак, можемо визначити такі, як:

- стимулювання виробництва зернових культур та продуктів їхньої переробки;
- формування сприятливої для РЗ інвестиційної, кредитної, податкової, митної політики;
- визначення порядку експорту та імпорту зернових культур та продуктів їхньої переробки за міжнародними договорами;
- захист майнових інтересів виробників зернових культур та спрямованість на забезпечення стабільності виробництва у сфері АПК тощо [116].

Також необхідно посилити контроль за тарифами використання залізничної інфраструктури, стимулювання залучення інвестицій для оновлення потужностей зі зберігання та відвантаження зерна, автоматизацію транспортно-логістичних процесів, що забезпечить поступове зростання ефективності функціонування вітчизняного РЗ. Досягнення Україною передових позицій на світовому РЗ сприятиме комплексна та системна робота щодо підвищення конкурентоспроможності та зростання якості вітчизняного зерна, розвиток та активне впровадження принципів зернової логістики, активізації держави в міжнародних організаціях, забезпечення прогнозованості та прозорості РЗ [197].

Відтак варто виділити такі пріоритетні напрями здійснення публічного адміністрування РЗ в Україні:

- державна підтримка всіх суб'єктів вітчизняного РЗ повинна мати не епізодичний, а систематичний характер;
- розвиток зернопереробки в державі, як однієї із стратегічно важливих галузей, що забезпечує продовольчу безпеку України, повинен мати не формальний, а практичний характер;
- забезпечення з боку держави процесу подальшого розширеного відтворення виробництва зернових культур та продуктів їхньої переробки, тобто виробництва, розширення якого здійснюється за рахунок отриманих виробником доходів;
- протекціонізм вітчизняних виробників зерна, спрямований на підтримку та захист національного виробника від іноземної конкуренції на зовнішньому і внутрішньому ринках [165];
- сприяння інтенсифікації виробництва зернобобових, що, у свою чергу, буде спонукати зростання рівня рентабельності виробництва та забезпечення конкурентоздатності продукції;
- стимулювання з боку держави розвитку агрострахування в Україні, оскільки РЗ має високу залежність від природніх кліматичних ризиків;
- підтримка на державному рівні нових форм географічного та організаційно-економічного співробітництва між усіма учасниками економіки країни;
- усунення асиметрії інформації серед суб'єктів вітчизняного РЗ, що полягає в організації системи своєчасного інформування виробників зерна про державні цільові бюджетні програми пільгового та/або цільового кредитування, фінансування, державного відшкодування збитків та страхових платежів тощо [120, с. 9–10; 31, с. 42].

Водночас підвищення ефективності публічного адміністрування РЗ в Україні, можливо забезпечити лише при належному дотриманні кожної із

складових регулювання, серед яких найважливіше місце належить адміністративно-правовому регулюванню. Наразі форми та методи публічного адміністрування вітчизняного РЗ зазнають відповідного коригування у зв'язку з розширенням нормативно-правової бази регулювання правилами Всесвітньої торгової організації. У свою чергу, від публічної адміністрації необхідна особлива виваженість та гнучкість у здійсненні публічного адміністрування РЗ в Україні. Викладене вище також вказує на необхідність розробки відповідних пропозиції щодо вдосконалення публічного адміністрування РЗ в Україні з метою створення більш комфортних умов господарювання та стимулювання виробництва зернових культур, здійснення аналізу ефективності застосовуваних підходів у пошуку та усуненні виявлених недоліків у діяльності суб'єктів РЗ [28, с. 177].

Удосконалення публічного адміністрування РЗ в Україні сприятиме досягненню високого рівня самозабезпечення населення продовольством, диверсифікації експорту, зниження частки сировинної продукції та збільшення частки переробленої, освоєння зовнішніх ринків новими видами зернової продукції, а також дозволить реалізувати концепцію екологічного ресурсозберігаючого сільського господарства та збереження національних природних ресурсів у довгостроковій перспективі [35, с. 221].

3.2. Шляхи взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування ринку зерна

Категорія «взаємодія» є однією з ключових у системі методологічних засад наукового пізнання суспільних явищ і процесів. Її використання дозволяє комплексно досліджувати зв'язки між елементами соціальної системи, розкривати механізми їхнього взаємовпливу та взаємної зумовленості. У філософському та соціально-правовому вимірах взаємодія розглядається як універсальна форма існування та розвитку явищ об'єктивної реальності, що проявляється у постійному взаємовпливі суб'єктів та об'єктів [92, с. 112].

Загально визнаним є положення, згідно з яким будь-який соціальний чи правовий феномен може бути адекватно пізнаний лише в системі відносин, у межах якої він функціонує. Саме тому взаємодія виступає необхідною умовою аналізу процесів публічного адміністрування, зокрема у сфері функціонування РЗ, який характеризується багатосуб'єктністю, складною ієрархією управління та поєднанням публічних та приватних інтересів.

У тлумачних словниках «взаємодія» визначається як взаємний зв'язок предметів у процесі їхньої дії, а також як погоджена діяльність між суб'єктами [51, с. 704]. Таке визначення звертає увагу на двосторонньому характері взаємодії, що має принципове значення для аналізу управлінських відносин у сфері публічного адміністрування.

У сучасній науці взаємодія розглядається не лише як механічна сукупність дій, а як складний процес, що включає обмін інформацією, координацію рішень, узгодження інтересів та досягнення спільної мети [179, с. 56]. У цьому розумінні взаємодія виступає важливим інструментом підвищення ефективності управлінської діяльності.

Залежно від змісту взаємодія державних органів може бути інформаційною, матеріальною, організаційною, адміністративною, соціальною, правовою тощо. Для сфери публічного адміністрування РЗ найбільш характерними є інформаційна та організаційно-адміністративна взаємодія державних органів, оскільки саме вони забезпечують обмін даними, координацію дій і прийняття управлінських рішень [41, с. 89].

За ієрархічним критерієм взаємодію державних органів поділяють на вертикальну, горизонтальну та комбіновану. Вертикальна взаємодія реалізується між суб'єктами різних рівнів управління (центральні органи виконавчої влади – місцеві органи), горизонтальна – між суб'єктами одного рівня управлінської системи, а комбінована поєднує елементи обох моделей [7, с. 211].

За формою здійснення взаємодія державних органів може бути формалізованою, що ґрунтується на нормативно-правових актах, і

неформалізованою, яка реалізується через робочі контакти, консультації, обмін досвідом.

За часовим критерієм розрізняють постійну та тимчасову (разову, епізодичну) взаємодію.

Взаємодія державних органів у сфері публічного адміністрування РЗ в Україні є необхідною умовою реалізації державної аграрної політики та забезпечення продовольчої безпеки держави. РЗ характеризується значною кількістю учасників, різноманіттям економічних інтересів та високим рівнем суспільної значущості, що зумовлює потребу в ефективній координації діяльності органів публічної влади [211, с. 143].

Практика свідчить, що належно організована взаємодія сприяє підвищенню ефективності державного регулювання, зниженню рівня правопорушень, оптимізації використання ресурсів та покращенню якості управлінських рішень. Водночас фрагментарність та неузгодженість дій окремих державних органів негативно впливають на стабільність функціонування РЗ в Україні.

У зв'язку з цим виникає нагальна потреба удосконалити механізми взаємодії державних органів, що здійснюють публічне адміністрування у зазначеній сфері.

Взаємодія державних органів щодо публічного адміністрування РЗ в Україні характеризується такими ознаками:

- здійсненням цілеспрямованої спільної діяльності;
- участю щонайменше двох суб'єктів;
- узгодженістю дій за метою, часом, місцем і методами;
- нормативно-правовою визначеністю;
- наявністю управлінської ієрархії;
- спрямованістю на реалізацію завдань державної політики [111, с. 98].

Ці ознаки дозволяють відмежувати взаємодію від суміжних категорій, зокрема: координації чи співробітництва, та визначити її специфіку у сфері публічного адміністрування.

Взаємодія державних органів щодо публічного адміністрування РЗ має ґрунтуватися на системі принципів, які визначають її правові та організаційні межі, як-от:

- *принцип законності є базовим і має конституційне закріплення* (статті 8, 19 Конституції України). Його зміст полягає в обов'язковості дотримання законів і підзаконних нормативно-правових актів усіма суб'єктами публічної влади [99]. У сфері публічного адміністрування РЗ принцип законності виступає не лише як правова вимога, а й як метод управлінської діяльності та режим функціонування системи державного управління;

- *принцип самостійності* передбачає, що суб'єкти взаємодії не перебувають у відносинах прямого адміністративного підпорядкування та здійснюють свої повноваження незалежно, у межах наданої компетенції [77, с. 67];

- *принцип розмежування компетенції* забезпечує чіткий розподіл функцій між суб'єктами взаємодії, запобігає дублюванню повноважень і сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень.

На підставі аналізу чинного законодавства взаємодію державних органів у сфері публічного адміністрування РЗ доцільно поділити на:

- *лінійну взаємодія*, яка безпосередньо впливає з норм чинного законодавства та має обов'язковий і постійний характер;

- *функціональну взаємодія*, що ґрунтується на добровільному співробітництві та має, як правило, тимчасовий характер [125, с. 154].

До основних форм взаємодії державних органів у сфері публічного адміністрування РЗ в Україні належать:

- спільний аналіз стану РЗ;
- обмін інформацією між органами публічної влади щодо РЗ;

- планування та реалізація спільних заходів на РЗ;
- проведення навчань, інструктажів щодо РЗ;
- обмін позитивним досвідом профілактики правопорушень на РЗ [103, с. 201].

Також слід вказати, що наявні фактори, які негативно впливають на розвиток взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування РЗ, умовно можна поділити на об'єктивні та суб'єктивні.

До об'єктивних належать: недосконалість нормативно-правового регулювання, недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення державних органів, правовий нігілізм учасників зернового ринку [57, с. 88].

Суб'єктивні фактори пов'язані з низьким рівнем правової культури, професійної підготовки та управлінської компетентності окремих посадових осіб державних органів.

Подолання зазначених проблем потребує реалізації комплексної державної політики, яка має включати: удосконалення нормативно-правової бази, впровадження наукових рекомендацій та зарубіжного досвіду, розвиток інформаційного забезпечення та підвищення рівня правової культури учасників РЗ.

Отже, взаємодія державних органів щодо публічного адміністрування РЗ є складним багатовимірним процесом, який потребує чіткої нормативної регламентації, організаційної узгодженості та дотримання основоположних принципів публічного управління. Її вдосконалення є важливою передумовою ефективної реалізації державної аграрної політики та забезпечення стабільного розвитку РЗ в Україні.

Необхідно підкреслити, що ефективне функціонування РЗ в Україні є складовою частиною державної аграрної політики, спрямованої на забезпечення продовольчої безпеки, конкурентоспроможності АПК та розвитку експорту. РЗ – це складний сукупний механізм, у якому активну роль відіграють як суб'єкти господарської діяльності, так і державні органи. Забезпечення єдиного публічного адміністрування такого ринку потребує

правового регулювання, яке визначає засади взаємодії органів виконавчої влади, регулює їхні повноваження та механізми координації на РЗ.

Як уже зазначалося вище, одним із основних законодавчих актів, що забезпечує здійснення взаємодії державних органів на РЗ є Закон України «Про зерно та ринок зерна в Україні» від 04 липня 2002 року № 37-IV. Цей закон встановлює державну політику щодо розвитку РЗ як пріоритетного сектору аграрної економіки, створення конкурентних умов виробництва, забезпечення внутрішніх потреб та нарощування експортного потенціалу [154].

Варто вказати, що взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування РЗ нині приділяється особлива увага як в Україні, так і за кордоном. Слід урахувати, що від злагодженості дій державних органів залежить координація їхніх зусиль, а також якість виконання поставлених завдань та досягнутий результат.

Потребує уваги та поширення досвід закордонних країн, зокрема у розвинутих країнах публічне адміністрування РЗ ґрунтується на комплексній взаємодії державних органів різного рівня, що забезпечує узгодженість регуляторних рішень, стабільність аграрних ринків та дотримання принципів продовольчої безпеки. Міжнародна практика свідчить, що така взаємодія має системний, багаторівневий та інституційно оформлений характер [66, с. 112].

Водночас у більшості закордонних країн пріоритетним шляхом взаємодії є міжвідомча координація між центральними органами виконавчої влади, відповідальними за аграрну політику, зовнішню торгівлю, фінанси, митне та фітосанітарне регулювання. Зазначена координація здійснюється шляхом створення міжвідомчих комітетів, робочих груп та дорадчих органів, які забезпечують узгодження стратегічних рішень щодо виробництва, зберігання та експорту зернових [48, с. 84].

У країнах-членах ЄС така взаємодія реалізується через національні міністерства сільського господарства у постійній співпраці з профільними директоратами Європейської Комісії, що дозволяє забезпечити єдність підходів до регулювання РЗ [217, с. 56].

Особливе значення у публічному адмініструванні РЗ має наднаціональний рівень взаємодії, характерний для інтеграційних об'єднань. У межах ЄС регулювання РЗ здійснюється в рамках Спільної аграрної політики (Common Agricultural Policy), яка забезпечує єдині правила та підтримку для сільського господарства та сільських територій у всіх країнах-членах, спрямовану на збільшення продуктивності, забезпечення стабільних поставок, справедливого доходу для фермерів та доступних цін для споживачів [228, с. 139].

Такі механізми включають гармонізацію законодавства, застосування єдиних стандартів якості зернових культур, спільні інтервенційні заходи та узгоджену експортно-імпорتنу політику, що суттєво знижує ризики ринкової нестабільності [223, с. 203].

Важливим напрямом взаємодії державних органів є співпраця з міжнародними організаціями, зокрема Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (FAO), Світовою організацією торгівлі (WTO), Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD). Така взаємодія спрямована на узгодження торговельних правил, обмін аналітичною інформацією та формування спільних підходів до забезпечення глобальної продовольчої безпеки [218, с. 71].

Залучення державних органів до міжнародних зернових інформаційно-комунікаційних систем сприяє підвищенню прозорості ринку та прогнозованості управлінських рішень [215, с. 98]. Також необхідно вказати, що у міжнародній практиці особливе місце посідає інформаційно-аналітична взаємодія між державними органами. Вона реалізується через спільне формування зернових балансів, обмін статистичними даними, прогнозами врожайності та експортного потенціалу [216, с. 145].

Наприклад, у США Міністерство сільського господарства (USDA) здійснює регулярне оприлюднення аналітичних оглядів РЗ, які використовують не лише на національному, а й на міжнародному рівнях для прийняття управлінських рішень [230, с. 62].

Значну роль у публічному адмініструванні РЗ за кордоном відіграє взаємодія державних органів із приватним сектором через механізми публічно-приватного партнерства. Консультаційні ради, зернові асоціації та біржі залучаються до формування регуляторних рішень і стандартів якості зерна [214, с. 177].

Окремим шляхом взаємодії є антикризове управління, яке передбачає оперативну координацію дій державних органів у періоди ринкових шоків, продовольчих криз або логістичних порушень, зокрема шляхом управління стратегічними резервами зерна [229, с. 91].

Отже, шляхи взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування РЗ за кордоном характеризуються багаторівневістю, інституційною узгодженістю та поєднанням національних та наднаціональних механізмів регулювання. Такий підхід забезпечує ефективність державного впливу на РЗ, його стабільність та інтеграцію у світову економіку [221, с. 214].

Також слід вказати, що вітчизняний РЗ інтенсивно інтегрується у світову продовольчу систему та посідає провідне місце у сфері забезпечення продовольчої безпеки держави та глобальних продовольчих ринків.

РЗ в Україні виступає вагомим чинником забезпечення національної безпеки держави, збереження її державності та суверенітету, а також стабільності на основних світових ринках продовольства.

З метою підвищення конкурентоспроможності та збільшення валютної виручки держави, слід перейти від статусу країни нетто-експортера до країни з максимальним рівнем переробки зернової продукції. Це передбачає налагодження міжнародної взаємодії з іншими країнами світу, починаючи від міжнародної торгівлі та закінчуючи обміном технологіями на РЗ. Без належно налагодженої та продуктивної міжнародної взаємодії, включаючи залучення інвестицій, Україна не зможе зайняти відповідне місце на світовому РЗ, а також ефективно використати свій аграрний потенціал для забезпечення свого стабільного зростання.

У зазначеному контексті особливої ваги набуває міжрегіональна

співпраця, яка стимулює розвиток РЗ та зміцнює економічну й соціальну консолідацію держави. Інноваційний аспект такої взаємодії орієнтований на досягнення синергетичного результату, зокрема це забезпечення стійкого та збалансованого соціально-економічного поступу на загальнодержавному рівні через зростання конкурентоспроможності окремих регіонів. Реалізація міжрегіональних ініціатив у сфері РЗ сприяє загальному покращенню соціально-економічних умов у країні.

Окрім цього, роль міжнародної взаємодії на РЗ є надзвичайно важливим на глобальному рівні, адже вона сприяє економічному зростанню, інноваційним процесам та сталому розвитку ринку сільськогосподарської продукції загалом. Міжнародна взаємодія на РЗ охоплює широкий спектр діяльності: від наукових досліджень і розробок до прямих інвестицій та обміну досвідом. Взаємодія посідає основне місце у вирішенні низки глобальних викликів, як-от: зміна клімату, втрата біорізноманіття, ерозія ґрунтів та необхідність забезпечення населення планети, яке постійно зростає, продуктами переробки зернових культур [122].

Необхідно підкреслити, що країни, які розвиваються, часто постають перед специфічними викликами на РЗ, які можуть бути вирішені за допомогою передового досвіду та технологій, розроблених у більш розвинених країнах. Такий обмін може включати передачу знань про сталі методи здійснення діяльності на РЗ, використання альтернативних джерел енергії, водозбереження та методи підвищення врожайності. Це не лише сприяє зростанню продуктивності та ефективності на РЗ у країнах, що отримують, але й веде до зміцнення глобальної продовольчої безпеки. Спільні дослідницькі проєкти та програми можуть зосереджуватися на розробці рішень для адаптації та пом'якшення наслідків кліматичних змін, а саме: розробка нових сортів зернових культур, які краще пристосовані до змінних умов вирощування, або технологій зберігання води [144].

Міжнародна взаємодія також відіграє важливу роль у забезпеченні доступу до інновацій. Це може включати впровадження цифрових технологій

на РЗ, наприклад, прецизійне землеробство, використання дронів для моніторингу стану посівів, автоматизація процесів і використання систем географічної інформації для планування використання землі. Ці технології допомагають підвищити ефективність використання ресурсів, зменшити вплив на довкілля та забезпечити вищу рентабельність на РЗ [129].

Окрім цього підкреслимо, що важливу роль у сфері міжнародної взаємодії відіграє і розвиток людського капіталу. Навчання та підвищення кваліфікації аграріїв, науковців та інших спеціалістів на РЗ є пріоритетом для досягнення сталого розвитку та забезпечення суверенітету держави. Міжнародні програми обміну, стипендії для навчання за кордоном, а також спільні освітні проекти можуть допомогти підготувати висококваліфікованих фахівців, які будуть спроможні впроваджувати інновації та передові практики у своїх країнах [117].

Безперечно, що на РЗ взаємодія, як державних органів, так і міжнародна, є важливим чинником у забезпеченні зростання потенціалу країни та визначення її місця на світовому рівні. Крім зазначеного, така взаємодія буде сприяти швидкому вступу України до ЄС [26, с. 45].

Досліджуючи шляхи взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування РЗ в Україні, прийшли до висновку, що одним із пріоритетних напрямів забезпечення продовольчої безпеки, економічної стабільності й експортного потенціалу держави, є саме публічне адміністрування РЗ. Ефективність такого адміністрування значною мірою залежить від узгодженості дій органів публічної влади, чіткого розмежування та одночасної координації їх повноважень, а також налагоджених механізмів інформаційної, контрольної та антикризової взаємодії [68, с. 118].

У сучасних умовах трансформації системи публічного управління, децентралізації влади та євроінтеграційних процесів взаємодія державних органів у сфері регулювання РЗ набуває комплексного, багаторівневого характеру, що потребує наукового аналізу та систематизації.

Правовою основою взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування РЗ є Конституція України [99], закони України «Про засади

державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку» [153], «Про зерно та ринок зерна в Україні» [154], «Про центральні органи виконавчої влади» [164], Бюджетний кодекс України [50], а також підзаконні нормативно-правові акти КМ України.

Зазначені нормативні акти визначають компетенцію центральних і місцевих органів виконавчої влади, закріплюють механізми координації їхньої діяльності та формують правові умови для реалізації державної політики на РЗ. Водночас фрагментарність правового регулювання зумовлює необхідність посилення міжвідомчої взаємодії та удосконалення управлінських механізмів [49, с. 91].

Одним із ключових шляхів взаємодії у сфері публічного адміністрування РЗ є *вертикальна координація* між КМ України, центральними органами виконавчої влади та їхніми територіальними підрозділами. Провідну роль у цій системі відіграє Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України, яке формує та реалізує державну аграрну політику, визначає стратегічні пріоритети розвитку зернового сектору та координує діяльність інших органів [135, с. 143].

Вертикальна взаємодія реалізується через:

- затвердження державних цільових програм;
- доведення управлінських рішень до регіонального рівня;
- моніторинг виконання завдань у сфері виробництва та обігу зерна.

Такий механізм забезпечує єдність державної політики, проте потребує вдосконалення з огляду на різний рівень інституційної спроможності територіальних органів [206, с. 77].

У той же час, достатньо важливим шляхом взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування РЗ в Україні є *горизонтальна міжвідомча взаємодія*, яка охоплює співпрацю між МЕДСГ України, Міністерством фінансів України, Державною податковою службою України, Державною митною службою України, Державною службою України з питань безпечності

харчових продуктів та захисту споживачів та Антимонопольним комітетом України [107, с. 105].

Така міжвідомча взаємодія здійснюється шляхом:

- створення спільних робочих груп;
- погодження проектів нормативно-правових актів;
- обміну аналітичною та статистичною інформацією.

Розглянута форма координації сприяє комплексному регулюванню РЗ та зменшенню наслідків розбалансування внаслідок прийняття невважених управлінських рішень [215, с. 52].

Окремим напрямом є взаємодія державних органів у процесі здійснення *контрольних та наглядових повноважень*. Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів забезпечує фітосанітарний контроль, контроль якості та безпеки зерна, у той час як митні органи відповідають за дотримання вимог експортно-імпортного законодавства [140, с. 134].

Координація контрольних заходів спрямована на:

- недопущення дублювання перевірок;
- мінімізацію адміністративного тиску на суб'єктів господарювання;
- зниження корупційних ризиків у сфері обігу зерна [167, с. 89].

В умовах цифровізації публічного управління важливого значення набуває *інформаційно-аналітична взаємодія* між державними органами. Вона передбачає обмін даними щодо обсягів виробництва, експорту, внутрішнього споживання зернових культур, цінової кон'юнктури та логістичних можливостей [220, с. 161].

Формування єдиного інформаційного простору сприяє:

- підвищенню прозорості ринку зерна;
- обґрунтованості управлінських рішень;
- своєчасному реагуванню на кризові явища [176, с. 43].

У процесі децентралізації зростає роль *органів місцевого самоврядування* в процесі здійснення публічного адміністрування РЗ. Вони взаємодіють із центральними органами виконавчої влади у питаннях землекористування, розвитку аграрної інфраструктури, реалізації регіональних програм підтримки сільського господарства [156].

Така взаємодія сприяє адаптації державної політики до регіональних особливостей та підвищенню ефективності управління зерновим сектором.

Важливим шляхом є *взаємодія державних органів із суб'єктами господарювання та галузевими об'єднаннями*. Через дорадчі ради, консультаційні механізми та участь у формуванні регуляторної політики держава залучає приватний сектор до процесу публічного адміністрування [225].

Визначений підхід дозволяє:

- враховувати інтереси ринку;
- підвищувати якість управлінських рішень;
- формувати партнерську модель державного управління.

Також підкреслимо, що в умовах воєнних, безпекових та логістичних викликів особливої актуальності набуває *антикризова координація* між державними органами. Вона передбачає оперативне узгодження дій щодо регулювання експорту, формування державних резервів зерна, підтримки аграрних виробників [219].

Антикризова взаємодія є необхідною умовою забезпечення продовольчої безпеки та стабільності РЗ [221, с. 207].

Дослідивши роль уповноважених органів центральної виконавчої влади, які забезпечують взаємодію у сфері публічного адміністрування РЗ, а також нормативно-правові засади здійснення такої взаємодії, можемо визначити їхню роль у цьому процесі.

Так, Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України є головним центральним органом виконавчої влади, відповідальним за реалізацію державної політики у сільському господарстві, включно з

питаннями розвитку РЗ. Цей орган координує діяльність інших центральних органів влади у питаннях:

- регулювання виробництва, сертифікації якості та експортно-імпоротної діяльності на зерновому ринку;
- ведення державних реєстрів зерна;
- взаємодії з митними органами та іншими структурами, які здійснюють контроль у сфері сертифікації та якості зерна (частина повноважень у частині контролю якості може здійснюватися окремими органами, зокрема Державною службою України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, на підставі спеціального законодавства про безпеку продукції) [98].

Водночас КМ України забезпечує реалізацію державної політики, визначеної чинним законодавством, шляхом прийняття підзаконних актів, що деталізують механізми публічного адміністрування. Зокрема, КМ України встановлює порядок:

- сертифікації послуг із зберігання зерна та продуктів його переробки;
- видачі документів, що підтверджують якість зерна для здійснення зовнішньо-економічних операцій;
- взаємодії з іншими державними органами у процесах контролю та нагляду [154].

Система взаємодії державних органів у публічному адмініструванні РЗ не обмежується лише Законом України «Про зерно та ринок зерна в Україні». Суттєву роль відіграють підзаконні нормативно-правові акти, такі як:

- постанови КМ України щодо порядку видачі сертифікаційних документів та реєстрації обігу зерна;
- накази Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України щодо ведення реєстрів складських документів та зернових складів;
- інші акти, що регулюють документообіг та операційні процедури в зерновій галузі.

Ці підзаконні акти деталізують процеси обміну інформацією між органами контролю, виконують функції інструментів координації між державними структурами та забезпечують єдині підходи до адміністрування ринку зерна [138].

Для забезпечення взаємодії між державними органами можуть створюватися міжвідомчі робочі групи, комісії та координаційні платформи, які вирішують конкретні питання:

- оперативного реагування на ринкові ризики;
- узгодження методів контролю якості та сертифікації;
- удосконалення нормативно-правової бази.

Такі міжвідомчі механізми спрямовані на ефективне наповнення РЗ інформацією, оптимізацію процесів адміністративного реагування та гармонізацію практик між різними відомствами.

Окрім спеціального закону про РЗ, важливе значення мають інші нормативні акти, що регулюють:

- аграрну політику, включно із загальними засадами державної підтримки сільського господарства;
- державну регуляторну політику у сфері господарської діяльності (у тому числі щодо гармонізації регулювання та контролю) [138];
- законодавство з питань безпечності та якості харчових продуктів, що також впливає на механізми контролю зерна [98];
- митне, податкове та зовнішньоекономічне законодавство, що визначає правила експорту-імпорту зерна.

Ці закони та підзаконні акти створюють підстави для взаємодії державних органів, які мають різні повноваження, але спільно забезпечують реалізацію державної політики на РЗ.

Системність та координація між органами державної влади сприяє ефективному публічному адмініструванню, мінімізує ризики зловживань та сприяє розвитку конкурентоспроможного РЗ в Україні.

Нормативно-правові засади взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування РЗ в Україні забезпечують цілісність державного управління зерновим ринком, сприяють правовому захисту учасників ринку, а також оптимізують процеси контролю та адміністрування у важливому секторі національної економіки.

Результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що шляхи взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування РЗ в Україні характеризуються поєднанням вертикальної та горизонтальної координації, інформаційно-аналітичної взаємодії, контрольних механізмів, співпраці з органами місцевого самоврядування та приватним сектором. Така система взаємодії є необхідною передумовою ефективного функціонування РЗ в Україні та реалізації стратегічних інтересів держави у сфері продовольчої безпеки.

Висновки до розділу 3

На підставі аналізу основних шляхів удосконалення публічного адміністрування ринку зерна в Україні, сформулюємо такі висновки:

1. До загальнотеоретичних напрямів удосконалення публічного адміністрування можна віднести: оновлення та систематизацію нормативно-правових засад публічного адміністрування; інституційне вдосконалення системи публічної адміністрації; упровадження цифрових технологій.

2. Підвищення ефективності публічного адміністрування РЗ в Україні буде сприяти: зростанню рівня конкурентоспроможності та підвищенню якості вітчизняного зерна; широкому розвитку та активному впровадженню принципів зернової логістики; активізації України в міжнародних зернових організаціях; забезпеченню моніторингу, прогнозованості та прозорості.

3. Перспективними шляхами удосконалення публічного адміністрування РЗ в Україні є: формування стабільного та сприятливого нормативно-правового поля; формування системи державного регулювання та дієвої підтримки

виробництва зернових культур через механізми виваженої цінової політики, розвиток агрострахування, сприятливої фіскальної, митної, кредитної, інвестиційної політики; стимулювання інноваційних технологій для вирощування зернових культур; забезпечення розвитку біржового ринку та ринків капіталу; сприяння розвитку виробничої, ринкової та допоміжної інфраструктури РЗ; розвиток інформаційного забезпечення суб'єктів РЗ на основі цифровізації всіх процесів, упровадження системи електронної комерції та е-логістики; удосконалення ланцюгів товарного транзиту зернових; забезпечення оптимального співвідношення вирощування продовольчого та фуражного зерна; зональна спеціалізація та концентрація зернового виробництва.

4. До пріоритетних напрямів оптимізації публічного адміністрування РЗ в Україні, автор відносить: удосконалення нормативно-правової бази; створення єдиної електронної системи обліку та моніторингу зерна; дерегулювання та спрощення адміністративних процедур; підвищення прозорості та зменшення корупційних ризиків; забезпечення стабільності та передбачуваності регуляторної політики; розвиток інфраструктури та логістики; підтримка малих та середніх агровиробників; інституційна реформа органів зернового ринку.

5. Автор вважає, що політика держави на РЗ має органічно поєднувати в собі як заходи стабілізації і стимулювання публічного адміністрування, так й інноваційні заходи, які ґрунтуються на прогнозуванні та плануванні управлінських технологій. Відтак забезпечити це можливо як коригуванням нормативно-правового забезпечення публічного адміністрування РЗ за допомогою доповнення цілей політики держави, так і шляхом перегляду правозастосовної практики, що склалася, а також забезпечення спрямованості суб'єктів публічного адміністрування РЗ на спрощення, прискорення адміністративних процедур, стимулювання та підтримку суб'єктів РЗ, задіяних у цій сфері.

6. Дослідивши шляхи взаємодії державних органів стосовно публічного адміністрування РЗ в Україні, автор констатує, що:

1) залежно від змісту така взаємодія може бути інформаційною, матеріальною, організаційною, адміністративною, соціальною, правовою;

2) за ієрархічним критерієм взаємодію державних органів можна поділити на вертикальну, горизонтальну та комбіновану;

3) за формою здійснення взаємодія державних органів може бути формалізованою та неформалізованою;

4) за часовим критерієм розрізняють взаємодію постійну та тимчасову.

7. Взаємодія державних органів щодо публічного адміністрування РЗ в Україні характеризується такими ознаками: здійсненням цілеспрямованої спільної діяльності; участю щонайменше двох суб'єктів; узгодженістю дій за метою, часом, місцем і методами; нормативно-правовою визначеністю; наявністю управлінської ієрархії; спрямованістю на реалізацію завдань державної політики на зерновому ринку.

8. До основних форм взаємодії державних органів у сфері публічного адміністрування РЗ в Україні належать: спільний аналіз стану РЗ; обмін інформацією між органами публічної влади щодо РЗ; планування та реалізація спільних заходів на РЗ; проведення навчань, інструктажів щодо РЗ; обмін позитивним досвідом профілактики правопорушень на РЗ.

9. Послідовна узгодженість та належна взаємодія між органами державної влади створюють передумови для ефективного публічного адміністрування РЗ в Україні, знижують імовірність неправомірних практик та стимулюють формування стабільного і конкурентного середовища на вітчизняному зерновому ринку. Водночас нормативно-правове забезпечення взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування РЗ в Україні гарантує системність державного впливу, посилює юридичні гарантії захисту прав його учасників і забезпечує раціоналізацію контрольних та адміністративних процедур у стратегічно важливій галузі національної економіки.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації викладено найбільш важливі наукові та практичні здобутки; наведено основні теоретичні положення та практичні рекомендації, визначені за результатами дослідження; сформульовано конкретні пропозиції щодо вдосконалення публічного адміністрування ринку зерна в Україні.

1. З'ясовано, що ретроспективно процес виникнення та розвитку публічного адміністрування РЗ символічно можна поділити на п'ять етапів, зокрема: перший етап – *зародження* (V-IV ст. до н.е. до початку XVII ст. н.е.); *етап другий – формування* (середина XVII ст. – середина XIX ст.); *етап третій – класичний* (кінець XIX ст. – початок XX ст.); *етап четвертий – промисловий* (початок XX ст. – середина XX ст.); *етап п'ятий – глобалізаційний* (кінець XX ст. – початок XXI ст.).

2. Удосконалено модель публічного адміністрування РЗ в Україні, яка може складатися з чотирьох рівнів, як-то: 1) *управлінський* – стратегічний рівень адміністрування РЗ в Україні; 2) *виконавчий* – тактичний рівень адміністрування РЗ в Україні; 3) *поточний* – оперативний рівень адміністрування РЗ в Україні; 4) *наступний* – перспективний рівень адміністрування РЗ в Україні.

3. Обґрунтовано, що ключовими інструментами, які слугують реалізації методів публічного адміністрування РЗ в Україні, є: *нормативно-правові інструменти* – законодавчі акти, підзаконні нормативно-правові акти, постанови та регуляторні акти, що встановлюють правила обігу зернових, стандарти якості, вимоги до зберігання та фітосанітарні норми тощо; *інформаційні та моніторингові інструменти* – єдині платформи збору даних про запаси, експорт-імпорт, ціни та логістику; *економічні інструменти* – тарифні механізми, митні режими, експортні квоти та інтервенції на внутрішньому ринку застосовують для стабілізації цін та забезпечення внутрішньої доступності продовольства; *контрольні та сертифікаційні*

механізми – сертифікація якості, фітосанітарний контроль, інспекції на пунктах експорту й зберігання сприяють дотриманню міжнародних стандартів і захищають репутацію українських зернових на зовнішніх ринках; *інфраструктурні заходи та підтримка логістики* – інвестиції в зерносховища, модернізацію портової інфраструктури, розвиток залізничних і автомобільних під'їздів.

4. Встановлено, що в США, Канаді, Австралії та країнах-членах ЄС публічне адміністрування РЗ, зазвичай, поєднує ринкові механізми з державними інструментами підтримки сільськогосподарських суб'єктів господарювання, а також регулювання якості зернової продукції та здійснення торгівлі зерновими культурами. Проте незначні відмінності у цих країнах все ж існують. Наприклад, у США та Австралії значна увага приділяється підтримці конкурентоспроможності виробників зернових та експорту зерна, тоді як у країнах-членах ЄС – на стабільності РЗ, продовольчій безпеці, підтримці малого та середнього сектору сільгоспвиробників, а також гармонізації національних законодавств у межах єдиного європейського ринку.

5. Надано авторське визначення поняттю «публічне адміністрування ринку зерна в Україні» – це врегульована нормами публічного права цілеспрямована діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що здійснюється із застосуванням адміністративно-правових та організаційно-економічних інструментів, спрямована на формування, функціонування та розвиток РЗ, забезпечення продовольчої безпеки держави, захист публічних і приватних інтересів учасників ринку, дотримання вимог якості та безпеки зернової продукції, стабільність і прозорість зернових товаропотоків в умовах побудови економіки ринкового типу.

6. Визначено, що основними складовими механізму публічного адміністрування є: адміністративні методи впливу держави на РЗ, зміст яких полягає у дії сукупності імперативних управлінських засобів, що застосовуються уповноваженими органами публічної влади в межах їхньої

компетенції через прийняття обов'язкових рішень, здійснення контролю, нагляду та застосування заходів адміністративного примусу.

До основних адміністративних методів впливу держави на РЗ віднесено: контрольно-наглядовий; нормативно-регуляторний; дозвільно-реєстраційний; адміністративно-примусовий; адміністративно-процедурний.

Також підтверджено, що публічне адміністрування РЗ в Україні здійснюється відповідно до фінансово-правових норм, які забезпечують мобілізацію, розподіл та використання публічних фінансових ресурсів у сфері функціонування АПК. Фінансово-правові норми встановлюють сукупність бюджетних, податкових, кредитних, валютних та контрольних інструментів, за допомогою яких держава здійснює регуляторний вплив на РЗ, що зумовлює вагоме значення фінансового законодавства у підтримці паритетності ринку, розвитку конкурентного середовища та гарантуванні продовольчої безпеки країни.

7. Доведено, що зміст механізму публічного адміністрування РЗ в Україні полягає у досягненні стратегічних цілей державної аграрної політики, зокрема забезпечення стабільності внутрішнього ринку, розвитку експорту та захисту прав суб'єктів зернового ринку. Визначено, що механізм публічного адміністрування РЗ в Україні є комплексною системою інституційних, нормативно-правових, функціональних, інструментальних та процедурних елементів, що у своїй сукупності забезпечують ефективний державний вплив на зерновий ринок та реалізацію публічних інтересів у цій сфері.

8. Встановлено, що до системи органів публічного адміністрування РЗ в Україні слід відносити: 1) органи державної влади загальної та спеціальної компетенції, які в межах наданих повноважень забезпечують формування та реалізацію аграрної політики в країні, нормативно-правове регулювання, контроль та нагляд, а також координацію діяльності суб'єктів зернового ринку; 2) органи місцевого самоврядування, які забезпечують реалізацію державної продовольчої політики на місцевому рівні щодо створення належних організаційно-правових та фінансово-забезпечувальних умов для

функціонування суб'єктів РЗ. Проте їхні повноваження мають допоміжний та координаційний характер і здійснюються в межах, визначених чинним законодавством.

Разом із тим, до суб'єктів ринку зерна в Україні, які умовно можна поділити на декілька груп, слід зараховувати: суб'єкти виробництва зерна (приватні та державні агропромислові підприємства; фермерські господарства; особисті господарства населення); суб'єкти зберігання та переробки зерна (елеватори; хлібні бази; борошномельні та комбікормові підприємства); суб'єкти регулювання ринку (ВР України, КМ України, МЕДСГ України; інші суб'єкти державних органів регулювання в межах визначених компетенцій; місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування); суб'єкти організації торгівлі (біржі; внутрішні та зовнішні оптові ринки; міські та сільські ринки; магазини роздрібної торгівлі; фірмові магазини сільськогосподарських та переробних підприємств; ярмарки; аукціони; виставки); суб'єкти фінансово-розрахункового обслуговування (банківські установи; кредитні спілки; розрахунково-клірингові установи; страхові організації; фінансові установи, що уповноважені державою); суб'єкти транспортно-логістичної системи (залізничний транспорт; автомобільний транспорт; водний транспорт; повітряний транспорт; морські та річкові порти; елеватори та зерносховища; переробні підприємства); інші суб'єкти господарювання, які діють на РЗ (інформаційно-аналітичні; асоціації та об'єднання у сфері АПК; організації, що контролюють тощо).

9. Аргументовано, що основними формами взаємодії державних органів у сфері публічного адміністрування РЗ в Україні є: спільний аналіз стану РЗ; обмін інформацією між органами публічної влади щодо РЗ; планування та реалізація спільних заходів на РЗ; проведення навчань, інструктажів щодо РЗ; обмін позитивним досвідом профілактики правопорушень на РЗ. Послідовна та узгоджена взаємодія між органами державної влади створює передумови для ефективного публічного адміністрування РЗ в Україні, знижує імовірність

неправомірних практик та стимулює формування стабільного та конкурентного середовища на вітчизняному зерновому ринку.

10.3 метою удосконалення публічного адміністрування ринку зерна в Україні, розроблено проєкт Закону України «Про державну підтримку ринку зерна та його інтеграцію до країн-членів Європейського Союзу». Зокрема до проєкту Закону України включені такі розділи: державна політика та стратегічне планування; суб'єкти ринку зерна; державна підтримка виробників зерна; державна підтримка зберігання та переробки зерна; державне регулювання обігу зерна на внутрішньому ринку; експорт та імпорт зерна; інтеграція ринку зерна України до ЄС; якість, безпечність та сертифікація зерна; інформаційне забезпечення та цифровізація ринку зерна; наукове, інноваційне та кадрове забезпечення ринку зерна; фінансове забезпечення та контроль у сфері ринку зерна; державний нагляд, контроль та відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграрна реформа в Україні (соціологічна діагностика) / М. Баланівський та ін. ; заг. ред. В. Тарасенко ; НАН України ; Ін-т соціології. Київ : ІС НАН України, 2007. 576 с.
2. Аграрне право України : підручник / за ред. В. З. Янчука. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 640 с.
3. Адміністративне право : навч. посіб. для здобувачів вищ. освіти / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Зуй та ін. 6-те вид., допов. та перероб. з опорою на законодавство станом на 1 квіт. 2021 р. Харків : Право, 2021. 196 с.
4. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, І. М. Балакарева, І. В. Бойко та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2007. 544 с.
5. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк. (кер. авт. кол.), І. М. Балакарева, І. В. Бойко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2020. 624 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / ред. кол. В. Б. Авер'янов ; МОН України ; Ін-т держ. та права ім. В. М. Корецького. Київ : Юрид. думка, 2004. Т. 1 : Загальна частина. 584 с.
7. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / ред. кол. В. Б. Авер'янов ; НАНУ ; МОН України ; Ін-т держ. та права ім. В. М. Корецького. Київ : Юрид. думка, 2007. Т. 1 : Загальна частина. 591 с.
8. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. 4-те вид. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
9. Адміністративне право України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, Ю. С. Назар та ін. ; за заг. ред. О. В. Кузьменко, В. Г. Чорної. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 700 с.

10. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України : монографія / О. М. Батигіна, В. М. Жушман, В. М. Корнієнко та ін. ; за ред. В. Ю. Уркевича, М. В. Шульги ; Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”. Харків : Шевченко С. О., 2013. 326 с.

11. Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади : монографія. Київ : Наукова думка, 2004. 301 с.

12. Андрійчук Ю. А. Теоретична сутність та зміст поняття «механізм». *Проблеми формування та реалізації конкурентної політики* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 вересня 2013 р. Львів, 2013. С. 9–11. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/28900/1/005_010_010.pdf.

13. Андрущенко І. Г. Адміністративно-правові методи публічного регулювання злиття і поглинання фінансових установ. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 150–154. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/2_2015.pdf.

14. Андрущенко І. Г. Залучення іноземних інвестицій в економіку країни з використанням процедури злиття і поглинання господарюючих суб’єктів. *Вчені записки Таврійського національного університету*. Серія : Юридичні науки. 2021. Т. 32 (71), № 4. С. 13–18. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/5.pdf.

15. Андрущенко І. Г. Підвищення ефективності державного регулювання аграрно-промислового комплексу як напрям збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 296–298. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/67>. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/67.pdf.

16. Андрущенко І. Г. Регулювання ринку зерна в Україні як запорука його прогнозованості та інвестиційної привабливості. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 164–166. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2023/37.pdf.

17. Андрущенко І. Г. Створення та подальший розвиток корпоративних структур на основі процесів злиття і поглинання компаній. *Наукові праці*

Національного авіаційного університету. Серія : Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». 2016. № 2 (39). С. 138–143.

18. Андрущенко І. Г. Удосконалення державного регулювання консолідаційних процесів у діяльності фінансових установ. *Порівняльно-аналітичне право.* 2014. № 5. С. 179–181. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/07/5_2014.pdf.

19. Андрущенко І. Г., Арапін Ю. М. Адміністративно-правове регулювання ринку зерна в Україні та заходи щодо його удосконалення. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* 2023. № 2. С. 86–89. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/400/355>.

20. Арапін Ю. М. Баланс між виробництвом та реалізацією зернових культур як один з основних напрямів забезпечення фінансової безпеки України. *Дослідження фінансових інституцій та інструментів розвитку держави, територій та суб'єктів господарювання: теоретичні, методологічні та практичні аспекти* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 18 лютого 2022 р. Одеса : Бондаренко М. А. 2022. С. 27–30.

21. Арапін Ю. М. Безпека логістичних операцій по транспортуванню зернових в Україні. *Фінансова безпека як складова економічної безпеки держави* : матеріали круглого столу (30 листопада 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 8.

22. Арапін Ю. М. Державне регулювання експортно-імпортних операцій, пов'язаних з зерном. *Теорія, методологія і практика організації фінансових відносин в умовах глобальної турбулентності: актуальна проблематика і шляхи її вирішення* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф., 31 жовтня 2025 р. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. С. 41–43.

23. Арапін Ю. М. Зміст та коригування політики держави на ринку зерна України. *Угорщина – Україна – Європейський Союз: наукова взаємодія сучасних правових думок* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Будапешт, 2023 р. Будапешт, 2023. С. 6–8.

24. Арапін Ю. М. Імплементация міжнародних правових норм, що регулюють відносини на світовому ринку зерна. *Бюджетування у забезпеченні фінансової безпеки держави* : матеріали круглого столу (30 травня 2024 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 8.

25. Арапін Ю. М. Механізми забезпечення ефективності публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Публічне адміністрування в сучасних умовах*: матеріали круглого столу (19 черв. 2025 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 4.

26. Арапін Ю. М. Міжрегіональне та міжнародне співробітництво країни на ринку зерна. *Сучасні напрямки розвитку менеджменту та економіки в умовах VUCA-світу* : зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих вчених, 14 листопада 2024 р. / Харків. нац. автомобільно-дорожн. ун-т. Харків : ХНАДУ, 2024. С. 44–46. URL: <https://fmab.khadi.kharkov.ua/kafedri/menedzhmentu/naukovi-konferenciji/>.

27. Арапін Ю. М. Організаційні засади публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 323–325.

28. Арапін Ю. М. Підвищення ефективності публічного адміністрування ринку зерна як напрям забезпечення продовольчої безпеки країни. *Журнал східноєвропейського права*. 2025. № 130. С. 174–178. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14743648>.

29. Арапін Ю. М. Правове забезпечення подальшого розвитку ринку зерна в Україні. *Правове забезпечення економічної безпеки держави* : матеріали круглого столу (31 трав. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 7.

30. Арапін Ю. М. Правові основи використання категорії «Публічне адміністрування» на ринку зерна в Україні. *Інновітг сучасних трендів в менеджменті безпеки* : Зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Львів, ЛДУ БЖД, 26 травня 2023 р. Львів 2023. С. 319–320. URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/11770/4/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba_%d0%ba%d0%be%d0%bd%d1%84%d0%b5%d1

%80%d0%b5%d0%bd%d1%86%d1%96%d1%97_2023_%d0%86%d0%9d%d0%9d%d0%9e%d0%92%d0%86%d0%9d%d0%93%20%d0%a1%d0%a3%d0%a7%d0%90%d0%a1%d0%9d%d0%98%d0%a5%20%d0%a2%d0%a0%d0%95%d0%9d%d0%94%d0%86%d0%92%20%d0%92%20%d0%9c%d0%95%d0%9d%d0%95%d0%94%d0%96%d0%9c%d0%95%d0%9d%d0%a2%d0%86%20%d0%91%d0%95%d0%97%d0%9f%d0%95%d0%9a%d0%98%202.pdf.

31. Арапін Ю. М. Пріоритетні напрямки здійснення публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту підприємств України* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих вчених, 17 листопада 2023 р. / Харків. нац. автомобільно-дорожн. ун-т. Харків : ХНАДУ, 2023. С. 41–43. URL: <https://fmab.khadi.kharkov.ua/kafedri/menedzhmentu/naukovi-konferenciji/>.

32. Арапін Ю. М. Проблеми та ризики в адмініструванні ринку зерна в Україні. *Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи* : матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 7 грудня 2023 р. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2023. С. 11–13. URL: <https://feu.kubg.edu.ua/informatsiya/news/podiji/2245-x.html>.

33. Арапін Ю. М. Продовольча безпека України: трансформація ринку зерна України в умовах глобальної нестабільності. *Сучасні механізми забезпечення економічної безпеки України* : матеріали круглого столу (12 червня 2025 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 5.

34. Арапін Ю. М. Публічне адміністрування ринку зерна в Україні: мета, чинники, механізми. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідження молодих учених, курсантів та студентів* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 17 травня 2023 р.) / МВС України ; Харків. нац. ун-т внут. справ ; Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 40–41. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cfbe4fa2-093b-4eb2-9dde-94e38b9c18ee/content>.

35. Арапін Ю. М. Публічне адміністрування сільськогосподарської продукції в Україні – питання національної безпеки. *Юридичний науковий*

електронний журнал. 2022. № 8. С. 219–222. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2022/47.pdf.

36. Арапін Ю. М. Ретроспектива виникнення і розвитку ринку зерна в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 246–248. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2023/58.pdf.

37. Арапін Ю. М. Ринок зерна в умовах євроінтеграції України: виклики та можливості для аграрного сектору. *Правове регулювання підприємництва в умовах євроінтеграції України* : матеріали круглого столу (05 червня 2025 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 9.

38. Арапін Ю. М. Сучасний стан та перспективні шляхи розвитку агропромислового сектору України. *Сучасні напрямки розвитку менеджменту та економіки в умовах VUCA-світу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 17 листопада 2022 р. Харків : ХНАДУ. 2022. С. 15–18. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/32335.pdf>.

39. Арапін Ю. М. Характеристика системи суб'єктів ринку зерна в Україні та правове регулювання їх діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 251–254. URL: http://lsej.org.ua/12_2022/57.pdf.

40. Арапін Ю. М. Шляхи оптимізації державної політики щодо підвищення прозорості та ефективності механізмів регулювання ринку зерна в Україні. *Актуальні проблеми формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління бізнес-процесами суб'єктів господарювання* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 20 червня 2025 року, м. Одеса) / відп. ред. О. В. Побережець ; ред. кол. : О. М. Савастєєва, Л. О. Масіна, Л. Є. Борисова, Є. І. Масленніков та ін. ; ОНУ імені І. І. Мечникова. Одеса : Олді+, 2025. С. 6–9.

41. Бандурка О. М. Державне управління в Україні : підручник. Харків : Основа, 2010. 431 с.

42. Бандурка О. М. Державне управління та публічне адміністрування. Харків : Основа, 2016. 432 с.

43. Бандурка О. М. Контроль і нагляд у державному управлінні : монографія. Харків : ХНУВС, 2019. 348 с.
44. Бандурка О. М. Публічне адміністрування в Україні : підручник. Харків : Право, 2020. 416 с.
45. Батанов О. В. Місьцеве самоврядування в Україні. Київ : Ін Юре, 2015. 432 с.
46. Блюмська-Данько К. В., Зайденко М. А. Організаційно-економічні параметри функціонування ринку зерна в Україні. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія : Економіка і менеджмент. 2023. Вип. 1 (93). С. 28–33.
47. Бобкова А. Г. Договірні зобов'язання у сфері аграрного виробництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 106–112.
48. Бородіна О. М. Аграрна політика в умовах глобалізації. Київ : Наук. думка, 2018. 240 с.
49. Бородіна О. М. Аграрна політика та публічне управління : монографія. Київ : Наукова думка, 2019. 280 с.
50. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17.
51. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
52. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / Б. Й. Пасхавер, О. В. Шубравська, Л. В. Молдаван та ін. ; за ред. акад. УААН Б. Й. Пасхавера ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. Київ, 2009. 432 с.
53. Віхров О. П. Господарське право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 640 с.
54. Воронятніков О. О. Поняття механізму публічного адміністрування сферою санітарного та епідемічного благополуччя населення. *Київський часопис права*. 2021. № 2. С. 60–65.

55. Гавриленко Н. М., Широкий Г. М. Світовий ринок зерна: стан та тенденції. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 1922. С. 1–9.
URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-02/rynok-zerna_gavrylenko_0422022.pdf.
56. Гаращук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні: монографія. Харків : Фоліо, 2002. 176 с.
57. Гаращук В. М. Проблеми правового регулювання публічного адміністрування. *Юридична наука*. 2018. № 2. С. 84–92.
58. Гегедюш Н. С. Державне і муніципальне управління. *Підручники для студентів* *онлайн.* URL: https://stud.com.ua/20523/menedzhment/istorichniy_aspekt_teoriyi_derzhavnogo_upravlinnya.
59. Гетманцев Д. О. Фіскальна функція митного права. *Фінансове право*. 2020. № 3. С. 65–72.
60. Господарське право. Особлива частина : підручник / М. С. Долинська, Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко, Б. М. Гамалюк ; за ред. Г. В. Смолина. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 536 с.
61. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
62. Гриценко І. С. Публічне управління аграрним сектором економіки України : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2021. 356 с.
63. Давньогрецька кухня. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BA%D1%83%D1%85%D0%BD%D1%8F
64. Дерещ В. А. Делегування повноважень у публічному управлінні. Київ : НАДУ, 2019. 224 с.

65. Державна служба статистики України. Статистичне забезпечення аграрного сектору. Київ, 2021. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/silskohospodarstvo-ukrayiny-2021>.

66. Державне регулювання аграрних ринків : монографія / за ред. О. М. Шпичака. Київ : ІАЕ, 2019. 320 с.

67. Державне регулювання аграрного сектору економіки : монографія / за ред. О. М. Шпичака. Київ : ІАЕ, 2019. 356 с.

68. Державне управління аграрною сферою України : монографія / за ред. В. Я. Швеца. Київ : НАДУ, 2020. 356 с.

69. Державне управління в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 432 с.

70. Державне управління в Україні: теорія і практика : монографія / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 432 с.

71. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. 384 с.

72. Державні стандарти України. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D1%96_%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.

73. Деякі питання Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07. 2025 р. № 903. *Офіційний вісник України*. 2025. № 66. Ст. 4566. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-%D0%BF#n31>.

74. Дутка Г. Я. Ринок зерна в системі аграрної політики держави. *Аграрне право*. 2021. № 1. С. 140–147.

75. Дьомін О. В. Бюджетне забезпечення аграрної політики держави. *Фінансове право*. 2019. № 2. С. 85–92.

76. Дьяченко О. Ю. Методи публічного адміністрування. *Держава і право* : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. 2020. Вип. 89. С. 108–116.

77. Дьяченко О. Ю. Принципи взаємодії органів публічної влади. *Держава і право* : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. 2020. Вип. 88. С. 63–71.

78. Євтушенко Г. В., Тимків Н. Я., Шешеня А. А. Особливості управління ризиками в аграрному секторі економіки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 17. С. 49–52. URL: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/17-2016/12.pdf>.

79. Жук В. М., Сичевський М. П. Розвиток зернового ринку. *Наукове обґрунтування інтенсифікації виробництва зерна в Україні* : виступи науковців на засіданні Президії Національної академії аграрних наук України 27.07. 2011 р. Київ : Аграрна наука, 2011. С. 92–101. URL : <https://magazine.faaf.org.ua/rozvitok-zernovogo-rinku-1275.html>.

80. Запотоцька О. В. Поняття адміністративно-правового механізму публічного адміністрування у сфері безпечності та якості харчової продукції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2018. Вип. 33. С. 71–74.

81. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10. 2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#n1097>.

82. Зернові культури. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8.

83. Ільчук М. М., Коновал І. А., Барановська О. Д., Євтушенко В. Д. Розвиток ринку зерна в Україні та його стабілізація. *Економіка АПК*. 2019. № 4. С. 29–38. URL: https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/eapk_2019_4_p_29_38%20.pdf.

84. Ісаєнко І. А. Європейські підходи до функціонування механізмів публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 5. С. 114–117.

85. Казьмір В. А. Організаційно-економічний механізм функціонування ринку зерна : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Вінниця, 2021. 273 с. URL: <https://vsau.org/assets/images/content/nauka/specrady/Kazmir-diser.pdf>.

86. Качка Т. А. За кулісами мільйонів тонн експорту. *Економічна правда*. 2021. 18 лютого. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2021/02/18/671144/>.

87. Ківалов С. В. Митна політика України в умовах євроінтеграції : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2020. 312 с.

88. Ківалов С. В. Публічна адміністрація: європейські стандарти та українська модель. Одеса : Юрид. літ., 2016. 320 с.

89. Коваленко О. А. Рослинництво : курс лекцій Миколаїв : Миколаїв. нац. аграр. ун-т, 2014. 331 с. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3141/1/Kovalenko_O.Rosl_KL.pdf.

90. Коваль О. А. Аграрна політика України: правові засади : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 320 с.

91. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон Української РСР від 7.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

92. Козлов В. В. Філософія взаємодії соціальних систем. Харків : Право, 2012. 256 с.

93. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України : підручник. Київ : Право, 2020. 512 с.

94. Коломоєць Т. О. Адміністративно-правові методи державного управління. *Юридична наука*. 2019. № 2. С. 52–58.

95. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

96. Колпаков В. К. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 528 с.

97. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
98. Кондра О. Р. Організаційно-економічні основи формування та розвитку регіонального продовольчого ринку : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05. Львів. 2015. 245 с. URL: https://www.ird.gov.ua/irdd/d20151114_a805_Kondra.pdf?utm_source=chatgpt.com.
99. Конституція України : Закон України від 28.06. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
100. Костенко О. М. Валютне регулювання в Україні : навч. посіб. Київ : Алерта, 2020. 256 с.
101. Костенко О. М. Митні режими у системі митного права України : навч. посіб. Київ : Алерта, 2019. 248 с.
102. Кравченко В. В. Публічне адміністрування в Україні : підручник. Київ : Алерта, 2020. 540 с.
103. Кравчук В. М. Механізми взаємодії органів влади у сфері аграрної політики. *Публічне управління*. 2021. № 3. С. 198–205.
104. Кравчук В. М. Цифровізація публічного управління в Україні. *Публічне право*. 2021. № 2. С. 198–205.
105. Кравчук М. В. Державне регулювання аграрного ринку. *Економіка АПК*. 2020. № 7. С. 60–68.
106. Кравчук М. В. Механізм цивільно-правової відповідальності у ринкових відносинах. *Держава і право* : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. 2021. № 91. С. 152–160.
107. Крисоватий А. І. Державне регулювання аграрної економіки : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 300 с.
108. Крисоватий А. І. Податкова політика та економічний розвиток : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 320 с.
109. Кузьменко О. В. Адміністративне судочинство в Україні : навч. посіб. Київ : Алерта, 2021. 312 с.

110. Кузьменко О. В. Правовий статус суб'єктів публічної адміністрації. Київ : Алерта, 2018. 240 с.
111. Курс адміністративного права України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 736 с.
112. Кучерявенко М. П. Податкове право України : підручник. Харків : Право, 2018. 512 с.
113. Кучерявенко М. П. Публічні суб'єкти у цивільних правовідносинах. *Право України*. 2020. № 6. С. 48–57.
114. Лавринчук О. В. Перспективи розвитку ринку зерна України. *Облік і фінанси АПК: освітній портал*. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/perspektivi-rozvitku-rinku-zerna-ukraini.html>.
115. Лисенко Р. М. Відповідальність за порушення митних правил : монографія. Харків : Право, 2018. 288 с.
116. Лукаш С. М. Державне регулювання ринку зерна: реалії та перспективи. *Електронний репозиторій Сумського національного аграрного університету*. URL: http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/8121/1/%D0%9B%D1%83%D0%BA%D0%B0%D1%88%20%D0%A1.%D0%9C._%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%95%20%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%A0%D0%98%D0%9D%D0%9A%D0%A3%20%D0%97%D0%95%D0%A0%D0%9D%D0%90-%20%D0%A0%D0%95%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%87%20%D0%A2%D0%90%20%D0%9F%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%9F%D0%95%D0%9A%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%98.pdf.
117. Лупенко Ю. О., Месель-Веселяк В. Я. Аграрна політика та розвиток сільського господарства в Україні : євроінтеграційний контекст. Київ : ІАЕ, 2022. 385 с.

118. Луць В. В. Зобов'язальне право України : навч. посіб. Київ : Алерта, 2020. 420 с.

119. Малиновський В. Я. Публічне управління : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 608 с.

120. Мартинова Л. В. Особливості державного регулювання ринку зерна в Україні. *Модернізація фінансово-кредитної системи: досвід та перспективи* : матеріали II міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. С. 9–10. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84593456.pdf>.

121. Мелешко М. І. Державне регулювання ринку зерна і ринкових відносин. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 6. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=145>.

122. Мельник Л. Г., Лупенко Ю. О., Пугачов М. І. Міжнародне сільськогосподарське співробітництво: стан, проблеми, перспективи розвитку. Київ : ІАЕ, 2018. 328 с.

123. Мельник Р. Загальне адміністративне право в питаннях і відповідях : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 308 с.

124. Мельник Р. С. Адміністративне право Європейського Союзу : підручник. Київ : Алерта, 2020. 312 с.

125. Мельник Р. С. Система органів публічної адміністрації : навч. посіб. Київ : Алерта, 2018. 312 с.

126. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право : навч. посіб. / за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ : Ваіте, 2014. 376 с.

127. Митне право України : підручник / за ред. О. П. Орлюк. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 456 с.

128. Митний кодекс України : Кодекс України, Закон від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

129. Могіш О. М., Михайлюк О. Б. Роль міжнародного співробітництва у розвитку сільського господарства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Економіка. 2024. Вип. 1 (63). С. 47–52. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/303103->

%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0
%D1%82%D1%82%D1%96-699951-1-10-20240501.pdf.

130. Нагаєв В. М. Публічне адміністрування : електрон. навч. посіб. Харків : ХНАУ, 2018. 278 с. URL: http://dSPACE.knau.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/1076/1/%D0%95%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A2%D0%A0._%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%98%D0%91._%D0%9F%D0%A3%D0%91%D0%9B._%D0%90%D0%94%D0%9C._2018_.PDF.

131. Науменко С. М. Механізми державної підтримки аграрного сектору. *Держава та регіони*. Серія : Економіка та підприємництво. 2021. № 2. С. 116–123.

132. Науменко С. М. Механізми публічного адміністрування в аграрній сфері. *Держава та регіони*. Серія : Публічне управління і адміністрування. 2021. № 2. С. 70–78.

133. Нижник Н. Р., Оболенський О. Ю. Публічне управління в Україні : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2020. 304 с.

134. Озима пшениця: характеристика, посів, збирання і зберігання. *Бізон-Тех*. URL: <https://bizontech.ua/blog/winter-wheat-characteristics-sowing-harvesting-storage>.

135. Оніщенко Н. М. Публічне адміністрування в Україні : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 312 с.

136. Організаційно-економічні аспекти розвитку зернового господарства Сумської області : монографія. / О. М. Маслак, Н. Г. Маслак, Н. І. Строченко, І. В. Куценко. Суми : Мрія, 2019. 216 с. URL:

<http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/7830/1/%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE->

<http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/7830/1/%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8.pdf>.

137. Остапенко С. О. Зарубіжний досвід регулювання ринку продовольства – виклики для України. *Агросвіт*. 2021. № 21–22. С. 91–96. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3526>.

138. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1105316?utm_source=chatgpt.com.

139. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

140. Офіційні матеріали. *Держпродспоживслужба України*. URL: <https://dpss.gov.ua/>.

141. Пахомов В. В. Система органів виконавчої влади України : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2017. 198 с.

142. Пахомов Ю. М. Адміністративно-правове регулювання аграрних відносин в Україні : монографія. Київ : Юридична думка, 2018. 276 с.

143. Пашко П. В. Суб'єкти митних правовідносин : теорія і практика. *Право України*. 2019. № 4. С. 44–52.

144. Петровська І. В., Ковальчук К. С. Глобалізація та міжнародне аграрне співробітництво: виклики та можливості для України : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 412 с.

145. Пилипенко П. Д. Аграрне право України : навч. посіб. Київ : Алерта, 2019. 256 с.

146. Пилипчук П. П. Митний контроль: адміністративно-правові засади. Київ : НАДУ, 2021. 336 с.

147. Погріщук Б. В. Організаційно-економічні засади ефективного функціонування зернопродуктового підкомплексу : монографія / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Тернопіль : ДЖУРА, 2009. 370 с.

148. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

149. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 409. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>.

150. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 15. Ст. 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.

151. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 30. Ст. 239.

152. Про доступ до публічної інформації : Закон України 13.01.2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

153. Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку : Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 49. Ст. 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>.

154. Про зерно та ринок зерна в Україні : Закон України від 04.07.2002 р. № 37-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 35. Ст. 258. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15#n53>.

155. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.

156. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

157. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 28.05.1999 р. № 586-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20–21. Ст. 190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>.

158. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 09.12.2010 р. № 1085/2010. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>.

159. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>.

160. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 13. Ст. 110.

161. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23 груд. 1997 р. № 771/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 19. Ст. 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

162. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.

163. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text>.

164. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України 17 березня 2011 р. № 3166-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>.

165. Протекціонізм. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC>.

166. Публічне адміністрування в Україні: проблеми теорії та практики : кол. монографія / за ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 384 с.

167. Річні звіти. *Антимонопольний комітет України*. URL: <https://amcu.gov.ua/pro-nas/zvitnist/richni-zviti>.

168. Ромовська З. В. Право власності у цивільному праві України : підручник. Львів : Світ, 2019. 256 с.

169. Рослинництво : навч. посіб. для студ. в галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство» спец. 201 «Агрономія» першого бакалав. Рівня / В. А. Мазур, І. С. Поліщук, Н. В. Телекало, М. О. Мордванюк. Вінниця : Друк, 2020. 352 с. URL : <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/27415.pdf>.

170. Рябченко О. П. Фінансовий контроль у системі публічного управління : монографія. Київ : НАДУ, 2021. 304 с.

171. Рябченко Ю. Ю. Адміністративна відповідальність органів публічної влади : навч. посіб. Харків : Право, 2021. 312 с.

172. Савенко І. І., Ткачов В. А. Державне регулювання ринку зерна в Україні. *Економіка харчової промисловості*. 2023. Т. 15, вип. 1. С. 13–18. URL: <https://journals.ontu.edu.ua/index.php/fie/article/download/2634/2816>.

173. Савченко Л. А. Фінансово-кредитні механізми розвитку аграрного сектор. *Економіка АПК*. 2020. № 6. С. 70–78.

174. Савченко Т. В., Константинова Т. В. Міжнародна торгівля зерном: сучасний стан та перспективи розвитку для України. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2020. № 45. С. 27–31. URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/45_2020_ukr/7.pdf.

175. Савчук Р. В. Ринок зерна і перспективи його розвитку / Grain market and prospects of its development : магістерська робота : 8.03050401. Тернопіль, 2017. 93 с. URL:

<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/16431/1/%D0%95%D0%A4%D0%90%D0%9F%D0%BC-21%20%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%A0.%20%D0%A0%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BA%20%D0%B7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0%20%D1%96%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8%20%D0%B9%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20.pdf>.

176. Світовий банк. *Agricultural Governance Review*. Washington, 2020.

177. Серьогін С. М. Публічне управління в Україні: проблеми та перспективи : монографія. Дніпро : Грані, 2020. 368 с.

178. Сікало М. В. Ринок зерна як об'єкт державного регулювання. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 1 (56). С. 112–119. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/301456>.

179. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2011. 656 с.

180. Скопенко Н. С. Основні напрями подолання негативних тенденцій розвитку АПК України. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури* : зб. наук. праць. 2011. № 29. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/alexi,+294-1132-1-CE%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/alexi,+294-1132-1-CE%20(2).pdf).

181. Спасибо-Фатєєва І. В. Юридичні особи у цивільному праві України : монографія. Харків : Право, 2018. 312 с.

182. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Атіка, 2019. 288 с.

183. Ткачук О. Ю., Пуліна Т. В. Публічне адміністрування ринку сільськогосподарського страхування. *Управління змінами та інновації*. 2021. № 1. С. 67–70. URL. <http://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/16/13>.

184. У світі голодує 113 млн. людей. ФАО назвала 8 країн з найбільшим дефіцитом продовольства. *Landlord.ua*. URL: <https://landlord.ua/news/u-sviti-holoduie-113-mln-liudei-fao-nazvala-8-krain-z-naibilshym-defitsytom-prodovolstva/>.

185. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наук. доп. / О. М. Бородіна, В. М. Геєць, А. О. Гуторов та ін.; за ред. В. М. Гейця, О. М. Бородіної, І. В. Прокопи. Київ : Ін-т екон. та прогнозування НАЛУ, 2012. 56 с.

186. Фінансове право України : підручник / за ред. Л. К. Воронової. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 480 с.

187. Фоменко С. В. Формування зернопродуктового підкомплексу АПК. *Економіка АПК*. 2002. № 12. С. 60–62.

188. Формування і розвиток ринку зерна в Україні / О. Г. Шпикуляк, Ю. П. Воскобійник, Р. П. Саблук, О. В. Овсянніков. Київ : ІАЕ, 2008. 190 с.

189. Франченко Л. О. Оптимізація каналів просування виробниками зерна на світовий ринок. *Економіка АПК*. 2013. № 9. С. 136–142.

190. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право України : монографія. Одеса : Юрид. літер., 2019. 384 с.

191. Харічкова С. К., Дорошук Г. А. Менеджмент організацій і адміністрування : навч. посіб. для підгот. до держ. іспиту на ступінь магістра. Одеса : Освіта України, 2015. 443 с.

192. Хитра І. Я. Адміністративно-правове забезпечення діяльності банків в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 252 с.

193. Хорунжий М. Й. Організація агропромислового комплексу : підручник. Київ : КНЕУ, 2001. 297 с. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/book/%D0%A5%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BD%D0%B6%D0%B8%D0%B9%20%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>.

194. Цзян Пань. Управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій : дис. ... д-ра філос. : 073. Харків, 2024. 319 с. URL: https://karazin.ua/storage/static-content/source/documents/aspirantura/zakhysty/pan/Pan_diss.pdf.

195. Цивільне право України : підручник : у 2 т. / ред.: О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова, Р. А. Майданик ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 3-тє вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2010. Т. 1 : Загальна частина. 976 с.

196. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

197. Черемісіна С. Г. Ринок зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2021. № 2. С. 48–

58. URL: https://eaprk.com.ua/web/uploads/pdf/ekonomikaark_2021_02_p_48_58.pdf.

198. Шатило О. А. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» для студ. спец. «Менеджмент організацій і адміністрування» та «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності») / Каф. менеджменту організацій і адміністрування ЖДТУ. Житомир : ЖДТУ, 2014. 51 с.

199. Шаульська Г. М. Публічне адміністрування: теорія та методологія. *Держава та регіони*. Серія : Державне управління. 2018. № 2 (62). С. 30–33. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2018/7.pdf.

200. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 435 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-4029.html>.

201. Школик А. М. Публічне адміністрування: теорія і практика : монографія. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 260 с.

202. Шолойко А. С. Тенденції державної підтримки сільського господарства. *Економіка АПК*. 2012. № 5. С. 41–44.

203. Шпичак О. М. Державне регулювання аграрного сектору економіки : навч. посіб. Київ : ІАЕ, 2019. 356 с.

204. Шпичак О. М., Боднар О. В. Вигоди та проблеми експорту зерна з України. *Економіка АПК*. 2014. № 10. С. 5–16.

205. Шубравська О. В., Прокопенко К. О. Розвиток аграрного ринку України в умовах дії інноваційних чинників. *Економіка і прогнозування*. 2013. № 2. С. 118–129.

206. Шульга М. В. Децентралізація та аграрне управління : монографія. Харків : Право, 2018. 240 с.

207. Шульга М. В. Оцінювання ефективності публічної політики. *Право України*. 2020. № 6. С. 84–92.

208. Шульга М. В. Правове забезпечення продовольчої безпеки України : монографія. Харків : Право, 2020. 448 с.

209. Шульга М. В. Правове регулювання аграрних інтервенцій : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 228 с.

210. Шульга М. В. Продовольча безпека держави: адміністративно-правовий аспект. *Право України*. 2021. № 4. С. 110–118.
211. Шульга М. В. Публічне адміністрування в аграрному секторі України. *Право України*. 2019. № 7. С. 140–148.
212. Юзьков Л. П. Государственное управление в политической системе развитого социализма. Киев : Вища школа,, 1983. 156 с.
213. Яроцький В. Л. Захист цивільних прав та інтересів. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 304 с.
214. Abbott P. Food Policy for Developing Countries. Ithaca : Cornell University, 2017. 290 p.
215. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation. Paris : OECD Publishing, 2020. 508 p. DOI: <https://doi.org/10.1787/928181a8-en>.
216. Anderson K. Agricultural Price Distortions. Cambridge : CUP, 2016. 410 p.
217. European Commission. EU Agricultural Markets Briefs. Brussels, 2022. 45 p.
218. FAO. Agricultural Trade and Food Security. Rome, 2021. 180 p.
219. FAO. Crisis Response in Agriculture. Rome, 2022.
220. FAO. Food Security and Grain Markets. Rome, 2021.
221. Food Security Policies. Paris Paris : OECD Publishing, 2021.
222. Grain: World Markets and Trade. *United States of Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service*. October 2018. URL: <http://uga.ua/wp-content/uploads/grainmarket-10-11-2018.pdf>.
223. Matthews A. The Future of the CAP. Brussels : CEPS, 2018. 260 p.
224. McCalla A. Agriculture and Global Trade. New York : Routledge, 2019. 360 p.
225. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. New York : Free Press, 2019. 855 p.
226. Principles of Good Governance. Paris : OECD Publishing, 2015. 60 p.

227. Public Governance Review of Ukraine. Paris : OECD Publishing, 2018.
180 p.
228. Swinnen J. The Political Economy of the Common Agricultural Policy.
London : Palgrave, 2015. 312 p.
229. Timmer C. Food Security and Scarcity. Philadelphia : UPenn Press, 2015.
340 p.
230. USDA. World Agricultural Supply and Demand Estimates. Washington,
2022. 120 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Дані
опитування та анкетування 512 осіб,
які представляють інтереси суб'єктів
ринку зерна в Україні
(у %, 2026 р.)

№ п/п	Питання	Результати
1.	Стаж роботи на ринку зерна: а) до 5 років б) від 5 до 10 років в) від 10 до 15 років г) понад 15 років д) відсутній зовсім	5,7 16,5 40,5 29,7 7,6
2.	Соціальний стан: а) керівник суб'єкта ринку б) засновник суб'єкта ринку в) службовець г) найманий працівник	15,7 4,5 29,7 50,1
3.	Вік: а) до 18 років б) від 19 до 30 років в) від 31 до 40 років г) від 41 до 50 років д) понад 50 років	5,2 30,0 45,6 15,7 3,5
4.	Освіта: а) середня б) середня спеціальна в) незакінчена вища г) вища	3,8 5,1 39,0 52,1
5.	Що Вам відомо про ринок зерна в Україні: а) загальне уявлення б) характеристики ринку в) особливості діяльності на ринку г) сутність заходів впроваджуваних державою	20,3 24,8 48,6 6,3
6.	Які у Вас джерела інформації про ринок зерна в Україні: а) наукова література б) законодавчі та нормативно-правові акти в) особистий досвід	25,2 40,3 6,4

	г) медіапростір д) статистичні дані е) інше	10,5 2,8 14,8
7.	Як Ви оцінюєте власну обізнаність стосовно змісту терміну «публічне адміністрування ринку зерна в Україні»: а) достатньо добре б) на середньому рівні в) нижче середнього г) не маю уяви д) інше	15,5 25,1 40,9 12,7 5,8
8.	Якому джерелу інформації, що стосується публічного адміністрування ринку зерна в Україні Ви надаєте перевагу: а) періодичні видання б) аналітичні матеріали в) статистичні дані г) наукова література д) особистий досвід	19,5 22,8 20,0 16,3 21,4
9.	Який у Вас рівень поінформованості щодо публічного адміністрування ринку зерна в Україні: а) достатній б) середній в) низький г) маю загальне уявлення	33,7 50,4 12,1 3,8
10.	Як Ви вважаєте, чи відповідає система органів публічного адміністрування ринку зерна в Україні міжнародним стандартам: а) так б) ні в) необхідні зміни до законодавства г) складно відповісти	24,7 18,7 49,7 6,9
11.	Як Ви загалом оцінюєте ефективність публічного адміністрування ринку зерна в Україні: а) дуже висока б) скоріше висока в) середня г) скоріше низька д) дуже низька	9,1 16,8 55,1 16,7 2,3
12.	Який рівень державного втручання у ринок зерна Ви вважаєте оптимальним: а) мінімальний (ринкове саморегулювання) б) помірний в) значний, але обґрунтований	40,7 11,8 24,8

	г) максимальний державний контроль д) важко відповісти	15,2 7,5
13.	Наскільки чітко, на Вашу думку, розмежовані повноваження державних органів щодо публічного адміністрування ринку зерна: а) абсолютно чітко б) переважно чітко в) частково чітко г) нечітко д) взагалі не розмежовані	9,1 17,3 21,2 32,7 19,7
14.	Чи забезпечує чинне законодавство ефективний захист прав суб'єктів ринку зерна: а) так, повністю б) переважно так в) частково г) переважно ні д) ні, не забезпечує	42,2 20,3 6,2 29,2 2,1
15.	Які державні органи відіграють ключову роль у публічному адмініструванні ринку зерна: а) центральні органи виконавчої влади б) органи місцевого самоврядування в) спеціалізовані агенції та служби г) усі перелічені в сукупності д) інше	42,3 21,4 8,2 26,1 2,0
16.	Який рівень прозорості рішень державних органів на ринку зерна: а) дуже високий б) достатній в) середній г) низький д) відсутній	20,3 34,4 19,8 23,1 2,4
17.	Як Ви оцінюєте рівень цифровізації публічного адміністрування ринку зерна: а) високий б) достатній в) середній г) низький д) відсутній	52,0 16,6 19,0 10,7 1,7
18.	Які основні проблеми публічного адміністрування ринку зерна Ви вважаєте найсуттєвішими: а) надмірна бюрократія б) корупційні ризики в) недосконалість законодавства г) слабка координація органів влади	25,8 19,6 26,1 10,1

	д) усі перелічені	18,4
19.	Які інструменти публічного адміністрування є найбільш дієвими: а) нормативно-правове регулювання б) фінансова підтримка та дотації в) контроль і нагляд г) інформаційні та цифрові механізми д) поєднання всіх інструментів	40,2 20,2 9,5 20,0 10,1
20.	Чи достатній рівень взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування ринку зерна в Україні: а) так, рівень взаємодії достатній б) частково достатній в) ні, рівень взаємодії недостатній г) складно відповісти	50,3 29,2 19,2 1,3
21.	Наскільки ефективною є державна підтримка ринку зерна в Україні: а) дуже ефективна б) скоріше ефективна в) малоефективна г) неефективна д) не знайомий(а) з такою підтримкою	15,4 30,2 35,2 10,3 8,9
22.	Чи відповідає система публічного адміністрування ринку зерна стандартам ЄС: а) повністю відповідає б) переважно відповідає в) частково відповідає г) не відповідає д) важко оцінити	10,8 15,2 20,2 42,9 10,9
23.	Який напрям удосконалення публічного адміністрування ринку зерна є пріоритетним: а) гармонізація законодавства з правом ЄС б) посилення фінансової підтримки в) цифровізація управління г) підвищення прозорості та підзвітності д) комплексне удосконалення	20,7 52,5 15,1 5,2 6,5
24.	Чи підтримуєте Ви необхідність прийняття окремого спеціального закону про державну підтримку ринку зерна: а) повністю підтримую б) скоріше підтримую в) скоріше не підтримую г) не підтримую д) важко відповісти	33,0 35,2 11,4 4,8 15,6

ЗАКОН УКРАЇНИ**Про державну підтримку ринку зерна та його інтеграцію
до країн-членів Європейського Союзу**

Цей Закон спрямований на забезпечення продовольчої безпеки держави, сталого розвитку аграрного сектору, підвищення конкурентоспроможності ринку зерна та виконання міжнародних зобов'язань України в процесі європейської інтеграції.

РОЗДІЛ І**ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ****Стаття 1.** Предмет регулювання Закону

1. Цей Закон визначає правові, організаційні, економічні та інституційні засади державної підтримки ринку зерна в Україні, а також механізми його поетапної інтеграції до внутрішнього ринку Європейського Союзу.

2. Дія цього Закону поширюється на відносини, що виникають у процесі виробництва, зберігання, переробки, обігу, експорту та імпорту зерна.

Стаття 2. Мета і завдання Закону

1. Метою цього Закону є забезпечення сталого розвитку ринку зерна, підвищення його конкурентоспроможності та адаптація до стандартів ЄС.

2. Завданнями Закону є забезпечення продовольчої безпеки, підтримка виробників, розвиток інфраструктури та гармонізація законодавства.

Стаття 3. Сфера дії Закону

1. Закон застосовується до всіх суб'єктів господарювання незалежно від організаційно-правової форми та форми власності.

2. Особливості дії Закону можуть встановлюватися міжнародними договорами України.

Стаття 4. Основні принципи державної політики

Державна політика у сфері ринку зерна ґрунтується на принципах законності, прозорості, конкурентності, екологічної безпеки та євроінтеграційної спрямованості.

Стаття 5. Законодавство України про ринок зерна

1. Законодавство України про ринок зерна складається з Конституції України, цього Закону, інших законів України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів.

2. Якщо міжнародним договором України встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Законом, застосовуються правила міжнародного договору.

Стаття 6. Терміни та їх визначення

1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

1) зерно – плоди зернових, зернобобових та олійних культур у необробленому або первинно обробленому вигляді;

2) ринок зерна – сукупність правових, організаційних, економічних та інших відносин, що виникають під час виробництва, зберігання, переробки, обігу, експорту та імпорту зерна;

3) державна підтримка ринку зерна – система організаційних, фінансових, економічних та правових заходів, що здійснюються державою відповідно до цього Закону;

4) суб'єкти ринку зерна – юридичні та фізичні особи, які здійснюють діяльність на ринку зерна;

5) *acquis* Європейського Союзу (*acquis communautaire*) – сукупність прав та обов'язків, що є обов'язковими для країн-членів Європейського Союзу.

2. Інші терміни вживаються у значеннях, визначених законами України, зокрема Митним кодексом України, Податковим кодексом України, законами

України у сфері безпечності харчових продуктів, а також законодавчими актами Європейського Союзу.

РОЗДІЛ II

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

Стаття 7. Основні напрями державної політики

Держава забезпечує формування збалансованої політики розвитку виробництва та обігу зерна.

Стаття 8. Стратегія розвитку ринку зерна

1. Стратегія розвитку ринку зерна затверджується Кабінетом Міністрів України.

2. Стратегія визначає середньо- та довгострокові пріоритети.

Стаття 9. Державні програми підтримки

Державні програми розробляються центральними органами виконавчої влади та фінансуються з Державного бюджету України.

Стаття 10. Планування інтеграції до країн-членів ЄС

Інтеграція ринку зерна здійснюється шляхом адаптації законодавства до *acquis* ЄС.

Стаття 11. Прогнозування та баланс зерна

Уповноважені органи здійснюють щорічне прогнозування виробництва і споживання зерна.

Стаття 12. Участь громадськості

Громадськість має право брати участь у формуванні державної політики шляхом консультацій.

РОЗДІЛ III

СУБ'ЄКТИ РИНКУ ЗЕРНА

Стаття 13. Суб'єкти ринку зерна

Суб'єктами ринку зерна є виробники, переробники, трейдери та інші учасники.

Стаття 14. Права суб'єктів ринку зерна

Суб'єкти ринку зерна мають право на державну підтримку та захист власних інтересів.

Стаття 15. Обов'язки суб'єктів ринку зерна

Суб'єкти ринку зерна зобов'язані дотримуватися чинного законодавства та стандартів якості.

Стаття 16. Саморегулівні організації ринку зерна

Держава сприяє створенню саморегулівних організацій ринку зерна.

Стаття 17. Професійні об'єднання ринку зерна

Професійні об'єднання ринку зерна діють на засадах добровільності.

Стаття 18. Взаємодія з органами влади

Взаємодія здійснюється на засадах партнерства та взаємної довіри.

РОЗДІЛ IV

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ВИРОБНИКІВ ЗЕРНА

Стаття 19. Форми підтримки виробників зерна

Державна підтримка виробників зерна надається у формах субсидій, дотацій та компенсацій.

Стаття 20. Фінансова підтримка виробників зерна

Фінансова підтримка виробників зерна здійснюється за рахунок Державного бюджету України.

Стаття 21. Кредитна підтримка виробників зерна

Держава сприяє доступу виробників зерна до кредитних ресурсів.

Стаття 22. Податкові стимули виробників зерна

Податкові пільги виробникам зерна встановлюються відповідно до Податкового кодексу України.

Стаття 23. Підтримка малого та середнього підприємництва

Малі та середні виробники зерна користуються пріоритетною підтримкою.

Стаття 24. Органічне виробництво зерна

Держава стимулює розвиток органічного виробництва зерна.

РОЗДІЛ V

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ЗБЕРІГАННЯ ТА ПЕРЕРОБКИ ЗЕРНА

Стаття 25. Загальні засади державної підтримки зберігання зерна

1. Держава забезпечує створення належних умов для зберігання зерна з метою мінімізації втрат та збереження його якості.
2. Державна підтримка у сфері зберігання зерна надається на засадах рівності, прозорості та цільового використання коштів.

Стаття 26. Сертифікація зерносховищ та елеваторів

1. Зерносховища та елеватори підлягають обов'язковій сертифікації відповідно до вимог законодавства України та стандартів країн-членів ЄС.
2. Порядок сертифікації визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 27. Модернізація інфраструктури зберігання зерна

1. Держава сприяє модернізації елеваторів, логістичних центрів та складських приміщень.
2. Підтримка може здійснюватися шляхом співфінансування інвестиційних проєктів.

Стаття 28. Державна підтримка переробки зерна

1. Переробка зерна визнається пріоритетним напрямом аграрної політики держави.
2. Держава стимулює розвиток переробних підприємств із високою доданою вартістю.

Стаття 29. Інноваційні технології у зберіганні та переробці зерна

1. Держава заохочує впровадження інноваційних, енергоефективних та екологічно безпечних технологій.
2. Інноваційні проєкти можуть отримувати державну підтримку на конкурсних засадах.

Стаття 30. Екологічні та енергоефективні вимоги

1. Зберігання та переробка зерна здійснюються з дотриманням екологічного законодавства.

2. Держава стимулює використання відновлюваних джерел енергії на ринку зерна.

РОЗДІЛ VI

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЗЕРНА

НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ

Стаття 31. Загальні засади державного регулювання обігу зерна

1. Державне регулювання обігу зерна спрямоване на забезпечення стабільності внутрішнього ринку та продовольчої безпеки.

2. Регулювання здійснюється з урахуванням ринкових механізмів.

Стаття 32. Державні інтервенції на ринку зерна

1. Держава має право здійснювати товарні та фінансові інтервенції.

2. Порядок проведення інтервенцій визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 33. Цінове регулювання на ринку зерна

1. Цінове регулювання застосовується виключно у випадках, передбачених законом.

2. Держава не допускає необґрунтованого втручання у формування ринкових цін.

Стаття 34. Державний зерновий резерв

1. З метою стабілізації ринку формується державний зерновий резерв.

2. Порядок формування та використання резерву визначається законом.

Стаття 35. Прозорість та облік операцій із зерном

1. Операції із зерном підлягають обов'язковому обліку в державних інформаційних системах.

2. Суб'єкти ринку забезпечують достовірність поданих даних.

Стаття 36. Запобігання монополізації ринку зерна

1. Держава здійснює заходи щодо запобігання зловживанню монопольним становищем.

2. Контроль у цій сфері здійснюється Антимонопольним комітетом України.

РОЗДІЛ VII

ЕКСПОРТ ТА ІМПОРТ ЗЕРНА

Стаття 37. Державна політика у сфері експорту зерна

1. Держава сприяє розвитку експорту зерна та продуктів його переробки.
2. Експортна політика формується з урахуванням зобов'язань України перед Європейським Союзом та Всесвітньою торговою організацією.

Стаття 38. Порядок здійснення експорту зерна

1. Експорт зерна здійснюється суб'єктами господарювання відповідно до вимог законодавства України.
2. Забороняється встановлення дискримінаційних умов для експортерів.

Стаття 39. Імпорт зерна

1. Імпорт зерна здійснюється з метою покриття внутрішнього дефіциту або стабілізації ринку.
2. Імпортні операції підлягають державному контролю щодо якості та безпеки.

Стаття 40. Нетарифні заходи регулювання

1. Нетарифні заходи застосовуються у випадках, передбачених міжнародними договорами України.
2. Такі заходи не повинні створювати необґрунтовані торговельні бар'єри.

Стаття 41. Ліцензування та квотування

1. Ліцензування та квотування експорту або імпорту зерна застосовуються у виняткових випадках.
2. Порядок їх застосування визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 42. Митне регулювання операцій із зерном

1. Митне оформлення зерна здійснюється відповідно до Митного кодексу України.
2. Держава забезпечує спрощення митних процедур відповідно до стандартів ЄС.

РОЗДІЛ VIII
ІНТЕГРАЦІЯ РИНКУ ЗЕРНА УКРАЇНИ
ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Стаття 43. Правові засади інтеграції ринку зерна України до Європейського Союзу

1. Інтеграція ринку зерна України до внутрішнього ринку Європейського Союзу здійснюється відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, цього Закону, а також законодавчих актів країн-членів Європейського Союзу.

2. Держава забезпечує поетапну адаптацію правового регулювання ринку зерна до *acquis communautaire*.

Стаття 44. Гармонізація законодавства України із законодавством ЄС

1. Гармонізація законодавства України на ринку зерна здійснюється шляхом імплементації регламентів, директив та рішень ЄС.

2. Центральні органи виконавчої влади забезпечують аналіз відповідності національного законодавства правовим нормам ЄС.

Стаття 45. Впровадження стандартів Європейського Союзу на зерно та зернопродукти

1. В Україні впроваджуються технічні, санітарні та фітосанітарні стандарти ЄС на зерно та зернопродукти.

2. Перехід на стандарти ЄС здійснюється з урахуванням перехідних періодів.

Стаття 46. Участь України у програмах та механізмах ЄС

1. Україна бере участь у програмах ЄС у сфері сільського господарства та продовольчої безпеки.

2. Держава сприяє залученню фінансової та технічної допомоги ЄС.

Стаття 47. Визнання українських сертифікатів у Європейському Союзі

1. Україна забезпечує взаємне визнання сертифікатів відповідності зерна стандартам ЄС.

2. Уповноважені органи готують та ведуть переговори щодо еквівалентності систем контролю.

Стаття 48. Інституційне співробітництво з органами ЄС

1. Інституційне співробітництво здійснюється між уповноваженими органами України та інституціями ЄС.
2. Таке співробітництво включає обмін інформацією, навчання та спільні проекти.

РОЗДІЛ ІХ**ЯКІСТЬ, БЕЗПЕЧНІСТЬ ТА СЕРТИФІКАЦІЯ ЗЕРНА****Стаття 49.** Загальні вимоги до якості зерна

1. Якість зерна, що перебуває в обігу, повинна відповідати вимогам законодавства України та стандартам ЄС.
2. Забороняється обіг зерна, яке не відповідає встановленим вимогам.

Стаття 50. Безпечність зерна та захист здоров'я людини

1. Зерно повинно бути безпечним для життя та здоров'я людини.
2. Контроль за безпечністю зерна здійснюється відповідно до санітарного та фітосанітарного законодавства.

Стаття 51. Сертифікація та декларування відповідності зерна

1. Зерно підлягає обов'язковій сертифікації або декларуванню відповідності у випадках, визначених законом.
2. Сертифікація здійснюється акредитованими органами.

Стаття 52. Лабораторний контроль та випробування

1. Контроль якості та безпечності зерна здійснюється шляхом лабораторних досліджень.
2. Лабораторії повинні бути акредитовані відповідно до міжнародних стандартів.

Стаття 53. Відстеження походження зерна

1. Забезпечується відстеження зерна на всіх етапах його обігу.
2. Суб'єкти ринку зобов'язані вести облік походження зерна.

Стаття 54. Відповідальність за порушення вимог якості та безпечності

Порушення вимог щодо якості та безпечності зерна тягне за собою юридичну відповідальність, передбачену законом.

РОЗДІЛ X

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ РИНКУ ЗЕРНА

Стаття 55. Державні інформаційні ресурси ринку зерна

1. З метою забезпечення прозорості функціонування ринку зерна створюються державні інформаційні ресурси.

2. Порядок їх функціонування визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 56. Єдиний електронний реєстр операцій із зерном

1. В Україні функціонує єдиний електронний реєстр операцій із зерном.

2. Внесення інформації до реєстру є обов'язковим для суб'єктів ринку.

Стаття 57. Обмін інформацією з органами Європейського Союзу

1. Україна забезпечує обмін інформацією з компетентними органами ЄС.

2. Такий обмін здійснюється з дотриманням вимог щодо захисту даних.

Стаття 58. Захист інформації та персональних даних

1. Обробка інформації на ринку зерна здійснюється з дотриманням законодавства про захист персональних даних.

2. Держава гарантує кібербезпеку інформаційних систем.

Стаття 59. Цифрові платформи та електронна торгівля зерном

1. Держава сприяє розвитку електронної торгівлі зерном.

2. Використання цифрових платформ здійснюється на недискримінаційних засадах.

Стаття 60. Аналітичне та статистичне забезпечення

1. Держава забезпечує збір, аналіз та оприлюднення статистичної інформації про ринок зерна.

2. Аналітичні дані використовуються для формування державної політики.

РОЗДІЛ XI

НАУКОВЕ, ІННОВАЦІЙНЕ ТА КАДРОВЕ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКУ ЗЕРНА

Стаття 61. Наукове забезпечення розвитку ринку зерна

1. Держава забезпечує наукове супроводження розвитку ринку зерна з метою підвищення його ефективності та конкурентоспроможності.

2. Наукові дослідження здійснюються науковими установами, закладами вищої освіти та іншими суб'єктами наукової діяльності.

Стаття 62. Інноваційна діяльність на ринку зерна

1. Інноваційна діяльність на ринку зерна спрямовується на впровадження новітніх технологій виробництва, зберігання та переробки зерна.

2. Держава стимулює інновації шляхом грантів, пільгового кредитування та державно-приватного партнерства.

Стаття 63. Державна підтримка наукових досліджень та розробок

1. Фінансування наукових досліджень на ринку зерна здійснюється за рахунок державного бюджету та інших не заборонених законом джерел.

2. Порядок надання фінансування визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 64. Підготовка та підвищення кваліфікації кадрів

1. Держава сприяє підготовці, перепідготовці та підвищенню кваліфікації кадрів на ринку зерна.

2. Професійне навчання здійснюється з урахуванням стандартів ЄС.

Стаття 65. Міжнародне наукове співробітництво

1. Україна бере участь у міжнародних наукових програмах, що стосуються зернового виробництва.

2. Співробітництво здійснюється відповідно до міжнародних договорів України.

Стаття 66. Трансфер технологій та знань

1. Держава сприяє передачі результатів наукових досліджень у практичну діяльність.

2. Порядок трансферу технологій визначається законодавством.

РОЗДІЛ XII

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА КОНТРОЛЬ У СФЕРІ РИНКУ ЗЕРНА

Стаття 67. Джерела фінансування державної підтримки

1. Фінансування державної підтримки ринку зерна здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

2. Можуть залучатися кошти міжнародної технічної допомоги.

Стаття 68. Порядок використання бюджетних коштів

1. Бюджетні кошти використовуються на цільових засадах.

2. Порядок використання бюджетних коштів затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 69. Державний фінансовий контроль

1. Контроль за використанням коштів здійснюють уповноважені органи державної влади.

2. Результати контролю підлягають оприлюдненню.

Стаття 70. Аудит програм державної підтримки

1. Програми державної підтримки підлягають обов'язковому аудиту.

2. Аудит здійснюється відповідно до законодавства України.

Стаття 71. Запобігання корупційним ризикам

1. У сфері державної підтримки ринку зерна вживаються антикорупційні заходи.

2. Посадові особи несуть відповідальність за корупційні правопорушення.

Стаття 72. Відкритість фінансової інформації

1. Інформація про використання бюджетних коштів є відкритою.

2. Обмеження доступу допускаються лише у випадках, передбачених законом.

РОЗДІЛ XIII

ДЕРЖАВНИЙ НАГЛЯД, КОНТРОЛЬ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Стаття 73. Органи державного нагляду та контролю

1. Державний нагляд та контроль на ринку зерна здійснюють уповноважені органи виконавчої влади.

2. Повноваження органів визначаються законом.

Стаття 74. Повноваження органів державного нагляду та контролю

Органи державного нагляду та контролю мають право проводити перевірки та застосовувати заходи впливу.

Стаття 75. Права та обов'язки посадових осіб

Посадові особи зобов'язані діяти в межах повноважень та з дотриманням вимог законодавства.

Стаття 76. Правопорушення на ринку зерна

Порушення законодавства на ринку зерна тягнуть за собою юридичну відповідальність.

Стаття 77. Види юридичної відповідальності

За порушення цього Закону можуть застосовуватися кримінальна, адміністративна, фінансова, цивільна та дисциплінарна відповідальність.

Стаття 78. Оскарження рішень органів влади

Рішення органів державної влади можуть бути оскаржені у судовому порядку.

РОЗДІЛ XIV

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 79. Набрання чинності цим Законом

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, крім положень, для яких цим Законом встановлено інший строк введення в дію.

Стаття 80. перехідний період впровадження норм Закону

1. Перехідний період для імплементації норм цього Закону становить два роки з дня набрання ним чинності.

2. Кабінет Міністрів України має право встановлювати поступовість введення в дію окремих положень цього Закону.

Стаття 81. Приведення нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом

1. Кабінет Міністрів України у шестимісячний строк з дня набрання чинності цим Законом забезпечує:

- 1) приведення своїх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом;
- 2) прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом;
- 3) перегляд і скасування нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

Стаття 82. Особливості застосування цього Закону в умовах воєнного стану

На період дії воєнного стану Кабінет Міністрів України може встановлювати особливості реалізації окремих положень цього Закону з урахуванням потреб забезпечення продовольчої безпеки держави.

Стаття 83. Міжнародні договори України

Положення цього Закону застосовуються з урахуванням міжнародних договорів України.

Стаття 84. Прикінцеві положення

Реалізація цього Закону здійснюється з дотриманням принципів верховенства права, правової визначеності та європейської інтеграції.

Голова
Верховної Ради України

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Арапін Ю. М. Публічне адміністрування сільськогосподарської продукції в Україні – питання національної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8. 2022. С. 219–222.

2. Арапін Ю. М. Характеристика системи суб'єктів ринку зерна в Україні та правове регулювання їх діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 12. 2022. С. 251–254.

3. Арапін Ю. М. Ретроспектива виникнення і розвитку ринку зерна в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2023. С. 246–248.

4. Андрущенко І. Г., Арапін Ю. М. Адміністративно-правове регулювання ринку зерна в Україні та заходи щодо його удосконалення. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. № 2. 2023. С. 86–89.

5. Арапін Ю. М. Організаційні засади публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2024. С. 323–325.

6. Арапін Ю. М. Підвищення ефективності публічного адміністрування ринку зерна як напрям забезпечення продовольчої безпеки країни. *Журнал східноєвропейського права*. № 130. 2025. С. 174–178.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Арапін Ю. М. Баланс між виробництвом та реалізацією зернових культур як один з основних напрямів забезпечення фінансової безпеки України. *Дослідження фінансових інституцій та інструментів розвитку держави, територій та суб'єктів господарювання: теоретичні, методологічні та практичні аспекти* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 18 лют. 2022 р.). Одеса : Бондаренко М. А. 2022. С. 27–30.

2. Арапін Ю. М. Сучасний стан та перспективні шляхи розвитку агропромислового сектору України. *Сучасні напрямки розвитку менеджменту та економіки в умовах VUCA-світу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 17 лист. 2022 р.). Харків : ХНАДУ, 2022. С. 15–18.

3. Арапін Ю. М. Безпека логістичних операцій по транспортуванню зернових в Україні. *Фінансова безпека як складова економічної безпеки держави* : матеріали круглого столу (30 лист. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 8.

4. Арапін Ю. М. Публічне адміністрування ринку зерна в Україні: мета, чинники, механізми. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідження молодих учених, курсантів та студентів* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 40–41.

5. Арапін Ю. М. Правові основи використання категорії «Публічне адміністрування» на ринку зерна в Україні. *Інновінг сучасних трендів в менеджменті безпеки*: Збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф. Львів: ЛДУ БЖД, (Львів, 26 трав. 2023 р.). 2023. С. 319–320.

6. Арапін Ю. М. Правове забезпечення подальшого розвитку ринку зерна в Україні. *Правове забезпечення економічної безпеки держави* : матеріали круглого столу (31 трав. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 7.

7. Арапін Ю. М. Зміст та коригування політики держави на ринку зерна України. *Угорщина – Україна – Європейський Союз: наукова взаємодія сучасних правових думок* : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Будапешт, 2023 р.). 2023. С. 6–8.

8. Арапін Ю. М. Пріоритетні напрямки здійснення публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту підприємств України* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих вчених (17 лист. 2023 р.) / Харків. нац. автомобільно-дорожн. ун-т. Харків: ХНАДУ, 2023. С. 41–43.

9. Арапін Ю. М. Проблеми та ризики в адмініструванні ринку зерна в Україні. *Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи* : матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2023 р.) / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка: 2023. С. 11–13.

10. Арапін Ю. М. Імплементация міжнародних правових норм, що регулюють відносини на світовому ринку зерна. *Бюджетування у забезпеченні фінансової безпеки держави*: матеріали круглого столу (30 трав. 2024 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 8.

11. Арапін Ю. М. Міжрегіональне та міжнародне співробітництво країни на ринку зерна. *Сучасні напрямки розвитку менеджменту та економіки в умовах VUCA-світу*: зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих вчених (14 лист. 2024 р.) / Харків. нац. автомобільно-дорожн. унт. Харків: ХНАДУ, 2024. С. 44–46.

12. Арапін Ю. М. Ринок зерна в умовах євроінтеграції України: виклики та можливості для аграрного сектору. *Правове регулювання підприємництва в умовах євроінтеграції України*: матеріали круглого столу (05 черв. 2025 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 9.

13. Арапін Ю. М. Шляхи оптимізації державної політики щодо підвищення прозорості та ефективності механізмів регулювання ринку зерна в Україні. *Актуальні проблеми формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління бізнес-процесами суб'єктів господарювання* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (20 черв. 2025 року, м. Одеса) [Електронне видання] / відп. ред. О. В. Побережець ; ред. кол.: О. М. Савастеєва, Л. О. Масіна, Л. Є. Борисова, Є. І. Масленніков та ін. ; ОНУ імені І. І. Мечникова. Одеса : Олді+, 2025. С. 6–9.

14. Арапін Ю. М. Механізми забезпечення ефективності публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Публічне адміністрування в сучасних умовах*: матеріали круглого столу (19 черв. 2025 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 4.

15. Арапін Ю. М. Продовольча безпека України: трансформація ринку зерна України в умовах глобальної нестабільності. *Сучасні механізми забезпечення економічної безпеки України: матеріали круглого столу* (12 черв. 2025 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 5.

16. Арапін Ю. М. Державне регулювання експортно-імпортних операцій, пов'язаних з зерном. *Теорія, методологія і практика організації фінансових відносин в умовах глобальної турбулентності: актуальна проблематика і шляхи її вирішення* : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовт. 2025 р.). Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. С. 41–43.

Додаток Г

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
полковник поліції

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

2026 року

АКТ

28.01. 2026

м. Київ

№ 19-01

Впровадження результатів дисертації
Арапіна Юрія Миколайовича «Публічне
адміністрування ринку зерна в Україні»
в освітній процес НАВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

– т.в.о. начальника відділу організації освітнього процесу, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника полковника поліції Корольчука Віктора Володимировича;

– т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата філософських наук, старшого дослідника майора поліції Антіпової Ольги Петрівни;

– завідувача кафедри економіко-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології, кандидата економічних наук, доцента Фаїзова Анатолія Вікторовича;

– начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, доктора юридичних наук, професора підполковника поліції Тихонової Олени Вікторівни;

– завідувача загальної бібліотеки Гайдар Людмили Гергіївни.

Комісія розглянула й узагальнила матеріали дисертації, поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», наукові праці аспіранта кафедри економіко-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ Арапіна Юрія Миколайовича «Публічне адміністрування ринку зерна в Україні».

Проаналізовано основні результати дослідження Арапіна Ю. М., зокрема наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

Арапів Ю. М. Публічне адміністрування сільськогосподарської продукції в Україні – питання національної безпеки. *Юридичний науковий електронний*

журнал, 2022. № 8. С. 219–222. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/47>.

Арапін Ю. М. Характеристика системи суб'єктів ринку зерна в Україні та правове регулювання їх діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 251–254. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/57>.

Арапін Ю. М. Ретроспектива виникнення і розвитку ринку зерна в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2023. № 1. С. 246–248. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/58>.

Андрущенко І. Г., Арапін Ю. М. Адміністративно-правове регулювання ринку зерна в Україні та заходи щодо його удосконалення. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 2. С. 86–89. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.2.13>.

Арапін Ю. М. Організаційні засади публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 323–325. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/72>.

Арапін Ю. М. Підвищення ефektivності публічного адміністрування ринку зерна як напрям забезпечення продовольчої безпеки країни. *Журнал східноєвропейського права*. № 130, 2025. С. 174–178. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14743648>.

Арапін Ю. М. Баланс між виробництвом та реалізацією зернових культур як один з основних напрямів забезпечення фінансової безпеки України. *Дослідження фінансових інституцій та інструментів розвитку держави, територій та суб'єктів господарювання: теоретичні, методологічні та практичні аспекти* : матеріали VI Міжпар. наук.-практ. конф. (Одеса, 18 лют. 2022 р.). Одеса : Бондаренко М. А. 2022. С. 27–30.

Арапін Ю. М. Сучасний стан та перспективні шляхи розвитку агропромислового сектору України. *Сучасні напрямки розвитку менеджменту та економіки в умовах VUCA-світу* : матеріали Міжпар. наук.-практ. конф. (Харків, 17 лист. 2022 р.). Харків : ХНАДУ, 2022. С. 15–18.

Арапін Ю. М. Безпека логістичних операцій по транспортуванню зернових в Україні. *Фінансова безпека як складова економічної безпеки держави* : матеріали круглого столу (30 лист. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 8.

Арапін Ю. М. Публічне адміністрування ринку зерна в Україні: мета, чинники, механізми. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 40–41.

Арапін Ю. М. Правові основи використання категорії «Публічне адміністрування» на ринку зерна в Україні. *Інновітг сучасних трендів в менеджменті безпеки*: Збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф. Львів: ЛДУ БЖД, (Львів, 26 трав. 2023 р.). 2023. С. 319–320.

Арапін Ю. М. Правове забезпечення подальшого розвитку ринку зерна в Україні. *Правове забезпечення економічної безпеки держави* : матеріали круглого столу (31 трав. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 7.

Арапін Ю. М. Зміст та коригування політики держави на ринку зерна України. *Угорщина – Україна – Європейський Союз: наукова взаємодія сучасних правових думок* : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Будапешт, 2023 р.). 2023. С. 6–8.

Арапін Ю. М. Пріоритетні напрямки здійснення публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту підприємств України* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих вчених (17 лист. 2023 р.) / Харків. нац. автомобільно-дорожн. ун-т. Харків: ХНАДУ, 2023. С. 41–43.

Арапін Ю. М. Проблеми та ризики в адмініструванні ринку зерна в Україні. *Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи* : матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2023 р.) / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка: 2023. С. 11–13.

Арапін Ю. М. Імплементация міжнародних правових норм, що регулюють відносини на світовому ринку зерна. *Бюджетування у забезпеченні фінансової безпеки держави*: матеріали круглого столу (30 трав. 2024 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 8.

Арапін Ю. М. Міжрегіональне та міжнародне співробітництво країни на ринку зерна. *Сучасні напрямки розвитку менеджменту та економіки в умовах VUCA-світу*: зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих вчених (14 лист. 2024 р.) / Харків. нац. автомобільно-дорожн. ун-т. Харків: ХНАДУ, 2024. С. 44–46.

Арапін Ю. М. Ринок зерна в умовах євроінтеграції України: виклики та можливості для аграрного сектору. *Правове регулювання підприємництва в умовах євроінтеграції України*: матеріали круглого столу (05 черв. 2025 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 9.

Арапін Ю. М. Шляхи оптимізації державної політики щодо підвищення прозорості та ефективності механізмів регулювання ринку зерна в Україні. *Актуальні проблеми формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління бізнес-процесами суб'єктів господарювання* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (20 черв. 2025 року, м. Одеса) [Електронне видавництво] / відп. ред. О. В. Побережень ; ред. кол.: О. М. Савастєєва, Л. О. Масіна, Л. Є. Борисова, С. І. Масленніков та ін. ; ОНУ імені І. І. Мечникова. Одеса : Олді+, 2025. С. 6–9.

Арапін Ю. М. Механізми забезпечення ефективності публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Публічне адміністрування в сучасних умовах*: матеріали круглого столу (19 черв. 2025 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 4.

Арапін Ю. М. Продовольча безпека України: трансформація ринку зерна України в умовах глобальної нестабільності. *Сучасні механізми забезпечення економічної безпеки України*: матеріали круглого столу (12 черв. 2025 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 5.

Арапін Ю. М. Державне регулювання експортно-імпортних операцій, пов'язаних з зерном. *Теорія, методологія і практика організації фінансових відносин в умовах глобальної турбулентності: актуальна проблематика і шляхи її вирішення* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовт. 2025 р.).

Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. С. 41–43.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок про те, що праці дисертаційного дослідження Араліна Ю. М. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Фінансове право», «Податкове право», «Концептуальні проблеми фінансового права України» під час підготовки навчально-методичних та дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Члени комісії:

 Віктор КОРОЛЬЧУК
 Ольга ЛІТНІОВА
 Анатолій ФАЇЗОВ
 Олена ТИХОНОВА
 Людмила ГАЙДАР

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор

Національної академії

внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

підполковник поліції

Олег ТАРАСЕНКО

2026 року

АКТ

30.01 2026

м. Київ

№ 20-49

Впровадження результатів дисертації
Араліна Юрія Миколайовича «Публічне
адміністрування ринку зерна в Україні»
в наукову діяльність НАВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

– т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата філософських наук, старшого дослідника майора поліції Антілової Ольги Петрівни;

– завідувача кафедри економіко-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології, кандидата економічних наук, доцента Фаїзова Анаполія Вікторовича;

– завідувача кафедри адміністративно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології, доктора юридичних наук, професора Стрельченко Оксани Григорівни;

– начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, доктора юридичних наук, професора підполковника поліції Тихонової Олени Вікторівни;

– завідувача загальної бібліотеки Гайдар Людмили Георгіївни.

Комісія розглянула й узагальнила матеріали дисертації, поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», науковій праці аспіранта денної форми навчання кафедри економіко-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ Араліна Юрія Миколайовича «Публічне адміністрування ринку зерна в Україні» та на основі проведеного аналізу зробила висновок, що

надана робота містить низку обґрунтованих теоретичних положень і пропозицій спрямованих на удосконалення адміністративного та фінансового законодавства та практики його застосування.

Проаналізовано основні результати дослідження Арапіна Ю. М., зокрема наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

Арапін Ю. М. Публічне адміністрування сільськогосподарської продукції в Україні – питання національної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 219–222. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/47>.

Арапін Ю. М. Характеристика системи суб'єктів ринку зерна в Україні та правове регулювання їх діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 251–254. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/57>.

Арапін Ю. М. Ретроспектива виникнення і розвитку ринку зерна в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 246–248. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/58>.

Андрущенко І. Г., Арапін Ю. М. Адміністративно-правове регулювання ринку зерна в Україні та заходи щодо його удосконалення. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 2. С. 86–89. DOI <https://doi.org/10.51547/ppr.dp.ua/2023.2.13>.

Арапін Ю. М. Організаційні засади публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 323–325. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/72>.

Арапін Ю. М. Підвищення ефективності публічного адміністрування ринку зерна як напрям забезпечення продовольчої безпеки країни. *Журнал східноєвропейського права*. № 130. 2025. С. 174–178. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14743648>.

Арапін Ю. М. Баланс між виробництвом та реалізацією зернових культур як один з основних напрямів забезпечення фінансової безпеки України. *Дослідження фінансових інституцій та інструментів розвитку держави, території та суб'єктів господарювання: теоретичні, методологічні та практичні аспекти* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 18 лют. 2022 р.). Одеса : Бондаренко М. А. 2022. С. 27–30.

Арапін Ю. М. Сучасний стан та перспективні шляхи розвитку агропромислового сектору України. *Сучасні напрями розвитку менеджменту та економіки в умовах VUCA-світу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 17 лист. 2022 р.). Харків : ХНАДУ. 2022. С. 15–18.

Арапін Ю. М. Безпека логістичних операцій по транспортуванню зернових в Україні. *Фінансова безпека як складова економічної безпеки держави* : матеріали круглого столу (30 лист. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 8.

Арапін Ю. М. Публічне адміністрування ринку зерна в Україні: мета, чинники, механізми. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідження молодих учених, курсантів та студентів* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф.

(м. Вінниця, 17 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 40–41.

Арапін Ю. М. Правові основи використання категорії «Публічне адміністрування» на ринку зерна в Україні. *Інновації сучасних трендів в менеджменті безпеки*: Збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф. Львів: ЛДУ БЖД, (Львів, 26 трав. 2023 р.). 2023. С. 319–320.

Арапін Ю. М. Правове забезпечення подальшого розвитку ринку зерна в Україні. *Правове забезпечення економічної безпеки держави* : матеріали круглого столу (31 трав. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 7.

Арапін Ю. М. Зміст та коригування політики держави на ринку зерна України. *Угорщина – Україна – Європейський Союз: наукова взаємодія сучасних правових думок* : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Будапешт, 2023 р.). 2023. С. 6–8.

Арапін Ю. М. Пріоритетні напрямки здійснення публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту підприємств України* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих вчених (17 лист. 2023 р.) / Харків. нац. автомобільно-дорожн. ун-т. Харків: ХПАДУ, 2023. С. 41–43.

Арапін Ю. М. Проблеми та ризики в адмініструванні ринку зерна в Україні. *Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи* : матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2023 р.) / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; 2023. С. 11–13.

Арапін Ю. М. Імплементация міжнародних правових норм, що регулюють відносини на світовому ринку зерна. *Бюджетування у забезпеченні фінансової безпеки держави*: матеріали круглого столу (30 трав. 2024 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 8.

Арапін Ю. М. Міжрегіональне та міжнародне співробітництво країни на ринку зерна. *Сучасні напрямки розвитку менеджменту та економіки в умовах VUCA-світу*: зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих вчених (14 лист. 2024 р.) / Харків. нац. автомобільно-дорожн. ун-т. Харків: ХПАДУ, 2024. С. 44–46.

Арапін Ю. М. Ринок зерна в умовах євроінтеграції України: виклики та можливості для аграрного сектору. *Правове регулювання підприємництва в умовах євроінтеграції України*: матеріали круглого столу (05 черв. 2025 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 9.

Арапін Ю. М. Шляхи оптимізації державної політики щодо підвищення прозорості та ефективності механізмів регулювання ринку зерна в Україні. *Актуальні проблеми формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління бізнес-процесами суб'єктів господарювання* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (20 черв. 2025 року, м. Одеса) [Електронне видання] / відп. ред. О. В. Побережець ; ред. кол.: О. М. Савастєєва, Л. О. Масіна, Л. Є. Борисова, С. І. Масленников та ін. ; ОНУ імені І. І. Мечникова. Одеса : Олді+, 2025. С. 6–9.

Арапін Ю. М. Механізми забезпечення ефективності публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Публічне адміністрування в сучасних умовах: матеріали круглого столу* (19 черв. 2025 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 4.

Арапін Ю. М. Продовольча безпека України: трансформація ринку зерна України в умовах глобальної нестабільності. *Сучасні механізми забезпечення економічної безпеки України: матеріали круглого столу* (12 черв. 2025 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 5.

Арапін Ю. М. Державне регулювання експортно-імпортних операцій, пов'язаних з зерном. *Теорія, методологія і практика організації фінансових відносин в умовах глобальної турбулентності: актуальна проблематика і шляхи її вирішення* : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовт. 2025 р.). Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. С. 41-43.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок про те, що вищезазначені матеріали дисертаційного дослідження Арапіна Ю. М. застосовуються під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних проєктів нормативно-правових актів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову.

Члени комісії:

 Ольга АНТШОВА
 Анатолій ФАЙЗОВ
 Оксана СТРЕЛЬЧЕНКО
 Олена ТИХОНОВА
 Людмила ГАЙДАР

АКТ

про впровадження у практичну діяльність Бюро економічної безпеки України
 результатів дисертаційного дослідження аспіранта денної форми навчання
 кафедри економіко-правових дисциплін навчально-наукового інституту права
 та психології Національної академії внутрішніх справ
 Арапіна Юрія Миколайовича
 на тему: «Публічне адміністрування ринку зерна в Україні»

Комісія Бюро економічної безпеки України у складі: керівника відділу Департаменту аналізу інформації та управління ризиками БЕБ, доктора юридичних наук, професора В. В. Арешонкова; старшого оперуповноваженого в ОВС Департаменту організаційного забезпечення діяльності БЕБ, доктора юридичних наук, старшого дослідника К. В. Шкарупи, старшого аналітика відділу Департаменту аналізу інформації та управління ризиками БЕБ, кандидата економічних наук А. В. Коваленка склала цей акт щодо розгляду основних положень та результатів дисертаційного дослідження Ю. М. Арапіна.

Отримані в результаті дослідження положення, висновки та пропозиції відображені в опублікованих автором працях:

1. Арапін Ю. М. Публічне адміністрування сільськогосподарської продукції в Україні – питання національної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 219–222. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/47>.
2. Арапін Ю. М. Характеристика системи суб'єктів ринку зерна в Україні та правове регулювання їх діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 251–254. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/57>.
3. Арапін Ю. М. Ретроспектива виникнення і розвитку ринку зерна в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 246–248. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/58>.
4. Андрущенко І. Г., Арапін Ю. М. Адміністративно-правове регулювання ринку зерна в Україні та заходи щодо його удосконалення. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 2. С. 86–89. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.2.13>.
5. Арапін Ю. М. Організаційні засади публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 323–325. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/72>.
6. Арапін Ю. М. Підвищення ефективності публічного адміністрування ринку зерна як напрям забезпечення продовольчої безпеки країни. *Журнал східноєвропейського права*. № 130. 2025. С. 174–178. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14743648>.

7. Арапін Ю. М. Сучасний стан та перспективні шляхи розвитку агропромислового сектору України. *Сучасні напрямки розвитку менеджменту та економіки в умовах VUCA-світу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 17 лист. 2022 р.). Харків : ХНАДУ, 2022. С. 15–18.

8. Арапін Ю. М. Правове забезпечення подальшого розвитку ринку зерна в Україні. *Правове забезпечення економічної безпеки держави* : матеріали круглого столу (31 трав. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 7.

9. Арапін Ю. М. Пріоритетні напрямки здійснення публічного адміністрування ринку зерна в Україні. *Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту підприємств України* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих вчених (17 лист. 2023 р.) / Харків. нац. автомобільно-дорожн. ун-т. Харків: ХНАДУ, 2023. С. 41–43.

10. Арапін Ю. М. Проблеми та ризики в адмініструванні ринку зерна в Україні. *Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи* : матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2023 р.) / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка: 2023. С. 11–13.

11. Арапін Ю. М. Шляхи оптимізації державної політики щодо підвищення прозорості та ефективності механізмів регулювання ринку зерна в Україні. *Актуальні проблеми формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління бізнес-процесами суб'єктів господарювання* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (20 черв. 2025 року, м. Одеса) [Електронне видання] / відп. ред. О. В. Побережець ; ред. кол.: О. М. Савастєєва, Л. О. Масіна, Л. Є. Борисова, Є. І. Масленников та ін. ; ОНУ імені І. І. Мечникова. Одеса : Олді+, 2025. С. 6–9.

12. Арапін Ю. М. Продовольча безпека України: трансформація ринку зерна України в умовах глобальної нестабільності. *Сучасні механізми забезпечення економічної безпеки України*: матеріали круглого столу (12 черв. 2025 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 5.

Зазначені результати дисертаційного дослідження Ю. М. Арапіна мають високий науковий та практичний рівень розробки, який є достатнім для використання в роботі підрозділів Бюро економічної безпеки України з метою оцінювання ризиків у сфері ринку зерна як елементу забезпечення економічної безпеки, а також можуть бути використані під час проведення занять в системі службової підготовки та вдосконалення методичних розробок, пов'язаних із даним напрямом.

Члени комісії:

Віталій АРЕШОНКОВ

Костянтин ШКАРУПА

Артем КОВАЛЕНКО

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ
УКРАЇНИ**

Мін'юст

вул. Архітектора Гуродецького, 13, м. Київ, 01001

тел.: (044) 364-23-93, факс: (044) 271-17-83

E-mail: callcentre@ca.minjust.gov.ua,

themis@ca.minjust.gov.ua,

Web: <http://www.minjust.gov.ua>,

код згідно з ЄДРПОУ 60015622

**Довідка про впровадження результатів дослідження,
що містяться в дисертації здобувача кафедри економіко-правових дисциплін
павчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ (зі спеціальності 081 – Право)
Арапіна Юрія Миколайовича
на тему: «Публічне адміністрування ринку зерна в Україні»**

Результати дисертаційної роботи на тему: «Публічне адміністрування ринку зерна в Україні» були прийняті до впровадження у практичну діяльність Міністерства юстиції України.

Практичне значення для діяльності Міністерства мають такі положення дослідження:

- пропозиції щодо вдосконалення процедур державної реєстрації прав на зернові склади та складські документи на зерно, що сприяє захисту прав власності агровиробників;
- механізм правової експертизи нормативно-правових актів у сфері зернової логістики на відповідність вимогам антикорупційного законодавства та стандартів ЄС;
- рекомендації щодо правового регулювання електронних торгів зерном та цифровізації реєстрів у межах концепції «публічних сервісів».

Запропонована автором процедура правового моніторингу ринку зерна як інструменту публічного управління, що передбачає системний аналіз ефективності виконання регуляторних актів у сфері експорту зернових, має важливий теоретичний зміст.

П.Д.АК00Д
Міністерство юстиції України
№ 24384/7-3-4/33-26 від 23.02.2026
Підписувач Кравченко Людмила Миколаївна
Сертифікат 342367105294AF970400000E36C70011AC25804
Дійсний з 12.08.2025 11:32:14 по 12.08.2026 11:32:13

Також запропоновано правову модель взаємодії органів юстиції та саморегулювальних організацій (зернових асоціацій) у процесі досудового врегулювання спорів між суб'єктами ринку.

Удосконалено підходи до гармонізації українського законодавства про ринок зерна з правом ЄС, зокрема, в частині стандартів простежуваності та захисту прав споживачів.

Пропозиції дисертанта Арапіна Ю. М. щодо вдосконалення нормативно-правової бази у сфері обігу зернових культур, а також удосконалення процедур реєстрації прав та механізмів правового забезпечення захисту прав суб'єктів є дуже слушними та актуальними.

**Заступник Міністра юстиції,
кандидат юридичних наук,
доцент**

Людмила КРАВЧЕНКО